

Hivos

Postbus 85565
2508 CG Den Haag
Raamweg 16
2596 HL Den Haag
T +31(0)70 - 376 55 00
F +31(0)70 - 362 46 00
info@hivos.nl
www.hivos.nl

HIVOS JAARVERSLAG 2004

HIVOS JAARVERSLAG 2004

Hivos *Geen grenzen aan mensen*

Alliance 2015

towards the eradication of poverty

Hivos is een Nederlandse, niet-gouvernementele organisatie die handelt vanuit humanistische waarden. Hivos wil een bijdrage leveren aan een vrije, eerlijke en duurzame wereld. Hivos voelt zich verbonden met arme en gemarginaliseerde mensen -én met de organisaties die voor hen opkomen - in landen in het Zuiden en Zuidoost Europa. Een duurzame verbetering van hun situatie is de uiteindelijke maatstaf voor het werk en de inspanningen van Hivos. Een belangrijke pijler daarbij is de versterking van de maatschappelijke positie van vrouwen.

Hivos' belangrijkste activiteit bestaat uit het verschaffen van financiële en politieke ondersteuning aan lokale particuliere organisaties. Naast financiering en advisering doet Hivos aan netwerken, lobby, en uitwisseling van kennis. Zowel op het internationale toneel, als in Nederland. Maatschappijopbouw en duurzame economische ontwikkeling vormen de centrale beleidsterreinen van Hivos. In Europees verband werkt Hivos actief samen met gelijkgezinde ontwikkelingsorganisaties in Alliance2015. Internationale lobby bedrijft Hivos bij voorkeur op herkenbare thema's en in nauwe samenwerking met toonaangevende Zuidelijke of internationale partnerorganisaties, of in het verband van het Eurostep-netwerk.

In Nederland bundelt Hivos haar krachten met maatschappelijke organisaties die deskundig zijn op een van haar beleidsspeerpunten. Daarnaast werkt Hivos samen met verwante organisaties in het MBN en in de Zuid-Noord Federatie. Hivos kent een aantal bijzondere initiatieven, zoals het Noord-Zuid Plan, het Hivos Cultuur Fonds en het programma *Access for all*. Het Noord-Zuid Plan van Hivos en Triodos Bank maakt spaargelden beschikbaar voor leningen aan het Zuiden. Het Hivos Cultuur Fonds steunt kunst en culturele activiteiten. *Access for all* is het actieprogramma dat Hivos heeft ontwikkeld op het gebied van ICT.

Het netwerk van Hivos strekt zich uit tot meer dan 30 landen en ruim 800 partnerorganisaties. In 2004 besteedde Hivos 66 miljoen euro aan schenkings- en leningsmiddelen. Deze komen van de Nederlandse overheid, de Europese Unie, donateurs, spaarders en particuliere instellingen.

Bij Hivos werken in totaal 137 mensen. Een deel van het programma wordt uitgevoerd in de regiokantoren in Zimbabwe, India, Costa Rica en Indonesië. Zij verzorgen een belangrijk deel van de contacten met partnerorganisaties, zoals advisering en begeleiding. De stichting Hivos -Humanistisch Instituut voor Ontwikkelingssamenwerking- is in 1968 opgericht door het Humanistisch Verbond, de Vereniging Weezenkas en Humanitas. Hivos kent een bestuur annex statutaire directie, een Raad van Toezicht en College van Adviseurs. Hivos werkt ISO-gecertificeerd en bezit het CBF-keurmerk.

Adressen

REGIOKANTOOR ZUIDELIJK AFRIKA

PO Box 2227

Harare / Zimbabwe

T +263 - (0)4 - 706 704 / 727 197 / 706 125

F +263 - (0)4 - 791 981

hivos@ecoweb.co.zw

REGIOKANTOOR INDIA

Flat No. 402, Eden Park

No. 20, Vittal Mallya Road

Bangalore - 56000 / India

T +91 - (0)80 - 222 70 367 / 222 10 514

F +91 - (0)80 - 222 70 367

hivos@hivos-india.org

REGIOKANTOOR INDONESIË

Jl. Brawijaya Raya No. 12A

Kebayoran Baru

Jakarta Selatan - 12160 / Indonesia

T +62 - (0)21 - 724.4432

F +62 - (0)21 - 723.0774

hivos@hivos.or.id

REGIOKANTOOR MIDDEN-AMERIKA

Del Centro Comercial Plaza Mayor

320 este, sobre el Boulevard Rohrmoser, Pavas

San José / Costa Rica

T +506 231 08 48 / 296 07 06

F +506 232 29 74

hivosro@hivos.or.cr

HIVOS JAARVERSLAG 2004

INHOUD

1. VERSLAG VAN DE RAAD VAN TOEZICHT	6	5.2.1. CAMPAGNE EN LOBBY	62
2. DIRECTIEVERSLAG	9	5.2.2. VOORLICHTING EN EDUCATIE	64
3. BELEIDSONTWIKKELING EN OVERKOEPELENDE THEMA'S	15	5.2.3. FONDSENWERVING	65
3.1. BELEIDSONTWIKKELING	15	5.2.4. KLEINE MAATSCHAPPELIJKE ACTIVITEITEN (LINKIS)	66
3.2. OVERKOEPELENDE THEMA'S	16	5.2.5. MBN, PARTOS EN ZNF	68
4. ACTIVITEITEN IN HET ZUIDEN	23	6. MONITORING, EVALUATIE EN INSPECTIE	71
4.1. DUURZAME ECONOMISCHE ONTWIKKELING	23	7. INTERNE ORGANISATIE	75
4.1.1. MICROFINANCIERING: TOEGANG TOT ONTWIKKELING	23	8. JAARREKENING	78
4.1.2. PRODUCTIE EN MARKETING: DUURZAAM EN SOCIAAL	26	8.1. BALANS PER 31 DECEMBER 2004	79
4.1.3. MILIEU: RANDVOORWAARDE VOOR DUURZAME PRODUCTIE	29	8.2. REKENING VAN BATEN EN LASTEN	80
4.2. KUNST EN CULTUUR	32	8.3. ALGEMENE TOELICHTING	81
4.3. MENSENRECHTEN	36	8.4. TOELICHTING OP DE BALANS	82
4.4. AIDS	41	8.5. TOELICHTING OP DE REKENING VAN BATEN EN LASTEN	85
4.5. GENDER, VROUWEN EN ONTWIKKELING	46	9. BIJLAGEN	90
4.6. ICT	50	9.1. ORGANOGRAM	91
5. ACTIVITEITEN IN HET NOORDEN	59	9.2. BESTUURLIJKE ORGANISATIE	92
5.1. SAMENWERKING IN EUROPA	59	9.3. UITGAVEN PER LAND	94
5.1.1. ALLIANCE2015	59	9.4. EXTERNE EVALUATIES	96
5.1.2. EUROSTEP	60	9.5. OVERIGE STATISTISCHE GEGEVENS	98
5.1.3. OVERIGE NETWERKEN	61	9.6. AFKORTINGENLIJST	99
5.2. SAMENWERKING IN NEDERLAND	62	9.7. NETWERKEN EN STRATEGISCHE SAMENWERKING	100

HIVOS IN HET KORT

Hivos Kerngetallen 2004 *bedragen in duizenden euro's*

	2004	2003*
Uitgaven <i>t.b.v. noordelijke en zuidelijke partnerorganisaties</i>		
Duurzame economische ontwikkeling	32.333	37.630
<i>waarvan nieuw krediet</i>	4.070	3.290
Kunst en cultuur	4.084	4.577
Gender, vrouwen & ontwikkeling	8.684	11.235
Mensenrechten	11.679	11.935
AIDS	4.895	4.007
ICT	962	
Niet Sector specifiek	3.462	4.945
Totaal	66.099	74.329
<i>waarvan geïntegreerde sectoren</i>		-6.949
Totale uitgaven	66.099	67.380

Verplichtingen

Medefinancieringsprogramma	64.530	72.135
Additionele fondsen	1.341	2.821
EU-fondsen	1.864	2.152
Particuliere fondsen	3.441	1.194
Totale verplichtingen	71.176	78.302

Portefeuille

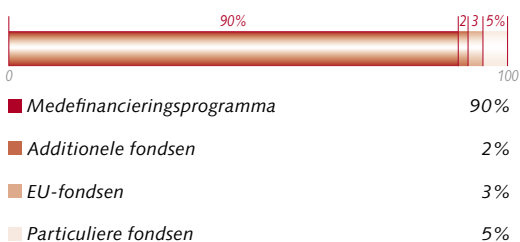
Schenkingsverplichtingen	54.719	56.857
Leningen/garanties/participaties	17.027	12.970
<i>waarvan HTF</i>	16.647	
Aantal partnerorganisaties	825	864

Apparaat

Exploitatiekosten	5.713	5.927
Resultaat	291	-274
Eigen vermogen	6.339	5.939
Aantal medewerkers	137	132

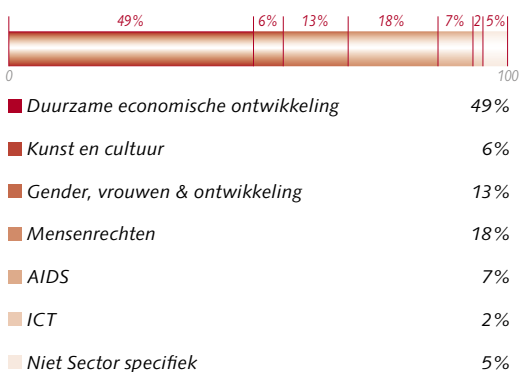
* Aangepast voor vergelijkingsdoeleinden

Inkomsten

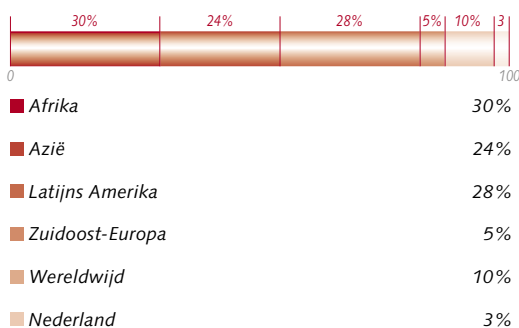

Uitgaven

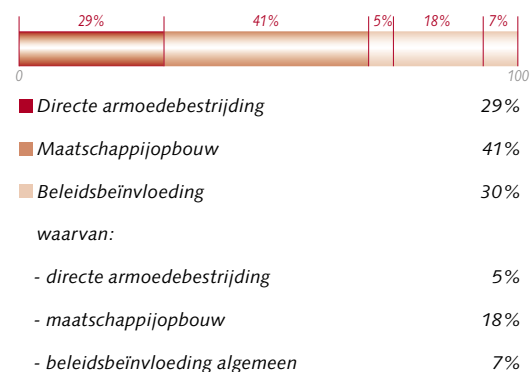
naar sector

naar regio

naar doelstellingen MFP

Hivos Netwerk

	Totaal 2003	beëindigde relaties	nieuwe relaties	Totaal 2004
Afrika	293	45	29	277
Azië	208	35	49	222
Latijns Amerika	279	52	17	244
Zuidoost-Europa	16	3	4	17
Wereldwijd	59	18	10	51
Nederland	9	0	5	14
Totaal	864	153	114	825

1. VERSLAG VAN DE RAAD VAN TOEZICHT

De omgeving van Hivos, in Nederland en internationaal, is volop in beweging. Binnen de Nederlandse politiek heeft Hivos vooral te maken met de plannen voor een nieuw Beleidskader voor het Medefinancieringsstelsel, dat minister Van Ardenne eind 2004 aan de Tweede Kamer aanbood. De opzet van de regeling die in dit beleidskader geformuleerd wordt, stelt Hivos voor nieuwe uitdagingen en vormde mede aanleiding om een reorganisatieproces binnen Hivos in gang te zetten. Zowel directie en werkorganisatie als de Raad van Toezicht besteedden in het verslagjaar veel aandacht aan de voorbereidingen van deze reorganisatie, die in 2005 haar beslag moet krijgen.

In het publieke debat was er ook veel aandacht voor de rol en het functioneren van maatschappelijke organisaties. Transparantie, toezicht en verantwoording waren in dit verband de sleutelwoorden. Naar aanleiding van het rapport van de Commissie Corporate Governance, beter bekend als de Commissie-Tabaksblatt, heeft de Raad van Toezicht de relevantie van dit rapport voor Hivos onderzocht. Hoewel de in het rapport opgenomen code primair gericht is op het bedrijfsleven, zijn enkele elementen, zoals afspraken over de beoordeling van het eigen functioneren en verantwoording door middel van verslaglegging, relevant bevonden en door de Raad overgenomen. Ook heeft de Raad een profiel opgesteld van zijn samenstelling, daarbij rekening houdend met de aard en activiteiten van Hivos en de gewenste deskundigheid van de leden.

De discussie over toezicht en verantwoording ligt in het verlengde van andere (internationale) ontwikkelingen, zoals het Global Reporting Initiative. Deze organisatie onderzoekt de mogelijkheden om de gedragslijnen

voor maatschappelijk verantwoord ondernemen (MVO) toe te passen op non-profit-instellingen. In Nederland is de Commissie Wijffels met een vergelijkbare opdracht aan het werk gegaan. Haar aanbevelingen over een gedragscode voor de Nederlandse non-profit sector zullen naar verwachting in 2005 verschijnen. De Raad van Toezicht verwelkomt dit initiatief en kijkt met belangstelling uit naar de uitkomsten.

Waar het gaat om essentiële zaken als de effectiviteit en doelmatigheid van bestedingen, kan de rol van de Raad van Toezicht niet los worden gezien van de bestaande externe controlemechanismen, die een centrale plaats innemen in het Medefinancieringsprogramma. Het stemde tot tevredenheid dat de doelmatigheidsaudit van Hivos en de overige medefinancieringsorganisaties, die KPMG eind 2004 in opdracht van de minister voor Ontwikkelingssamenwerking uitvoerde, een positief oordeel opleverde.

De samenstelling van de Raad van Toezicht van Hivos weerspiegelt zoals statutair bepaald de humanistische worteling van de organisatie (drie leden zijn voorgedragen door de constituerende organisaties Humanistisch Verbond, Humanitas en Weezenkas), de bredere Hivos-achterban, en relevante maatschappelijke geledingen zoals de vakbeweging en de wetenschap. Een lid van de Raad is benoemd op voordracht van de Ondernemingsraad. De leden zijn benoemd op persoonlijke titel en hebben recht op een vergoeding van 70 euro per vergadering (vacatiegeld) en gemaakte reiskosten. De kosten gemoeid met het functioneren van de Raad van toezicht bedroegen in 2004 in totaal 1.687 euro. Behoudens het aftreden van een van de leden bleef samenstelling van de Raad in 2004 ongewijzigd. (In de bijlage is een overzicht toegevoegd van de leden).

De Raad van Toezicht kwam in 2004 zes maal bijeen. Naast bovengenoemde onderwerpen in het kader van corporate governance besprak de Raad met het bestuur algemene beleidskwesties binnen het werk en de organisatie van Hivos. Dit had onder meer betrekking op de (uitbreiding van) werkterreinen waarop Hivos actief is. In dit verband kwamen onder andere notities aan de orde over activiteiten in Iran en Irak, de rol van Hivos bij het Nederlands Sociaal Forum en het partnerbeleid. De Raad stemde in met de oprichting van het Hivos NCDO Cultuurfonds, waarin een deel van het eigen Hivos Cultuurfonds zal opgaan. De vergadering liet zich uitgebreid informeren over de ontwikkelingen met betrekking tot het nieuwe Beleidskader Medefinancieringsstelsel (MFS) en de systematiek die Hivos heeft ontwikkeld voor resultaatmeting. Voorts keurde de Raad de begroting voor 2005 goed.

Eenmaal voerde de Raad van Toezicht overleg met de OR. De Raad was verder vertegenwoordigd in een overlegvergadering tussen OR en de bestuurder. Ook hebben enkele RvT-leden zitting in het Hivos Triodos Fonds en Stop Aids Now!

Tijdens de vergadering van 5 april 2005 stelde de Raad van Toezicht de jaarrekening 2004 vast en verleende decharge aan de directie (tevens bestuur) voor het in 2004 gevoerde beleid.

Den Haag, april 2005

Namens de Raad van Toezicht,

Francine Giskes

Voorzitter

2. DIRECTIEVERSLAG

Solidariteit in de 21ste eeuw

Aan de vooravond van het nieuwe jaar werd de wereld opgeschrikt door een ramp die in de recente geschiedenis haar weerga niet kende. De overweldigende kracht van de tsunami in Azië op 26 december 2004 en de menselijke tragedie in de getroffen gebieden raakten de gewone burger in de hele wereld. Naast medeleven heerste een gevoel van grote onrechtvaardigheid, want weer waren het vooral de armen en meest kwetsbaren die getroffen werden.

De golf van actieve betrokkenheid die op de ramp volgde liet zien dat het begrip solidariteit geen holle frase is, omgeven door de muffe geur van de jaren zeventig. De recordopbrengst van de actie voor slachtoffers van de zeebeving - circa 200 miljoen euro via gironummer 555 - en de talloze particuliere acties en projecten van groepen en individuen zijn een aanwijzing dat het draagvlak voor internationale samenwerking nog altijd bestaat. Wel is te hopen dat deze actiebereidheid zich in de toekomst ook zal uitstrekken tot de meer 'moeilijke' thema's van internationale samenwerking.

Uit de reacties op de ramp bleek ook dat draagvlak en wereldburgerschap in de 21ste eeuw andere vormen aannemen dan vroeger. Burgers uiten hun sociale betrokkenheid steeds meer door rechtstreeks en op eigen initiatief actie te ondernemen, bij voorkeur via een eigen stichting of hulpactie. Hivos ziet deze ontwikkeling als een logische spin-off van de ontwikkeling naar een samenleving van mondige en welvarende burgers en juicht dit dan ook toe. Tegelijkertijd stelt deze trend de professionele ontwikkelingsorganisaties - Hivos dus ook - voor de grote uitdaging om de brug te slaan naar deze burgerinitiatieven.

Ontwikkelingssamenwerking (OS) is per slot van rekening een vak, en niemand is gebaat bij amateurisme.

Noodhulp ook lokaal geworteld

De tsunami had ingrijpende gevolgen voor de Hivos partners in India, Indonesië en Sri Lanka die werkzaam zijn in de getroffen gebieden. Reguliere ontwikkelingsactiviteiten werden gestaakt en de betrokken organisaties zetten hun middelen in om de bevolking noodhulp en eerste opvang te bieden. Hivos reageerde door onmiddellijk geld voor dit werk vrij te maken en benaderde vervolgens de Samenwerkende Hulporganisaties (giro 555) voor extra middelen ten behoeve van noodhulp en wederopbouw in de regio. SHO heeft een deel van de benodigde middelen toegewezen aan Hivos (drie miljoen euro). Hoewel Hivos geen noodhulporganisatie is in de klassieke zin, mag en wil Hivos zich niet onttrekken aan haar verantwoordelijkheid in noodsituaties, wanneer haar netwerk van lokale partners directe hulpverlening kan bieden en de brug kan slaan naar wederopbouw. Het is daarom van belang dat de ruimte voor (nood)hulpverlening via partnerorganisaties bij dergelijke nationale inzamelingsacties vergroot wordt. Tegen deze achtergrond zal Hivos bij SHO een breder toelatingsbeleid bepleiten ten aanzien van nieuwe deelnemers.

Nieuw beleidskader Medefinanciering

Eind 2004 stuurde de minister voor Ontwikkelingssamenwerking haar plannen voor een nieuw financieringssysteem van particuliere ontwikkelingsorganisaties naar de Tweede Kamer. Het nieuwe medefinancieringsstelsel (MFS), dat per 1 januari 2007 van kracht wordt, zal de bestaande afzonderlijke subsidiekanalen voor de Medefinancieringsorganisaties (mfo's)

respectievelijk de themagerichte organisaties (TMF) vervangen (de zogenoemde ontschotting). Met deze stelselherziening beoogt de minister onder meer de afstemming tussen het particuliere kanaal en het bilaterale beleid te verbeteren en de concurrentie tussen de particuliere organisaties op grond van kwaliteit te bevorderen.

Hivos heeft actief geparticipeerd in de maatschappelijke consultatie die vooraf ging aan de totstandkoming van het beleidskader. In de dialoog met de overheid hebben de particuliere organisaties hun visie op de rol van de civil society, de verhouding tussen overheid en maatschappelijk middenveld en de vraagstukken rondom resultaatmeting en kwaliteit uitgebreid aan de orde gesteld. Dat bleek geen obligate exercitie. Hivos is redelijk positief over de wijze waarop de visie van 'het veld' in het beleidskader uiteindelijk is verwoord. Het stemt tevreden dat de minister een groot belang hecht aan de rol van de particuliere sector in het Zuiden, en de betekenis en noodzaak erkent van beleidsbeïnvloeding in processen van maatschappijopbouw (*checks and balances*). Ook juicht Hivos de erkenning van de (autonome) rol van Nederlandse particuliere organisaties als de partner bij uitstek op dit terrein toe.

Kwaliteit moet tellen

Op een belangrijk punt is Hivos het echter fundamenteel oneens met de minister. De voorgenomen verplichtstelling van een eigen bijdrage van 25 procent als voorwaarde voor overheidssubsidie acht Hivos principieel onjuist. Dit betekent uiteindelijk dat de omvang van de rijksbijdrage bepaald wordt door andere afwegingen dan de enige die echt zou moeten tellen: de kwaliteit en de resultaten van het werk in het Zuiden.

Hivos vreest ook dat de 25 procenteis uiteindelijk zal leiden tot grotere concurrentie op de 'markt' voor goede doelen, een competitie die energie en middelen zal onttrekken aan de kerntaak van de ontwikkelingsorganisaties. OS-organisaties verdienen financiering omdat zij hun werk goed doen, niet omdat ze uitblinken in marketing!

Hivos heeft een bewezen track record op het gebied van kwaliteit en vernieuwing. Haar werk is in de lopende subsidieperiode door de onafhankelijke beoordelingscommissie (Commissie De la Rive Box) met het hoogste rapportcijfer beloond. Deze goede score zou in het nieuwe stelsel echter niet opwegen tegen het feit dat Hivos slechts in beperkte mate over niet-overheidsmiddelen beschikt. Armoedebestrijding en bevordering van ontwikkeling vallen wat Hivos betreft onder het publieke domein en verdienen dan ook de steun van de overheid op grond van de eigen merites.

Partnerschappen

Samenwerking met andere maatschappelijke organisaties in het Noorden staat al vele jaren centraal in het werk van Hivos. Bundeling van krachten en expertise maakt effectievere interventies in het Zuiden mogelijk. In Europees verband speelt Hivos een actieve rol (onder meer als voorzitter) in het netwerk Alliance2015 (zie 5.1). In Nederland werkt Hivos samen met partners die door hun specifieke inbreng een toegevoegde waarde hebben voor het werk van Hivos op de verschillende beleidsterreinen. Net als in de afgelopen jaren werd ruim een kwart van de uitgaven in 2004 besteed via deze relaties.

In een beperkt aantal gevallen neemt de samenwerking de vorm aan van strategische partnerschappen. Binnen dit verband dragen beide partners vanuit verschillende rollen verantwoordelijkheid voor gezamenlijke doelstellingen. De inmiddels tien jaar durende samenwerking tussen Hivos en de Triodos Bank is daar een goed voorbeeld van (zie 4.1). In 2004 zijn de relaties in deze categorie uitgebreid met de Stichting Intent (migratie en ondernemen), de NCDO (gezamenlijk Cultuurfonds, zie 4.2), het ISS (maatschappijopbouw en kennisdelen, zie hoofdstuk 3), en NiZA (democratisering in Zuidelijk Afrika, zie 4.3).

Hivos vernieuwt

De omgeving van internationale samenwerking wordt steeds complexer. Ontwikkelingsorganisaties zoals Hivos staan voor de uitdaging om niet alleen kwaliteit maar ook - en terecht - toegevoegde waarde te leveren in het ontwikkelingsproces. Dat geldt ook de relatie met de partners in het Zuiden. De afgelopen jaren hebben zij een gestage ontwikkeling door gemaakt. Partnerorganisaties hebben steeds meer expertise opgebouwd en hun capaciteit om programma's uit te voeren versterkt. Om haar rol als sparring partner te versterken en om beter verbindingen te kunnen leggen tussen organisaties op lokaal, nationaal en internationaal niveau, dient Hivos de eigen opbouw van kennis op haar beleidsterreinen (sectoren) te blijven versterken. Daartoe heeft Hivos in 2004 de mogelijkheden verkend voor een herinrichting van de werkorganisatie, waarbij sectorale aansturing (in plaats van continentale) centraal zal staan. Dit proces zal in 2005 leiden tot een vernieuwd Hivos, ingericht langs thematische sectorbureaus, met een centrale operationele rol voor de regionalkantoren in de drie continenten.

Voorlichting

Voorlichting - in de zin van educatie en bewustwording - is voor Hivos een integraal onderdeel van haar mandaat en takenpakket (zie 4.2). In 2004 spendeerde Hivos hieraan 2,3% van de financieringsmiddelen, een forse verhoging ten opzichte van het bedrag in 2003, en geheel in lijn met de opdracht in het kader van MFP-breed.

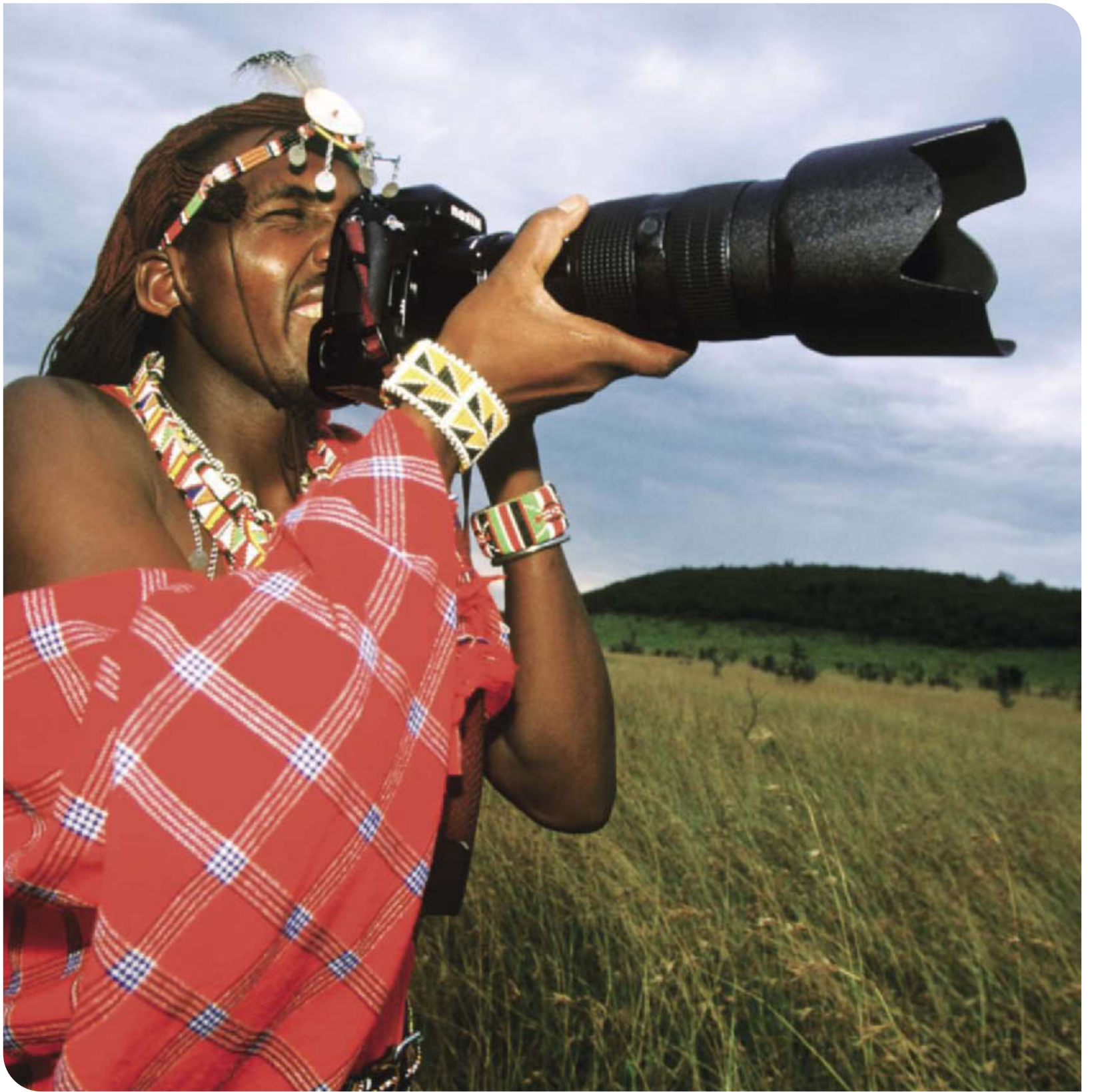
Hivos is een publieke organisatie en voert dan ook een open voorlichtingsbeleid. Dit betekent dat Hivos haar activiteiten en stellingnames actief wil verantwoorden tegenover de politiek en het publiek. Hivos werft in bescheiden mate particuliere middelen, maar is ondanks haar CBF-keurmerk geen typische fondsenwervende organisatie. Als publieke organisatie laat zij zich in haar beleidskeuzes in de eerste plaats leiden door inhoudelijke afwegingen en door de prioriteiten binnen haar geografische en thematische werkvelden. En niet door de mogelijkheden en kansen op het gebied van (particuliere) fondsenwerving.

Financiën

Het bedrag dat Hivos overmaakte voor de financiering van partners en hun projecten kwam in 2004 uit op 66 miljoen euro, iets minder dan afgelopen jaar. Het volume van de via Hivos Triodos Fonds (HTF) verstrekte financiële diensten (leningen, garanties en participaties) steeg met meer dan vier miljoen euro tot ruim 16,6 miljoen euro. Het aantal partners daalde van 864 naar 825.

Met 13% bleven de uitgaven voor activiteiten in de sfeer van internationaal opererende organisaties (inclusief Nederland) op het niveau van vorig jaar. Dat benadrukt nogmaals het belang dat Hivos hecht aan de globale *civil society*.

De programma's in de regio's Azië en Latijns Amerika liggen op beoogd niveau met respectievelijk 24% en 28% van de uitgaven. De regio Afrika bleef met 30% iets achter bij de voorziene uitgaven. De sectorale verdeling verloopt grotendeels volgens de lijnen uitgezet in het jaarplan. Een bewuste uitzondering vormt het aandeel van hiv/aids dat met 7,4% ruim boven de voorziene 5% uitkomt.

Het merendeel van de uitgaven werd gefinancierd uit medefinancieringsmiddelen (88%). De overige overheidsfondsen en de EU-middelen namen 9,5% voor hun rekening. De overige 2,5% kwamen uit particuliere bron.

De aangetrokken spaargelden in het kader van het samen met de Triodos Bank uitgevoerde Noord-Zuid Plan stegen zeer fors van 12,5 naar 17,2 miljoen euro.

Het resultaat, na reserveringen, bedraagt 291.000 euro. Daarmee is het tekort uit 2003 geneutraliseerd en wordt de negatieve algemene reserve ruimschoots gehalveerd.

De totale apparaatskosten, afgezet tegen de totale uitgaven, kwamen uit op 9,5% (8,6% in 2003). Vanuit medefinancieringsmiddelen is in lijn met het jaarplan een apparaatskostenvergoeding van 8,6% hieraan besteed. Het aandeel van de eigen bijdrage in de apparaatskosten steeg naar 12,7%. Hivos voert een terughoudend beleid als het gaat om beleggen. Het eigen bedrijfspand is de enige risicodragende belegging. Haar tijdelijk overtollige gelden plaatst Hivos op speciale rekeningen.

Het vrij besteedbare vermogen is met 3 ton gestegen tot 5,3 miljoen euro. De stijging komt vooral voort uit het positieve resultaat. De hoofdmoot van het vrij besteedbare vermogen bestaat uit de bestemmingsreserve voor apparaatskosten en hangt samen met een sterk gegroeide projectenportefeuille, waarvan de uitvoering (deels) in de komende jaren plaatsvindt.

In de volgende hoofdstukken van dit jaarverslag kunt u lezen hoe, waar en aan welke organisaties en activiteiten Hivos in 2004 haar middelen besteedde. En met wie Hivos samenwerkte. Dat alles ten behoeve van meer rechtvaardigheid in de wereld, met betere kansen voor al haar burgers.

Den Haag, april 2005

Manuela Monteiro, algemeen directeur

Allert van den Ham, directeur programma's en projecten

Jaap Dijkstra, directeur externe relaties

3. BELEIDSONTWIKKELING EN OVERKOEPELENDE THEMA'S

In haar algemene beleidsnota *Civil Voices on a Global Stage* kiest Hivos voor twee beleidsterreinen: Duurzame Economische Ontwikkeling en Maatschappijopbouw. Binnen deze terreinen is het beleid verder uitgewerkt per thema, de zogenoemde sectoren. De afgelopen jaren heeft Hivos hiervoor aparte beleidsnotities opgesteld. In 2004 lag de nadruk binnen de sectoren op de operationele uitwerking van het beleid. Naast deze voornaamste beleidsterreinen werkt Hivos ook op een aantal thema's met een overkoepelend karakter.

3.1. BELEIDSONTWIKKELING

Partnerbeleid

Samenwerking met partnerorganisaties in het Zuiden staat centraal in het werk van Hivos. Een coherent en effectief partnerbeleid is dan ook cruciaal. Eind 2004 werden nieuwe en bestaande inzichten over het Hivos-partnerbeleid gebundeld in een beleidsnotitie. Dit document maakt op overzichtelijke wijze duidelijk hoe Hivos partnerorganisaties selecteert, welke mogelijkheden voor samenwerking er zijn, wat Hivos haar partners biedt en wat er van die partners wordt verwacht.

De notitie bevestigt de principes van goed donorschap die Hivos van oudsher heeft gehanteerd: openheid, consistentie en zakelijkheid naast betrokkenheid. In lijn met het Bedrijfsplan 2003-2006 streeft Hivos naar een beperking van het aantal partners, om meer te kunnen investeren in dialoog en organisatieversterking. Tegelijkertijd blijft er ruimte voor beginnende, vernieuwende en minder conventionele initiatieven. Een bijzondere rol is weggelegd voor lidmaatschapsorganisaties. Lidmaatschapsorganisaties zijn

voorbeelden bij uitstek van de kracht en het vermogen tot zelforganisatie van de civil society. In 2005 zal Hivos per beleidsterrein analyseren of lidmaatschapsorganisaties voldoende zijn vertegenwoordigd in het partnerbestand en welke maatregelen eventueel nodig zijn om hun aandeel te vergroten.

Kennis delen

In 2004 is Hivos begonnen met de uitvoering van een nieuw plan voor verbeterde kennisdeling, zowel binnen Hivos als tussen Hivos en de partnerorganisaties. Dit *knowledge sharing plan* komt voort uit de vaststelling dat weliswaar verschillende actoren veel kennis over ontwikkelingsprocessen hebben, maar onvoldoende uitwisseling en verdieping plaatsvindt. Ook Hivos kan en moet beter en meer leren van fouten en successen uit zowel eigen ervaringen als die van anderen. Tevens zou meer en beter gebruik gemaakt moeten worden van de uitkomsten van evaluaties, studies en wetenschappelijk inzicht op het terrein van ontwikkelingssamenwerking. In het plan staat het thema Maatschappijopbouw centraal.

Kennisnetwerk

Tegen deze achtergrond hebben Hivos en het Institute for Social Studies (ISS) in december 2004 een gezamenlijk (virtueel) kennisnetwerk opgericht rond het thema maatschappijopbouw in ontwikkelingslanden. Het netwerk brengt mensen uit de praktijk en uit de onderzoeksarena bij elkaar. Onderzoekers kunnen een beroep doen op praktijkervaringen van Hivos en Hivos-partners. Andersom kunnen professionals die werken rond maatschappijopbouw hun kennis verdiepen aan de hand van relevant en diepgaand onderzoek op maat. www.iss.nl

Het netwerk richt zich in eerste instantie op staf van Hivos, ISS en de ruim 800 Hivos-partners in het Zuiden. Het samenwerkingsverband omvat een onderwijsprogramma, een jaarlijks seminar, onderzoek en een web-platform. www.civilsocietybuilding.net

Jongerenbeleid

Jongeren zijn voor Hivos een belangrijke doelgroep. Onderzoek wijst echter uit dat de huidige jonge generatie beperkte affiniteit heeft met traditionele vormen van ontwikkelingssamenwerking. Wel voelen ze zich betrokken bij internationale samenwerking en zijn zij bereid deze betrokkenheid concreet invulling te geven. Het afgelopen jaar heeft Hivos specifiek beleid ontwikkeld om de kennis en praktijkervaring van jongeren op het gebied van ontwikkelingssamenwerking te stimuleren.

Hivos biedt aan jonge academici de mogelijkheid om maximaal twee jaar een functie te vervullen binnen de eigen organisatie. In deze functies zal meer ruimte komen voor het ontwikkelen van specialistische kennis en vaardigheden. Op die manier kunnen jongeren die een professionele carrière in de ontwikkelingssamenwerking ambiëren relevante ervaring opdoen. Jongere werknemers kunnen ook een grotere rol spelen in de samenwerking van Hivos met jongerenorganisaties in de Nederlandse samenleving.

Daarnaast kunnen gemotiveerde en goed opgeleide jongeren (voor korte perioden) worden uitgezonden naar een aantal partnerorganisaties. Zij kunnen profiteren van de kennis en vaardigheden van enthousiaste en goed opgeleide jongeren, die op hun beurt kunnen kennismaken met de praktijk van ontwikkelingssamenwerking. Deze uitwisseling kan ook bijdragen aan vergroting van het draagvlak voor ontwikkelingssamenwerking in het algemeen en voor de benadering van Hivos en Hivos-partners in het bijzonder.

Het jongerenbeleid zal vanaf 2005 in stappen worden ingevoerd. Naar verwachting zal de notitie over jongerenbeleid in 2005 door het bestuur worden goedgekeurd.

3.2. OVERKOEPELENDE THEMA'S

Millenniumdoelen

Hivos beschouwt de Millenniumdoelen (Millennium Development Goals, MDGs) als een belangrijk beleidsinstrument om de nationale en internationale inspanningen voor structurele armoedebestrijding op één lijn te brengen. In Europees verband werkt Hivos hierbij samen met vijf andere ontwikkelingsorganisaties in de Alliance2015. De naam van deze alliantie verwijst naar het jaar waarin de Millenniumdoelen behaald moeten zijn (zie 5.1). www.alliance2015.org

Met haar werk draagt Hivos bij aan het behalen van Millenniumdoelen als halvering van extreme armoede, bestrijding van hiv/aids, gelijkwaardige man-vrouwverhoudingen en duurzaamheid. De MDGs zijn echter moeilijk rechtstreeks te vertalen in de activiteiten van Hivos en haar partnerorganisaties. De doelstellingen hebben immers betrekking op het beleid van regeringen, niet van ngo's.

In het Zuiden

In het Zuiden draagt Hivos indirect bij aan de eerste zeven Millenniumdoelen door ondersteuning van partnerorganisaties bij lobbyactiviteiten aan het adres van de eigen regeringen in het Zuiden. Hivos levert daarnaast een directe bijdrage waar activiteiten van partnerorganisaties betrekking hebben op subdoelstellingen van de verschillende MDGs.

Hivos werkt aan de doelstelling om extreme armoede en honger te bestrijden (MDG 1) door ondersteuning van activiteiten, gericht op inkomstenverwerving en werkgelegenheid voor arme groepen. De campagne 'Stop Kinderarbeid, school is de beste werkplaats' draagt bij aan doelstelling 2, die vergroting van de toegang van kinderen tot (basis-)onderwijs beoogt. Via deze campagne worden ook partners gesteund die zich inzetten voor de kwaliteit van onderwijs. De bevordering van gendergelijkheid en de versterking van de positie van vrouwen (MDG 3) vormt de kern van de Hivos-activiteiten op het gebied van Gender, Vrouwen en Ontwikkeling. Het centraal stellen van gendervraagstukken binnen alle andere sectoren (mainstreaming) valt daar ook onder. De grote aandacht binnen het Hivos-programma voor de bestrijding van hiv/aids en de gevolgen daarvan voor ontwikkeling als geheel, passen binnen de bestrijding van besmettelijke ziekten (MDG 6). De aandacht voor milieu en duurzaamheid (MDG 7) is onderdeel van de Hivos activiteiten op het beleidsterrein duurzame economische ontwikkeling. De tabel op de volgende pagina geeft een overzicht van de totale bijdrage van Hivos en haar partners aan de MDGs in 2004.

In het Noorden

Als maatschappelijke organisatie in het Noorden draagt Hivos indirect ook bij aan de totstandkoming van een wereldwijd partnerschap voor

ontwikkeling (MDG 8). Dat gebeurt vooral door lobbyactiviteiten, die regeringen en internationale instellingen aansporen om de beloften, die zij in verschillende internationale overeenkomsten hebben vastgelegd, na te komen. Samen met de andere leden van de Alliance2015 publiceert Hivos een serie rapporten, die de naleving van de Millenniumdoelen door de EU-lidstaten bijhouden (EU 2015 Watch). In 2004 verscheen in deze reeks een rapport met speciale aandacht voor de bijdrage van de EU aan de bestrijding van hiv/aids.

Maak het waar

Hivos is mede-initiatiefnemer (en medefinancier) van het Nederlands Platform Millenniumdoelen, dat in 2004 tot stand kwam. Dit platform beoogt de bekendheid van de Millenniumdoelen onder een breed publiek te vergroten. Met het Platform is Hivos actief betrokken bij de campagne 'Maak het waar! Armoede de wereld uit'. Deze campagne is de Nederlandse 'tak' van de wereldwijde campagne *Global call to action against poverty*, een initiatief van een aantal grote internationale ngo's. De internationale en nationale campagnes vormen de opmaat voor de conferentie in New York in 2005, waar de Verenigde Naties zullen vaststellen tot op welke hoogte de Millenniumdoelen zijn gehaald. www.maakhetwaar.nl

Maatschappijopbouw

Maatschappijopbouw - één van de twee hoofddoelstellingen van Hivos - staat centraal in de Hivos-beleidsnota *Civil Voices on a Global Stage*. Het Eindrapport van de Stuurgroep Evaluatie MFP uit 2002 oordeelde positief over het beleid van Hivos op het gebied van maatschappijopbouw. De ontwikkelingen van de afgelopen jaren tonen niettemin aan dat verdere

Hivos bestedingen aan de Millenniumdoelen in 2004

	uitgaven 2004 in euro	Percentage van totale uitgaven 2004
Doel 1: Uitbanning extreme armoede en honger	22.527.286	34,08%
Doel 2: Realiseren universeel onderwijs	835.149	1,26%
Doel 3: Bevorderen gendergelijkheid	8.683.616	13,14%
Doel 4: Vermindering van kindersterfte	67.682	0,10%
Doel 5: Verbetering gezondheid van moeders	1.017.130	1,54%
Doel 6: Hiv/aids en andere ziekten	5.426.750	8,21%
Doel 7: waarborgen duurzaam milieu	7.509.476	11,36%
Doel 8: Mondiaal partnerschap	3.001.314	4,54%
Totaal:	49.068.102	74,23%
Overlap:	ongeveer 10%	
Totaal gecorrigeerd voor overlap:	46.614.697	70,52%
Geschatte Hivos bijdrage aan de MDGs	46.614.697	70,52%
Totale Hivos bestedingen	66.099.659	100,00%

uitwerking van het beleid nodig blijft. Deels wordt dit ingegeven door veranderingen in de internationale context, deels door de toenemende aandacht voor resultaatmeting. Juist op het gebied van maatschappijopbouw zijn de effecten van interventies moeilijk vast te stellen. Daarom zullen de inspanningen van Hivos om tot een betere methode van resultaatmeting te komen zich sterk op maatschappijopbouw richten.

De complexiteit van het onderwerp vormde een van de drijfveren voor Hivos om het eerder genoemde samenwerkingsverband met het Institute for Social Studies (ISS) aan te gaan. In 2005 zal Hivos een beleidsnotitie over maatschappijopbouw opstellen, die de grote lijnen van de beleidsnota *Civil Voices on a Global Stage* nader zal uitwerken.

Maatschappijopbouw stond ook centraal in de programma-evaluaties die Hivos samen met andere mfo's binnen het Medefinanciering Breed Netwerk (MBN) in 2004 heeft voorbereid en in 2005 laat uitvoeren. Deze evaluaties zullen naar verwachting belangrijke inzichten aanleveren voor de nadere verfijning van het Hivos-beleid op dit terrein.

Maatschappijopbouw in Afrika was het centrale thema van een partnerconsultatie die Hivos in 2004 in Arusha, Tanzania organiseerde (zie het kader). Voor 2005 staan in Azië en Latijns Amerika soortgelijke bijeenkomsten op het programma. De resultaten van deze conferenties zullen niet alleen van belang zijn voor de geplande beleidsnotitie, maar ook bijdragen tot de formulering van het Hivos Bedrijfsplan 2007-2010.

Bijeenkomst Maatschappijopbouw Arusha

In juni 2004 organiseerde Hivos in Arusha (Tanzania) een bijeenkomst over maatschappijopbouw in Afrika. Uit elf landen kwamen leden van partnerorganisaties, onderzoekers, journalisten, professionals en Hivos stafmedewerkers bijeen om de hindernissen en kansen voor maatschappijopbouw te analyseren vanuit de invalshoeken van economische ontwikkeling, politieke veranderingen en sociale mobilisatie.

De deelnemers bespraken hoe het maatschappelijk middenveld aan de uitdagingen op deze gebieden kan beantwoorden. Uitkomst was onder meer een tweetal strategieën om de rol van de civil society te versterken. Allereerst kunnen partnerorganisaties, met steun van Hivos, hun (lokale) activiteiten beter koppelen aan het werken op internationaal niveau. Dat laatste ligt nu nog vaak buiten het bereik van Afrikaanse partners. Daarom moet Hivos (blijven) investeren in organisatieversterking, zodat zij zich ook bij de internationale besluitvorming kunnen doen gelden.

Een belangrijke tweede conclusie had betrekking op de rol van de media bij sociale verandering: partnerorganisaties kunnen de betrokkenheid van een breed publiek bij maatschappelijke kwesties vergroten door hun strategie te richten op het inschakelen van de media. Ook voor Hivos ligt hier een taak, zo luidde de aanbeveling van de partners. www.civilsocietybuilding.net/arusha

PRSPs en civil society

Het beleid van de Wereldbank om de schulden van ontwikkelingslanden onder bepaalde voorwaarden kwijt te schelden stelt de *civil society* in die landen voor moeilijke afwegingen en uitdagingen. Eén van die voorwaarden is dat overheden plannen opstellen om de armoede te verminderen, de zogenoemde *Poverty Reduction Strategy Papers* (PRSPs). Ook moeten de relevante maatschappelijke actoren bij dit proces betrokken zijn. In de praktijk laat het PRSP-proces echter vaak te wensen over. In veel landen hebben maatschappelijke organisaties te weinig invloed op de totstandkoming van het beleid. In een aantal landen zijn partnerorganisaties van Hivos echter wel daar actief bij betrokken.

In Nicaragua coördineert Hivos het overleg tussen de mfo's en de Nederlandse ambassade over het PRSP-proces. De nadruk ligt op het bevorderen van de kritische dialoog tussen de Nicaraguaanse partners en de overheid bij de nadere invulling van het Nationaal Ontwikkelingsplan. Hivos heeft haar partners gestimuleerd om actief deel te nemen aan de consultaties met de overheid in de zogenoemde *mesas sectoriales de diálogo y concertación*, conferenties op nationaal, regionaal en thematisch niveau. In dit kader organiseerde Hivos in samenwerking met de Nederlandse ambassade in Managua een workshop gericht op lokale ngo's. In 2005 zal de aandacht uitgaan naar de rol van het maatschappelijk middenveld in het volgen van de budgetsteun en *basket funding* van multilaterale en bilaterale donoren (waaronder Nederland).

In Honduras participeert Hivos samen met Alliance2015-partner Ibis uit Denemarken in een fonds van een aantal bilaterale en particuliere donoren dat bedoeld is om maatschappelijke initiatieven bij het monitoren van de implementatie van de PRSP te stimuleren.

Ook in Sri Lanka vervult Hivos een leidende rol binnen het gezamenlijk overleg van de Nederlandse mfo's. Hivos steunt Srilankaanse ngo's die deelnemen aan het PRSP-proces of van plan zijn dat te doen met een bijdrage voor publieke informatiecampagnes over het beleid voor armoedebestrijding. Hivos partners bepleitten uitdrukkelijk het opnemen van gendervraagstukken in het proces en richtten zich op monitoring van de uitvoering van beleidsmaatregelen.

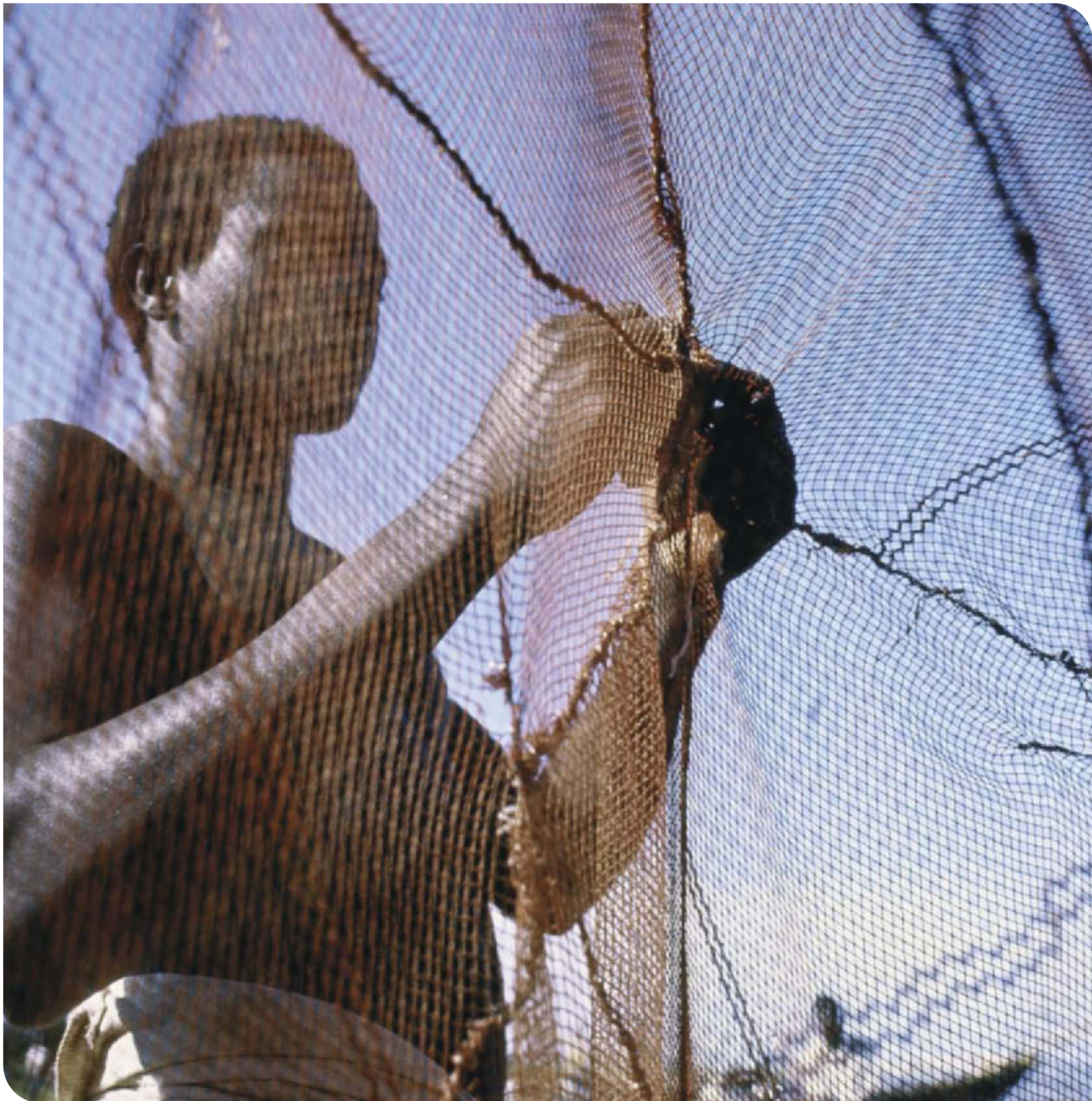
In Mozambique startte Hivos samen met Novib een programma om lokale gemeenschappen meer te betrekken bij de praktische invulling van beleid dat voortvloeit uit de PRSPs. Het programma, waarvoor Hivos en Novib een tender wonnen voor financiering door de Nederlandse ambassade, richt zich ook op maatschappijopbouw in bredere zin, door burgerinitiatieven op het platteland te steunen en trainingen en advies voor capaciteitsopbouw te bieden. Voor dit programma, dat wordt uitgevoerd door lokale staf, heeft Hivos een kantoor opgezet in Nampula.

Migratie en Ontwikkeling

Migranten leveren een belangrijke bijdrage aan de economie van de landen waar zij vandaan komen. Wereldwijd overtreft het bedrag dat migranten terugzenden alle budgetten voor ontwikkelingssamenwerking. Hivos wil werken aan de verbetering van de voorwaarden voor een effectieve bijdrage van migranten aan structurele armoedebestrijding in hun landen van herkomst. In 2004 sloot Hivos daarom een samenwerkingsovereenkomst met de Stichting Intent en het ministerie van Buitenlandse Zaken. Intent ondersteunt ondernemerschap en verstrekt in Nederland advies en training aan migranten die een eigen bedrijf willen opzetten in landen als Marokko, Turkije en Ghana. www.ondernemenoverdegrens.nl

4. ACTIVITEITEN IN HET ZUIDEN

De belangrijkste taak van Hivos is het ondersteunen van lokale organisaties en initiatieven in ontwikkelingslanden. Het gaat hierbij om onafhankelijke, niet-gouvernementele organisaties (ngo's) in landen die onder de norm van het Development Assistance Committee (de DAC-norm) vallen, inclusief enkele landen in Zuidoost Europa. De Hivos-partnerorganisaties richten zich op een breed spectrum van economische en sociale activiteiten. De paragrafen 4.1 tot en met 4.6 geven aan welke activiteiten Hivos en haar partners per sector hebben ondernomen. Daarna worden de ontwikkelingen per continent kort aangegeven in een overzicht.

4.1. DUURZAME ECONOMISCHE ONTWIKKELING

Hivos wil arme en gemarginaliseerde groepen toegang bieden tot hulpbronnen, markten en technologie om op die manier hun inkomenskansen te vergroten. Daarnaast beoogt Hivos de kwaliteit van productieprocessen te verhogen en arbeidsrechten en gendergelijkheid te garanderen.

Hogere kwaliteit houdt ook in dat economische activiteiten in milieutermen duurzaam zijn en dat de biodiversiteit behouden blijft.

Het kredietprogramma wordt uitgevoerd in samenwerking met de stichting Hivos Triodos Fonds (HTF).

4.1.1. MICROFINANCIERING: TOEGANG TOT ONTWIKKELING

Toegang tot krediet is voor veel armen een probleem. Hivos steunt daarom instellingen die microkredieten verstrekken, zogeheten microfinancieringsinstellingen of mfi's. Deze organisaties stellen arme en gemarginaliseerde groepen in staat om bedrijfjes op te zetten en in hun levensonderhoud te voorzien.

Hivos Triodos Fonds

Het belangrijkste instrument voor steun aan mfi's vormt het Hivos Triodos Fonds (HTF). In dit fonds komt de ontwikkelingsexpertise van Hivos samen met de bancaire kennis van de Triodos Bank. HTF kan over kapitaal beschikken dankzij de bedragen die spaarders inleggen op de Noord-Zuidrekeningen van de Triodos Bank (zie 5.2). In 2004 bestond HTF tien jaar. De sterke groei van het fonds toont aan dat microfinanciering steeds meer gezien wordt als een effectieve manier om armoede te bestrijden. De Verenigde Naties hebben 2005 uitgeroepen tot het internationaal jaar van het microkrediet. www.triodos.nl

Via het Hivos Triodos Fonds steunde Hivos in 2004 47 microfinancieringsinstellingen voor een totaal van ruim 16,6 miljoen euro. Dat is bijna 37% meer dan in 2003. Veertien mfi's ontvingen in 2004 voor het eerst steun, voor een totaalbedrag van bijna 8 miljoen euro. In de HTF-portefeuille is het aandeel van Afrika wederom gestegen ten opzichte van Latijns Amerika en Azië. Het fonds boekte een positief resultaat na aftrek van voorzieningen en wisselkoersverliezen. In totaal bereikten de door HTF

Tabel 1 Activiteiten op het gebied van Duurzame Economische Ontwikkeling 2004 *bedragen in duizenden euro's*

	Afrika	Azië	Latijns Amerika	Zuidoost Europa	Wereldwijd	Nederland	Totaal
Aantal projecten	127	86	134	5	31	17	400
Aantal organisaties	119	68	105	4	24	1	321
Uitgaven	8.967	6.748	11.112	1.092	4.065	349	32.333
Waarvan hergebruik	461	0	2.549	0	500	0	3.510
Saldo uitgaven 2004	8.506	6.748	8.563	1.092	3.565	349	28.823
Uitgaven lastens MFP	8.726	6.284	10.278	1.092	1.590	339	28.309
DEO als percentage van de totale regionale uitgaven	45%	43%	60%	35%	60%	17%	49%

Tabel 2 Overzicht kredietportefeuille Hivos en HTF 2004 *bedragen in duizenden euro's*

	Einde 2002		Einde 2003		Einde 2004	
	Aantal	Bedrag	Aantal	Bedrag	Aantal	Bedrag
Afrika	16	2.824	13	3.313	15	5.181
Azië	6	2.805	7	2.473	8	3.086
Latijns Amerika	28	7.016	29	6.859	26	8.360
Zuidoost Europa	0	0	1	200	1	400
Wereldwijd	1	125	1	125	-	-
Totaal	51	12.770	51	12.970	50	17.027*
Leningen	42	9.714	34	8.042	35	10.300
waarvan handelsfinanciering	5	727	8	1.102	13	1.027
Participaties	8	2.931	9	3.859	10	5.201
Garanties	1	125	2	225	4	1.488
Cumulatief preferentiele aandelen	-	-	1	39	1	38
	51	12.770	46	12.165	50	17.027

* Dit bedrag bestaat uit 16,6 miljoen euro in het kader van HTF en 0,4 miljoen euro in direct beheer van Hivos.

gesteunde mfi's ruim 1,6 miljoen mensen, tegen bijna 1 miljoen in 2003. Meer informatie is te vinden in het jaarverslag 2004 van HTF.

In India zijn de mogelijkheden voor buitenlandse financiële steun aan mfi's wettelijk beperkt. Daarom heeft HTF in samenwerking met het Amerikaanse Gray Ghost Investments en Indiase investeerders het initiatief genomen om een lokale financiële structuur op te zetten. Dit Bellwether Microfinance Fund zal in de toekomst leningen en risicodragend kapitaal verstrekken aan beginnende en veelbelovende mfi's. Tot die tijd hebben twee mfi's (Spandana in Andhra Pradesh en Cashpor in Uttar Pradesh) leningen van de ABN AMRO Bank in Mumbai gekregen nadat HTF hiervoor een kredietgarantie had afgegeven.

Seed capital en organisatieversterking

Naast leningen en participaties verstrekt Hivos aan beginnende partners die nog niet voldoen aan de eisen van HTF het zogenoemde seed capital. Met dit geld verkrijgen jonge en kleine financiële instellingen de middelen om uit te groeien tot sterke organisaties die kostendekkend opereren. In 2004 maakten 11 instellingen in Afrika, Azië en voor het eerst ook in Latijns Amerika gebruik van deze mogelijkheid. De verstrekking van seed capital past binnen het bredere programma van organisatieversterking voor mfi's. Daaronder vallen ook trainingen, advies op maat en het opzetten van management informatiesystemen. Hivos besteedde in 2004 ruim 2,5 miljoen euro aan capaciteitsopbouw en training, waarvan ruim 1 miljoen euro aan seed capital.

In Nicaragua en Ecuador werden twee nieuwe mfi's gesteund, PRODESA en Coop Maquita, die elk ongeveer 15.000 cliënten hebben. Andere nieu-

we partners zijn Moris Rasik (Oost-Timor) en Ganesha (Indonesië), die zich vooral op vrouwelijke ondernemers richten. Zij bereikten in 2004 circa 11.000 vrouwen. In India verstrekte Hivos een pakket van seed capital en trainingsmogelijkheden aan Samuha, één van de weinige mfi's die in Noord-Karnataka actief is en die vooral arme en gemarginaliseerde vrouwen tot haar doelgroep rekent. Samuha, die het afgelopen jaar aan 5000 vrouwen leningen verstrekte, streeft ernaar haar cliëntenbestand in vijf jaar uit te breiden tot 25.000. www.samuha.org

Vrouwen

In veel landen hebben vrouwen onvoldoende toegang tot microfinanciering. Hivos doet veel om daar verbetering in te brengen. Begin 2004 organiseerde Hivos in Zambia een workshop over een onderzoek naar de positie van vrouwen binnen Zambiaanse mfi's en hun cliëntenbestand. Als resultaat van de aanbevelingen heeft partnerorganisatie Pride in 2004 de voorwaarden voor het verstrekken van leningen aangepast aan de terugbetalingmogelijkheden van vrouwen. Door die maatregelen nam het aantal vrouwelijke cliënten toe. De organisatie heeft ook een aantal vrouwen benoemd in leidinggevende posities. In 2005 zal AMIZ, het netwerk van mfi's in Zambia, een serie werkconferenties organiseren om de gesignaleerde problemen aan te pakken. www.oneworldafrica.org/amiz

De Zuid-Afrikaanse partnerorganisatie SEF startte een gender- en hiv/aids-project in samenwerking met een lokale universiteit. Als gevolg van een training rond hiv/aids-preventie ondernamen vrouwen actie tegen huiselijk geweld en verkrachtingen en de manier waarop de politie daarmee omgaat. Dergelijke acties hebben de groepscohesie versterkt, waardoor

de bereidheid om de (groeps)leningen terug te betalen eveneens toenam. Dit leidde weer tot hogere leningbedragen voor de groepsleden, waardoor vrouwen hun individuele bedrijven konden uitbreiden. www.sef.co.za

In Midden Amerika organiseerde het netwerk van microfinancieringsinstellingen REDCAMIF een tweede regionale conferentie over microfinanciering. Meer dan 700 deelnemers bespraken mogelijke strategieën en instrumenten om het verstrekken van microkredieten te verbeteren. www.redcamif.org

Symposium

In samenwerking met de Triodos Bank organiseerde Hivos in juni het symposium Risico nemen en (toch) krediet krijgen. Voormalig minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid Willem Vermeend en directeur van Triodos Bank Peter Blom hielden een inleiding. De bijeenkomst trok 230 deelnemers. De aanwezigen waardeerden het symposium met een dikke 7, de workshop Krediet & aids zelfs met een 9.

4.1.2. PRODUCTIE EN MARKETING: DUURZAAM EN SOCIAAL

Lage landbouwprijzen laten weinig ruimte voor verbeteringen op sociaal en milieugebied. Een betere toegang tot kwaliteitsmarkten verhoogt de kans op een hoger en meer stabiel inkomen. Hivos steunt producenten dan ook om te kunnen voldoen aan de criteria voor deze markten. Het gaat hierbij om Fair Trade, biologische keurmerken en Utz Kapeh, een keurmerk dat sociale en milieucriteria vaststelt voor koffieproducenten en dat door steeds

meer grote bedrijven wordt overgenomen. Door aan de kwaliteitscriteria te voldoen, zijn boeren zekerder van hun afzet, ontvangen zij hogere prijzen en kunnen ze de sociale en milieukwaliteit van het productieproces garanderen. www.fairtrade.net www.utzkapeh.org

Productieketens

De economische activiteiten van Hivos zijn gebaseerd op analyses van volledige productieketens, inclusief de marketing. Het gaat om vragen als: wie krijgt de toegevoegde waarde, welke marktsegmenten zijn er en waar vinden productie en verhandeling plaats? Naast koffie is Hivos zich in 2004 sterk gaan richten op de keten voor rijst.

Koffie

Hivos neemt actief deel aan de Koffiecoalitie, een samenwerkingsverband van onder meer vakbonden, de Zuid Noord Federatie, de Landelijke Vereniging van Wereldwinkels en Novib. De Koffiecoalitie pleit voor eerlijker prijzen en verbetering van de sociale omstandigheden van arbeiders in de koffieproductieketen. Keurmerken als Max Havelaar en Utz Kapeh zijn hierbij belangrijke instrumenten. Hivos is betrokken bij deze campagne op verzoek van koffieproducenten, koffiehandelaren en certificeerders. Met de Koffiecoalitie oefende Hivos druk uit op de grote koffiebedrijven om meer gewaarmerkte koffie te verwerken. De actie had succes. Van de totale hoeveelheid koffie die Douwe Egberts/Sara Lee vorig jaar inkochte was 4% Utz Kapeh-gecertificeerd. Bij de Ahold Coffee Company, dat het Ahold huismerk produceert, was dat zelfs 100%. Vanaf januari 2005 zal ook C1000 voor haar huismerk alleen nog maar koffie met Utz Kapeh-certificering inkopen. www.koffiecoalitie.nl

Aansluitend op deze campagneresultaten startte Hivos samen met Solidaridad en de Stichting Doen het Coffee Support Network, dat een ambitieus programma om de productie van Utz Kapeh koffie te verhogen bij de betrokken koffiecoöperaties, moet uitvoeren. Doel van dit programma is om aan de gestegen vraag naar deze koffie te voldoen. Het resultaat in 2004 was een toename van 50% (21.300 ton) in vergelijking met het jaar daarvoor. Dit betekent een aanzienlijke inkomensstijging voor de producenten. Naar verwachting zal de productie jaarlijks met 20% toenemen.

www.solidaridad.nl www.doen.nl

In El Salvador en Nicaragua verkregen ruim 14.000 mensen toegang tot nieuwe markten voor kwaliteitskoffie. In Guatemala en Costa Rica kregen ruim 70.000 mensen perspectief op een beter inkomen doordat zij in aanmerking kwamen voor certificering voor verschillende kwaliteitskeurmerken. In Oeganda waren dat er 10.000.

Certificering voor keurmerken is niet goedkoop. De boeren in de koffiecoöperaties zijn economisch over het algemeen toch al niet de sterksten. Hivos-partnerorganisaties als Mayacert en Eco-Logica in Latijns-Amerika zorgen er dan ook voor dat producenten voor verschillende keurmerken tegelijkertijd kunnen certificeren, zodat de kosten binnen de perken blijven. In Peru lukte dat in 2004 bij alle koffiecoöperaties die door Hivos worden ondersteund. www.mayacert.com www.eco-logica.com

Rainforest Trading, Peru

Rainforest Trading is een exportbedrijf voor koffie, waarvan koffiecoöperaties de aandeelhouders zijn. Het is opgericht om kleine coöperaties uit heel Peru toegang te bieden tot de wereldmarkt. In 2004 omvatte Rainforest Trading zo'n 35 coöperaties en verenigingen, die ruim 10.000 kleinschalige producenten vertegenwoordigden, alsmede een aantal handelsondernemingen.

Rainforest Trading levert aan verschillende kwaliteitsmarkten, zoals Utz Kapeh, Fair Trade en biologisch. De koffie wordt verkocht tegen hogere prijzen dan die van de wereldmarkt. Vorig jaar werd op de wereldmarkt gemiddeld 65 US dollar betaald voor een zak gewone koffie van 60 kilo. Rainforest Trading verkocht haar Utz Kapeh koffie voor 73 dollar per zak, de Fair Trade koffie voor 130 dollar en de biologische koffie voor 160 dollar.

Het bedrijf bouwt een eigen koffieverwerkingsfabriek, die in 2006 zo'n 1,3 miljoen kilo koffie moet verwerken. Verder is Rainforest Trading betrokken bij een regionaal ontwikkelingsinitiatief waarin coöperaties samenwerken met een landbouwbank en de overheid. Producenten, ook van producten als cacao en jute, kunnen daarvoor rekenen op een totaalpakket van training, microfinanciering en technische ondersteuning.

Hivos steunt Rainforest Trading met 33.550 euro per jaar. Daarnaast stelde het Hivos Triodos Fonds in 2004 bijna het tienvoudige beschikbaar in de vorm van handelsfinanciering.

www.rainforestrading.com

Rijst

Voor rijst die voldoet aan sociale, milieu- en productcriteria blijkt een aanzienlijke markt te bestaan. Productie van meer duurzaam geproduceerde rijst betekent daarom meer inkomen voor rijstboeren.

Hivos ondersteunde in 2004 kleine rijstproducenten in met name Sri Lanka en Indonesië om zowel de kwaliteit van hun rijst als die van hun productieproces te verbeteren. Zo organiseerde Hivos in Sri Lanka een internationale workshop over dit onderwerp. De productieketen van rijst werd uitgebreid geanalyseerd. Bij een soortgelijke bijeenkomst in Indonesië lag het accent op verbetering van productietechnieken. Belangrijke uitkomst was dat veel producenten hulp nodig hebben bij het opzetten van een intern systeem voor kwaliteitscontrole. Zo'n systeem is een voorwaarde om te kunnen voldoen aan de certificeringseisen voor biologische of Fair Trade rijst.

In Sri Lanka organiseerde de Movement for the Protection of Indigenous Seeds (MPIS) met steun van Hivos een workshop voor ongeveer 50 ngo's over de productie van kwalitatief hoogwaardig zaaigoed, lobby-mogelijkheden om overheidsbeleid te veranderen en marketing. Veel producenten beschouwen de lokale afzet van rijst als een probleem. Hivos heeft daarom in 2005 een regionaal trainingsprogramma over dit thema voorzien. Ook is via internet een platform voor informatie-uitwisseling en kennisdeling (D-group: zie hoofdstuk 4.6) over de rijstketen opgezet.

Marketing

Arme boeren blijken in de praktijk hun producten vaak niet (goed) te kunnen verkopen. Dit is veelal de belangrijkste hinderpaal voor inkomensverbetering. Hivos heeft dan ook veel aandacht besteed aan marketing. In Nicaragua leidde steun van Hivos aan twee coöperaties van kleine koffieboeren

(Prodecoop en CECOCAFEN) in 2004 tot de introductie van een nieuw eigen merk voor biologische koffie voor de nationale en regionale markt. In Oeganda organiseerde Hivos een workshop over marketing voor 24 organisaties uit vijf verschillende Afrikaanse landen. De deelnemers kregen beter inzicht in methoden om de markttoegang te vergemakkelijken, en toegang tot een virtueel netwerk voor informatie-uitwisseling en kennisdeling (zie 4.6). www.cooperativecoffees.com/producers/cecocafen

In de meeste landen waar Hivos actief is, vormt het stimuleren van biologische productie en verbreding van het maatschappelijk draagvlak daarvoor onderdeel van het beleid. In Oost-Afrika ondersteunde Hivos bijvoorbeeld de oprichting van nationale verenigingen van biologische producenten. Tevens liet Hivos in 2004 een evaluatiestudie verrichten naar partnerorganisaties in Oost-Afrika die landbouwtrainingen verzorgen. Daaruit bleek dat ongeveer de helft in staat is om specifieke en kwalitatief goede opleidingen te verzorgen op het gebied van biologische landbouw. Eenzelfde aantal kan cliënten helpen om toegang te krijgen tot de biologische markt. Resultaat was dat de helft van de producenten die een training had gevolgd, in staat was om hun producten op de markt af te zetten. Hivos zal dan ook doorgaan met het ondersteunen van trainingsorganisaties.

Bij de export van producten kan het soms lang duren voordat producenten hun betalingen ontvangen. Armere groepen zijn daarom vaak gedwongen hun producten aan tussenhandelaren te verkopen. Die betalen contant, maar wel tegen lagere prijzen. Het Hivos Triodos Fonds heeft een mechanisme van voorfinanciering opgezet dat coöperaties in staat stelt om kleine producenten direct uit te betalen. Coöperaties, bedrijven en ngo's in Afrika (katoen, druiven en kruiden), Latijns Amerika (koffie en cacao) en Indonesië

(koffie) hebben gebruik gemaakt van deze handelsfinanciering. In 2004 werd voor ruim één miljoen euro aan leningen uitgezet. Deze zijn allemaal volgens plan terugbetaald.

4.1.3. MILIEU: RANDVOORWAARDE VOOR DUURZAME PRODUCTIE

Gentechnologie en bioveiligheid

De introductie van genetisch gemodificeerde producten verloopt vaak zonder voldoende aandacht voor de mogelijke risico's. De afgelopen jaren steunde Hivos een campagne om deze nadelige ontwikkelingen onder de aandacht te brengen en een meer adequate wetgeving te bepleiten. In Nederland gaat haar campagne in 2005 het laatste jaar in.

Met steun van Hivos-partnerorganisaties kwamen boeren- en consumentenorganisaties in het Zuiden in het geweer tegen de productie van genetisch gemodificeerde organismen (ggo's). Mede onder deze druk hebben de regeringen van Thailand, Costa Rica, Ecuador en Zambia een verbod op ggo-producten ingesteld of gehandhaafd. Verscheidene landen, zoals Bolivia en Peru, voerden strenge wetgeving in op dit gebied. Door juridische stappen door Hivos-partner Biowatch tegen de introductie van genetisch gemanipuleerde maïs werd ook de wetgeving in Zuid-Afrika aangescherpt. www.biowatch.org.za

In India organiseerde partnerorganisatie Thanal de Save our Rice campaign, waaraan meer dan honderd organisaties deelnamen. Deze campagne richtte zich tegen het toelaten van genetisch gemodificeerde organismen in de rijstteelt. Indiase boeren dwongen een zaadproducent met massale protesten tot compensatie voor de grote verliezen die zij hadden geleden als gevolg van lage opbrengsten van genetisch veranderde variëteiten.

www.thanal.org

In een aantal landen wisten Hivos-partners ook door politieke lobby het beleid te beïnvloeden. In Oeganda organiseerden Acode en Nogamu een workshop waarin biologische landbouw vanuit het perspectief van voedselzekerheid werd vergeleken met landbouw op basis van genetisch gemanipuleerde gewassen. Resultaat was de instelling van een commissie - waarin beide organisaties vertegenwoordigd zijn - die de regering moet gaan adviseren over een biologisch landbouwbeleid. In Costa Rica slaagde de milieubeschermingsorganisatie Fecon erin om vertegenwoordigers van de civil society in de Technische Nationale Commissie voor Bioveiligheid te krijgen. www.acode-u.org www.feconcr.org

Campagne 'WTO: handen van mijn bord!'

In Nederland steunde Hivos samen met Milieudefensie de campagne WTO: handen van mijn bord!. Aanleiding was de klacht die de VS, Canada en Argentinië bij de Wereldhandelsorganisatie (WTO) hadden ingediend tegen de EU wegens het niet toelaten van genetisch gemodificeerde organismen. Deze zaak is van groot belang voor ontwikkelingslanden.

Als de EU in het ongelijk wordt gesteld, kunnen ook zij ggo-producten niet meer weigeren. De WTO had eind 2004 nog geen uitspraak gedaan. In Nederland werden 36.500 handtekeningen opgehaald, die aan de WTO werden aangeboden. Ook verschenen enkele artikelen in de pers. Minder succesvol verliep een informatie- en actietournee langs zeven steden, waar de opkomst van het publiek beneden verwachting bleef. In het kader van de WTO-campagne organiseerde Hivos-partner Navdanya uit India tijdens de WTO-ministersconferentie in Cancún een bijeenkomst ter ondersteuning van het Europese standpunt.

Sawit Watch, Indonesië

Palmolie is voor de Indonesische economie van steeds groter belang. De snelle uitbreiding van de grote palmolieplantages gaat echter vaak ten koste van kleine boeren. Dit leidde in 2003 tot de oprichting van Sawit Watch. Deze Hivos-partnerorganisatie, die 100 getroffen gemeenschappen verenigt, spande een groot aantal rechtszaken aan tegen de schending van landrechten. Resultaat was dat in 2004 ruim 500 gezinnen hun land terugkregen. Sawit Watch, dat begon als actiegroep, heeft zich ontwikkeld tot een belangrijke gesprekspartner. Dat bleek vooral toen de organisatie werd toegelaten tot een werkgroep van de door Unilever opgezette Roundtable on Sustainable Palm Oil. Deelname aan dit overleg maakt het voor Sawit Watch mogelijk om voorstellen voor sociale en milieueisen te doen op basis van de ervaringen van haar leden. Hivos steunde Sawit Watch in 2004 met 30.000 euro.

www.sawitwatch.org

Energy for Development

Eén derde van de wereldbevolking heeft geen toegang tot een toereikende energievoorziening. Op verzoek van het ministerie van VROM organiseerden Hivos en de Stichting Natuur en Milieu twee conferenties over Energy for Development, voor respectievelijk Nederlandse en internationale ngo's op het gebied van milieu en ontwikkeling. Deze bijeenkomsten vonden plaats aan de vooravond van een EU-ministersconferentie over dit onderwerp.

De deelnemers aan de Nederlandse Energy for Development conferentie besloten te gaan samenwerken op het gebied van energiebesparing en duurzame energiewinning. Ook besloten ze te onderzoeken of partners in ontwikkelingslanden in aanmerking kunnen komen voor het Clean Development Mechanism van het wereldklimaatverdrag.

De internationale conferentie kwam met een position paper, dat vervolgens als officieel document werd aangenomen door de EU-ministers voor energiezaken. De ministers namen een aantal thema's van de maatschappelijke organisaties over, zoals de noodzaak van participatieve planning, betere toegang tot energie voor arme groepen en gebruik van duurzame energiebronnen. Van de investeringen in energie gaat immers nog altijd 96% naar niet-duurzame vormen. Een volledige koerswijziging om een einde te maken aan de publieke financiering van energie op basis van fossiele brandstoffen bleek onhaalbaar.

De komende jaren zal Hivos zoeken naar mogelijke partnerorganisaties, fondsen en partnerschappen op het gebied van energievoorziening voor arme groepen. www.snm.nl

Biodiversiteitsfonds

Hivos en Novib voeren gezamenlijk het beheer over het Biodiversiteitsfonds (BDF), dat de afgelopen jaren subsidie ontving uit het milieuprogramma van de Directie Milieu en Ontwikkeling van het Ministerie van Buitenlandse Zaken. Gezien de positieve resultaten heeft het ministerie besloten het project weer voor vier jaar te subsidiëren. Het is nog niet duidelijk welke organisatie als beheerder zal optreden.

In 2004 verstrekte het BDF voor 2 miljoen euro aan subsidies. Achttien regionaal of wereldwijd werkende milieuorganisaties werden gesteund. De activiteiten van deze organisaties droegen bij aan de beperking van de ontwikkeling en het gebruik van genetisch gemodificeerde organismen. Tevens hadden ze effect op het duurzaam beheer van bossen (gecertificeerd door de Forest Stewardship Council), het gebruik van pesticiden en de marketing van duurzame producten. De Marine Stewardship Council ontving steun om kleinschalige vissersbedrijven in staat te stellen te voldoen aan de eisen voor duurzame productie. BDF steunde ook pogingen om de certificering voor verschillende sociale en milieustandaarden van duurzame landbouwproductie zoveel mogelijk te harmoniseren. Dit zal het voor kleine producenten gemakkelijker en goedkoper maken om toegang te krijgen tot kwaliteitsmarkten voor duurzame producten. www.msc.org

Centro Humboldt, Nicaragua

De Nicaraguaanse milieuorganisatie Centro Humboldt, lid van Friends of the Earth International en partner van Hivos, voerde in 2004 succesvol campagne tegen het gebruik van bepaalde pesticiden. De overheid verbood het gebruik van vijf middelen en legde het gebruik van zeven andere aan banden. Het Centro Humboldt zorgde er ook voor dat de oliemaatschappij Texaco na een brandstoflekkage een schadevergoeding moest betalen, dat een mijnbouwproject in het Rio San Juan bassin moest worden gestopt en dat twee textiel fabrieken tijdelijk werden stilgelegd omdat ze niet voldeden aan milieuvoorschriften op de werkvloer en bij de afvalstoffenverwijdering. Daarnaast wist Centro Humboldt het vraagstuk bioveiligheid op de nationale agenda te plaatsen en legde het de basis voor een kritischere benadering van genetisch gemodificeerde gewassen in heel Midden-Amerika.

Hivos steunde Centro Humboldt in 2004 met 99.000 euro.

www.humboldt.org.ni

4.2. KUNST EN CULTUUR

Hivos ondersteunt culturele en artistieke uitingen die bijdragen aan de bevordering van democratisering en pluriformiteit. Dit gebeurt door het stimuleren van lokale producties op het gebied van beeldende kunst, theater, film, literatuur en mediakunst, bevordering van de verspreiding daarvan, het opzetten van uitwisselingsprojecten en versterking van de culturele sector.

Naar een breder publiek

Veel cultuurpartners zijn in de grote steden gevestigd, waar ook het grootste deel van het publiek woont. Vertoning buiten de steden brengt meestal veel extra kosten met zich mee. Ook zijn de faciliteiten voor presentatie

en vertoning in landelijke gebieden meestal beperkt. Daarom besteedde Hivos in 2004 extra aandacht aan partners die culturele activiteiten op meerdere plaatsen in een land organiseren. Een goed voorbeeld is esArt in Bolivia, die een reizende tentoonstelling van het werk van 20 lokale beeldend kunstenaars organiseerde langs vier plaatsen in noordelijk Bolivia. Aansluitend was er een afsluitende expositie in de hoofdstad La Paz. In Zuid-Afrika organiseerde partnerorganisatie Film Resource Unit filmvoorstellingen in verschillende townships verspreid over het land. Eveneens steunde Hivos 17 publieksfestivals in de drie continenten, waaronder het Zanzibar International Film Festival in Tanzania, het Poëziefestival van Medellín in Colombia en het Prithvi Theatre festival in Mumbai (Bombay), India. www.prithvitheatre.org

Tabel 3 Overzicht Hivos Cultuur Fonds portefeuille *bedragen in duizenden euro's*

	2002		2003		2004		waarvan MFP
	Aantal	Bedrag	Aantal	Bedrag	Aantal	Bedrag	
Afrika	25	1.068	30	1.573	26	1.422	1.352
Azië	24	877	31	1.096	30	1.134	1.134
Latijns Amerika	44	1.179	45	1.161	34	929	927
Zuidoost Europa	2	57	2	106	2	140	140
Wereldwijd	4	282	9	641	4	281	281
Nederland					1	178	178
Totaal	99	3.463	117	4.577	97	4.084	4.012

Diversiteit van cultuuruitingen

In Bolivia financierde Hivos de reiskosten van indiaanse deelnemers uit verschillende delen van het land aan het vijfde barokfestival *Festival Misiones de Chiquitos*. Dit festival heeft een internationale reputatie opgebouwd. Voor een internationaal publiek brachten de Boliviaanse deelnemers een aantal partituren uit de laat-17^e eeuw ten gehore die zijn gevonden op missieposten in het Amazonegebied van Bolivia. De concerten vonden plaats in de kathedralen van Santa Cruz en de voormalige missieposten Chiquitos, Moxos en Guarayos. www.festivalesapac.com/apac.htm

De diversiteit van culturele en artistieke uitingen wordt steeds meer bedreigd door de greep van grote mediaconglomeraten op de productie van films, boeken en muziek. Hivos voerde daarom een lobby gericht op de Nederlandse positie in het debat over de Conventie voor Culturele Diversiteit van de UNESCO. Met de kunstebond FNV-Kiem werd een gerichte lobby- en informatiecampagne opgezet voor ambtenaren en kamerleden die werkzaam zijn op de vakgebieden die de conventie raken, zoals Economische Zaken, Buitenlandse Zaken en Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen. Specialisten brachten naar voren dat maatregelen ter bescherming van de culturele sector (inclusief de media) van wezenlijk belang zijn voor de handhaving van pluriformiteit, zowel in Nederland als in ontwikkelingslanden. Met hetzelfde expertteam organiseerde Hivos tijdens het Nederlands Sociaal Forum in de Beurs van Berlage in Amsterdam een workshop voor professionals uit het Nederlands kunstenveld over het thema Cultuur en Ontwikkeling. www.fnv-kiem.nl www.sociaalforum.nl

Literatuur

In november organiseerde Hivos een conferentie in Nairobi voor schrijversorganisaties uit Oost- en Zuidelijk Afrika. Ook namen Afrikaanse uitgevers en andere specialisten uit de boekensector deel aan de bijeenkomst. Thema's die aan de orde kwamen waren het bevorderen van een leescultuur in Afrika, vrijheid van meningsuiting, de ontwikkeling van talent van vrouwelijke schrijvers, auteursrechten, marketingstrategieën en het gebruik van ICT. Door overdracht van kennis en ervaringen van deskundigen en uitwisseling met collega-organisaties kregen deelnemers een belangrijke input voor het opzetten van een effectiever publicatiebeleid.

Vrouwen in de kunst

Ook in de cultuursector ontbreekt het vaak aan uitdrukkelijke aandacht voor gendervraagstukken. Soms stuit het idee van gelijkheid tussen man en vrouw zelfs op weerstand. In december organiseerde Hivos daarom een workshop met acht Indonesische partnerorganisaties over de integratie van een genderperspectief in hun organisatie en werk. Een presentatie over genderongelijkheid in de Nederlandse cultuursector op basis van een onderzoek door het Theaterinstituut bleek bijzonder effectief. Hivos zal bij cultuurpartners blijven aandringen op expliciete aandacht voor de positie van vrouwelijke kunstenaars en vrouwelijk publiek.

Film en theater

Filmmakers in Zuidelijk Afrika stuiten op grote hindernissen bij de financiering van hun films. Daarom onderzocht Hivos op welke wijze een plaatselijk

filmfonds kon worden gerealiseerd. Dat resulteerde in een samenwerking met de filmmarketingorganisatie Sithengi, waarmee het Hivos/Sithengi filmfonds is opgezet. Het fonds financiert de ontwikkeling en productie van korte films, documentaires en speelfilms in de regio.

www.sithengi.co.za/fund

In 2004 is een programma-evaluatie uitgevoerd naar de prestaties van filmpartners en het effect van Hivos-interventies in Azië en Zuidoost Europa. Het onderzoek heeft onder meer geleid tot het aangaan van een lange-termijn relatie met ScriptNet in Sri Lanka. Een andere uitkomst was dat Hivos de samenwerking voortzet met het Jakarta Film festival JIFFEST en een aanzienlijke bijdrage levert om de continuïteit van het festival te garanderen. Als aanzet voor het formuleren van een nieuwe strategie was de evaluatie echter minder bruikbaar. Het voornemen van Hivos om een beleidsnotitie te schrijven voor de filmsector is daarom verplaatst naar de tweede helft van 2005.

Cinergia, een filmfonds voor Midden-Amerika en Cuba ging in 2004 met steun van Hivos van start. Het fonds heeft de eerste prijzen uitgereikt (24 in totaal) in de categorieën script, korte films, productontwikkeling, opera prima en beurzen voor verdere filmstudie. www.cinergia.org

In 2004 bracht een theatergezelschap in Costa Rica *La Casa de Atrás* (Het Achterhuis), gebaseerd op het dagboek van Anne Frank, met sponsoring van Hivos en de Nederlandse Ambassade in San José. Het stuk zal in 2005 een tournee maken door Midden Amerika en vormt ook onderdeel van de campagne over racisme en genocide in Guatemala, in samenwerking met de Anne Frank stichting.

Vernieuwing

Het afgelopen jaar liet Hivos studies uitvoeren naar de cultuursector in Ecuador en Indonesië om tot effectievere steun aan lokale initiatieven te komen. De Ecuador-studie leverde een goede analyse van de diverse kunstdisciplines op die zal worden omgewerkt tot een publicatie voor een algemeen publiek. Op basis van de studie zullen voor komende jaren enkele nieuwe partners worden geïdentificeerd ter vervanging van bestaande contacten. De Indonesië-studie heeft geleid tot de financiering van een nieuwe partner, LAKLAK op Sumatra. Deze organisatie is een innovatief steunpunt voor kunstenaars, richt zich op hoogwaardige, nationaal en internationaal georiënteerde culturele activiteiten in de diverse kunsten (muziek, film, dans en poëzie) en organiseert publieksactiviteiten met een aanzienlijk bereik. Daarnaast leidde de studie tot de identificatie van meer nieuwe initiatieven op Sumatra. Dit past in het streven om meer culturele initiatieven in gebieden buiten Java te ondersteunen, ook al zijn veel groepen daar minder goed georganiseerd.

Hivos NCDO Cultuurfonds

Een belangrijke ontwikkeling binnen de cultuursector vormde de oprichting van het Hivos NCDO Cultuurfonds. Op 20 december ondertekenden Hivos en NCDO het convenant voor de oprichting. Het cultuurfonds is bedoeld om initiatieven in Nederland die ruimte bieden aan visies en kunstuitingen uit niet-westerse culturen gezamenlijk te ondersteunen. Door deze bundeling van krachten kunnen beide organisaties efficiënter werken, waardoor

een aanzienlijke kostenbesparing wordt bereikt. Ook maakt de bundeling van krachten het voor aanvragende organisaties gemakkelijker, omdat zij niet meer twee verschillende aanvragen en rapportages hoeven te doen. Het Hivos NCDO Cultuurfonds richt zich op Nederlandse culturele organisaties die culturele producties in het Zuiden bevorderen en dergelijke producties in Nederland presenteren. Hivos treedt op als beheerder van het fonds. www.hivosncdocultuurfonds.nl

Theertha International Association, Sri Lanka

Sri Lanka kent naast de vele traditionele cultuuruitingen ook een dynamische eigentijdse kunstsector. Veel Srilankaanse kunstenaars hebben contacten in en buiten de Aziatische regio. In Sri Lanka zelf zijn deze kunstenaars en hun werk buiten de hoofdstad Colombo echter weinig bekend. Theertha International Association, in 2000 opgericht op initiatief van Srilankaanse (beeldend) kunstenaars wil uitwisseling tussen kunstenaars en publiek bevorderen, zowel in het eigen land als over de grenzen. Theertha is één van de drijvende krachten achter het Contemporary Asian Artists Initiative (CAAI), waarin groepen kunstenaars uit India, Pakistan, Bangladesh en Sri Lanka vertegenwoordigd zijn.

In Sri Lanka organiseert Theertha exposities in de lastig toegankelijke Tamilgebieden en publiceert catalogi, essays en artikelen in de twee landstalen, Tamil en Singalees. In 2004 steunde Hivos de organisatie van een expositie bij de heropening van de openbare bibliotheek van Jaffna, die in 1980 door extremisten was platgebrand. Meer dan zestig schilderijen, sculpturen en installaties van 27 artiesten werden tentoongesteld: het resultaat van een langdurige samenwerking tussen kunstenaars uit Jaffna en Colombo. Het doel was uitwisseling tot stand te brengen door kennis en ervaringen te delen als kunstenaars, maar ook als mensen die zijn opgegroeid in een chaotisch en vijandig milieu.

Eind 2004 stuurde Theertha meteen vrijwilligers naar de opvangkampen van de tsunami-slachtoffers in Matara, waar zij met kinderen tekenen en films vertonen.

Hivos stelde Theertha in 2004 € 45.000 ter beschikking.

www.theertha.org

4.3. MENSENRECHTEN

Democratisering, de rechten van arme en gemarginaliseerde groepen én het aanpakken van de onderliggende oorzaken van mensenrechtenschendingen (zoals straffeloosheid, corruptie en gebrek aan kennis over mensenrechten) zijn de speerpunten van Hivos' steun aan organisaties die zich bezighouden met mensenrechten.

Democratisering

Hivos streeft naar bevordering van democratische verhoudingen. In dat kader worden maatschappelijke organisaties ondersteund die aan democratisering en vrije verkiezingen werken.

Irak

In 2004 startte Hivos een klein programma ter ondersteuning van de opkomende Iraakse civil society. Bijdragen gingen onder andere naar een

onafhankelijke krant in Koerdisch Noord-Irak, een studentengroep voor mensenrechten in Bagdad en een vrouwenorganisatie. Vanaf november zijn deze zich volledig gaan bezighouden met de verkiezingen van januari 2005. Ze richtten zich vooral op kiezersvoorlichting. Vrouwen werden nadrukkelijk aangemoedigd om te gaan stemmen en daarbij hun eigen voorkeur te volgen. Hivos ondersteunde daarnaast een aantal culturele initiatieven, een website voor het midden- en kleinbedrijf en een groep medici die hoogst noodzakelijke bijscholingen geeft aan medisch personeel over aids en andere seksueel overdraagbare ziekten.

groetenuitbaghdad.web-log.nl

Malawi

In Malawi waren Hivos-partners rond de verkiezingen actief betrokken bij voorlichtingscampagnes op het platteland. Deze campagnes hebben zeker bijgedragen aan een hoge opkomst tijdens de verkiezingen. Het Hivos-regiokantoor in Zimbabwe heeft waarnemingsmissies ondersteund en daaraan zelf ook deelgenomen.

Tabel 4 Activiteiten op het gebied van Mensenrechten 2004 *bedragen in duizenden euro's*

	Afrika	Azië	Latijns Amerika	Zuidoost Europa	Wereldwijd	Nederland	Totaal
Aantal projecten	50	61	36	5	13	33	198
Aantal organisaties	43	47	30	5	7	2	134
Uitgaven	2.857	3.700	2.191	1.412	904	615	11.679
Waarvan lastens MFP	2.832	2.950	1.645	1.052	662	568	9.709
Mensenrechten als percentage van de totale regionale uitgaven	14%	24%	12%	45%	13%	30%	18%

Verkiezingsobservatorium Zuidelijk Afrika

Samen met het Nederlands Instituut voor Zuidelijk Afrika (NiZA) en de Afrikaanse partnerorganisaties Electoral Institute of Southern Africa (EISA), Media Institute for Southern Africa (MISA) en Open Society Institute South Africa (OSISA) zette Hivos in 2004 een verkiezingsobservatorium op, dat zich richt op alle lidstaten van de SADC, het samenwerkingsverband van landen in Zuidelijk en Oost-Afrika. Het doel is om de betrokken overheden te houden aan hun belofte om vrije en eerlijke verkiezingen te garanderen. De SADC heeft daartoe verschillende instrumenten en richtlijnen ontwikkeld, die echter niet door alle lidstaten worden nagekomen. In Zimbabwe bijvoorbeeld is van een vrije pers geen sprake meer en wordt de oppositie gehinderd bij het voeren van verkiezingscampagnes. Samen met maatschappelijke organisaties zullen strategieën worden ontwikkeld om overheden die zich niet aan de richtlijnen houden, ertoe te brengen om dat wel te doen.

De samenwerking met NiZA zal in 2005 in een partnerschapsovereenkomst geformaliseerd worden. Ook kunnen NiZA-partners in de regio een beroep doen op het Hivos-regiokantoor in Harare voor ondersteuning van Aids-beleid op de werkplek. In Nederland werken Hivos en NiZA samen op het gebied van voorlichting, lobby en informatieverstrekking.

www.niza.nl

Campagne Mensenrechtenactivisten

Sinds 2003 voert Hivos samen met Amnesty International een campagne voor de bescherming van activisten op het gebied van de mensenrechten. In juni 2004 werd een groot succes geboekt toen de Europese Unie, mede door de gezamenlijke lobbyactiviteiten en aanbevelingen van Hivos en Amnesty International, een beleid aannam ter bescherming van mensenrechtenactivisten. De EU zal voortaan nauwlettend de situatie van mensenrechtenactivisten gaan volgen en EU-missies nemen eerder contact op met lokale activisten. Wanneer deze te maken krijgen met bedreigingen, zullen Europese vertegenwoordigers dit proberen tegen te gaan door regeringen om opheldering te vragen en openbare verklaringen over de betreffende zaken af te leggen.

Mensenrechten Discussieforum

In december wijdde EU-voorzitter Nederland het Mensenrechten Discussieforum aan de bescherming van mensenrechtenactivisten. Hivos nam actief deel aan de voorbereidingen en vervaardigde een 'toolbox'. Daarmee zijn EU-diplomaten beter in staat om lokale mensenrechtenactivisten te beschermen. In 2005 zal een herziene versie van deze toolbox worden opgenomen in een handboek voor EU-missies. Hivos en Amnesty International Nederland verzorgden tevens een workshop en mensenrechtenactivisten van Hivos-partnerorganisaties uit Zimbabwe en Guatemala gaven een aantal lezingen.

IRAN: NGO'S TEGEN DE STROOM IN

Begin 2004 besloot Hivos een programma in Iran op te starten. Het eerste jaar onderzocht Hivos op welke wijze progressieve en onafhankelijke ngo-activisten en journalisten in Iran ondersteund konden worden, zonder dat hun positie en hun persoonlijke veiligheid in gevaar zou komen. In 2004 verkregen de conservatieve krachten op dubieuze wijze de meerderheid in het parlement (majlis). Sindsdien is de repressie van progressieve krachten weer toegenomen. Kritische journalisten, webloggers en ngo-activisten zijn al bij voorbaat verdacht vanwege hun vermeende steun aan de politieke hervormers. Dit zal nog meer het geval zijn in de aanloop naar de presidentsverkiezingen van 2005. Contact met buitenlandse organisaties als Hivos maakt hen extra verdacht. De repressie en intimidatie van ngo-activisten beïnvloedt het werk van Hivos in Iran in ernstige mate.

Hivos concentreert zich in Iran op drie thema's: mensenrechten en vrijheid van meningsuiting, gelijkheid van mannen en vrouwen en opbouw en versterking van de civil society. Een aantal ngo's werd rechtstreeks ondersteund. Hivos heeft ook training en uitwisseling mogelijk gemaakt. Dit stelde de Iraanse civil society in staat om haar isolement te doorbreken en te leren van buitenlandse ngo's. Steun aan onafhankelijke ngo's die zich richten op het uitdragen en verdedigen van de mensenrechten bleek in de praktijk onmogelijk.

Meer succes had het bevorderen van deelname van Iraanse vrouwenorganisaties aan het Beijing+10 proces, de evaluatie van het beleid voor de verbetering van de positie van vrouwen sinds de Wereldvrouwenconferentie van 1995 (zie hoofdstuk 3.5). Hivos maakte in juli 2004 de deelname mogelijk van vier Iraanse ngo-activisten aan een Beijing+10 conferentie in Bangkok. Twee maanden later organiseerde Hivos samen met het Iran Civil Society Organisations Training and Research Centre (ICTRC) en een stuurgroep van prominente Iraanse vrouwenrechtenactivisten, een expert meeting in Teheran over het Beijing+10 proces in Iran. Tien deskundigen uit verschillende delen van de wereld deelden hun kennis en ideeën met ngo's uit heel Iran. Vlak na deze expert meeting werden twee Iraanse deelnemers gearresteerd en maandenlang vastgehouden: de journaliste en vrouwenrechtenactiviste Mahbubeh Abbasgholizadeh op grond van haar uitspraken in Bangkok over de positie van vrouwen in Iran en ICTRC-stafid Omid Memarian vanwege zijn weblog-activiteiten. De arrestaties hebben de follow-up van de expert meeting ernstig bemoeilijkt. www.irancsos.net

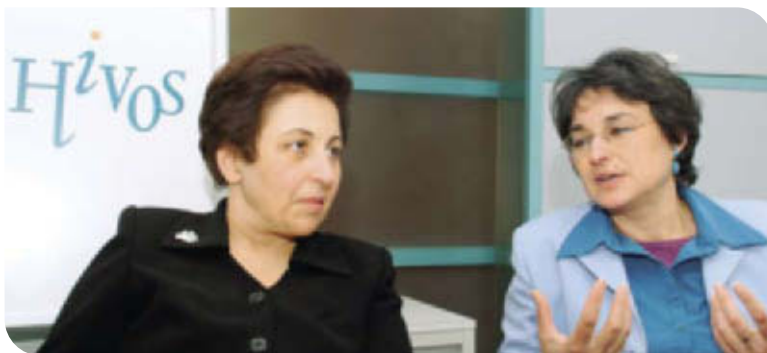
Belangrijkste activiteiten voor de opbouw en versterking van het civil society in Iran zijn trainingen en directe ondersteuning van ICTRC. Steun aan het Iranian Ngo Training Centre (NGOTC) werd een aantal maanden uitgesteld vanwege de detentie van de directeur. Het Centre for Women's Studies (CWS) organiseerde in december 2004 samen met het Nederlandse BBO trainingen over lobby en belangenbehartiging, waaraan zowel ngo-activisten als overheidsvertegenwoordigers en parlementariërs deelnamen. www.bbo.nl

Naast deze activiteiten in Iran ondersteunt Hivos in Nederland initiatieven die de aandacht van het Nederlandse publiek voor de situatie in Iran moeten vergroten. In 2004 viel daaronder een aantal conferenties van Iran Future en een Iran-special van het tijdschrift Eutopia (zie 5.2). In april bracht de Iraanse Nobelprijswinnares voor de Vrede Shireen Ebadi een bezoek aan Hivos.

Guatemala

De lobby binnen de EU bewees zijn waarde toen Hivos-partners in Guatemala na bedreigingen konden rekenen op een effectieve reactie van de EU-ambassades. In dat land neemt Hivos ook actief deel aan het Nederlands platform tegen straffeloosheid waarin mfo's en een aantal andere Nederlandse organisaties participeren. Hivos is verantwoordelijk voor het administratieve beheer van het gezamenlijke lobbykantoor in Guatemala en neemt deel aan de inhoudelijke coördinatie. In het kader van werkafspraken met de ambassade worden deze activiteiten afgestemd met het beleid van de Nederlandse overheid op dit thema.

In 2004 boekte Hivos-partner CALDH een belangrijk succes in de strijd tegen straffeloosheid met de uitspraak van het Inter-Amerikaanse Hof voor de Mensenrechten dat nabestaanden van slachtoffers van de massamoord in Plan de Sanchez compensatie dienen te ontvangen. Het proces tegen de militaire en politieke top van die tijd wordt echter voortdurend ondermijnd door systematische vertragingstactieken binnen het overheidsapparaat en door bedreigingen aan het adres van getuigen, advocaten en gerechtsdienaars. www.caldh.org

'Stop Kinderarbeid, school is de beste werkplaats'

In 2003 startte Hivos de lobbycampagne 'Stop kinderarbeid, school is de beste werkplaats', op verzoek van Hivos-partner MV Foundation uit India. De campagne wordt gevoerd samen met de Algemene Onderwijsbond, FNV en de Landelijke India Werkgroep. Hivos treedt op als coördinator.

Doel van de campagne is om het afschaffen van kinderarbeid op te nemen in strategieën die moeten leiden tot universeel onderwijs. Op Europees niveau voert Hivos de campagne samen met de Alliance2015-partners Concern (Ierland) en Deutsche Welthungerhilfe. Onderdeel van de campagne zijn educatieve activiteiten, zoals creatieve onderwijspakketten en schoolwedstrijden. De campagne bereikte ook beleidsmakers, politici en ngo's. Mede door die inspanningen werden campagnepunten opgenomen in een resolutie van het Europese Parlement, in een beleidsdocument van de ILO en binnen de lobbyactiviteiten van de Global Campaign for Education. Daarnaast zal het Europese Parlement in 2005 een rapporteur aanstellen voor kinderarbeid en creëert het ministerie van Buitenlandse Zaken een kennisforum over kinderarbeid en onderwijs. www.mvfindia.org

In november organiseerde Hivos samen met de FNV en MV Foundation een conferentie over kinderarbeid in India. Daaraan namen zo'n 100 ontwikkelingsorganisaties en 50 vakbonden uit de hele wereld deel. Uitkomst was een verklaring die overheden vraagt om de benodigde middelen in te zetten voor directe bestrijding van alle vormen van kinderarbeid.

Leergeschiedenis: kennisdelen in de praktijk

Als vervolg op de succesvolle campagne voor de bescherming van mensenrechtenactivisten is Hivos eind 2004 begonnen met het opstellen van een 'leergeschiedenis'. Doel van deze activiteit, ondernomen met steun van PSO, is om beter te kunnen bepalen welke onderdelen van de campagne effectief zijn gebleken. Journalist Frans Bieckmann heeft verschillende actoren geïnterviewd die als deelnemer of als doelgroep bij de campagne betrokken waren, onder wie vertegenwoordigers van ngo's, de Verenigde Naties en regeringsambtenaren. Hun verschillende perspectieven op de problematiek en de ervaringen van de gezamenlijke campagne boden inzicht in de factoren die kunnen leiden tot een succesvolle lobbycampagne.

De eerste 'les' was dat het effectiever bleek om de regering die als voorzitter van de Europese Unie fungeert direct aan te spreken, in plaats van de Europese instellingen. Om die reden was de lobby voor mensenrechtenactivisten in 2004 gericht op de Ierse en vervolgens op de Nederlandse regering. Verder blijkt het ook nuttig en noodzakelijk om gebruik te maken van 'schoolvoorbeelden' die al tot de praktijk behoren. Sommige Nederlandse ambassades zijn bijvoorbeeld zeer effectief in het beschermen van mensenrechtenactivisten. De campagne kan dergelijke voorbeelden gebruiken als aanbeveling voor toepassing in andere landen.

Hivos zal de uitkomsten van deze leergeschiedenis gebruiken om haar kennis over succesvolle lobbypraktijken te versterken. Verder zal deze kennis ook gedeeld worden met overige leden van het PSO-netwerk en andere geïnteresseerde NGOs. www.pso.nl

De campagne 'Stop kinderarbeid, school is de beste werkplaats' kreeg dit jaar extra aandacht door de lancering van 'Klein Duimpje Kinderuitzendbureau'. In advertenties werd het publiek opgeroepen om kinderen in de leeftijd van 5 tot en met 14 jaar aan te melden voor werk. Bezoekers aan de bijbehorende website werd al snel duidelijk dat het kinderuitzendbureau niet bestaat, maar dat er wereldwijd nog wel 250 miljoen kindarbeiders zijn. Veel media besteedden aandacht aan deze actie en eind 2004 hadden 38.000 mensen de petitie tegen kinderarbeid ondertekend. Deze zal in 2005 worden aangeboden aan de Europese Commissie en het Europees Parlement.

Rechten van gemarginaliseerde groepen

Inheemse groepen

In Bolivia heeft de jarenlange steun van Hivos aan inheemse groepen sterk bijgedragen aan het ontstaan van een groeiend aantal inheemse organisaties, die een steeds grotere rol in de civil society opeisen. In 2004 lag de nadruk op activiteiten die moeten garanderen dat deze inheemse groepen kunnen deelnemen aan het proces tot hervorming van de grondwet, dat in 2006 zal plaatsvinden. In november begon Hivos daarnaast, samen met het Deense Ibis, SNV en Oxfam USA, met de voorbereidingen voor

een onderzoek naar kritische succesfactoren bij de ondersteuning van inheemse organisaties in Bolivia en Peru. Dit onderzoek zal in 2005 worden uitgevoerd.

Homorechten

In Oeganda hielden Oostafrikaanse Hivos-partners op het gebied van homorechten een bijeenkomst over hiv/aids en mensenrechten. Het doel was om hun kennis over deze onderwerpen te vergroten en op beide terreinen een strategie te formuleren. De Oegandese regering tekende protest aan tegen het houden van deze bijeenkomst en verklaarde dat homoseksualiteit illegaal is in Oeganda. Aandacht voor seksuele rechten blijft dus hard nodig. In Ecuador en Zuidoost-Europa verstrekten Hivos samen met het COC advies en training aan Gay, Lesbian, Bisexual and Transsexual (GLBT) organisaties. Daarnaast vond onderzoek plaats naar de mogelijkheden om de positie van lesbische vrouwen binnen Zuid-Amerikaanse GLBT-organisaties te verbeteren. De resultaten daarvan zullen in 2005 in beleid worden omgezet.

4.4. HIV/AIDS

Hivos beschouwt aids als een mensenrechten- en ontwikkelingskwestie en daarmee dus als een zaak die het terrein van de gezondheidszorg overstijgt. Hivos ondersteunt organisaties die opkomen voor de rechten van mensen met hiv/aids en die hun volwaardige deelname aan de samenleving bevorderen. Dit geldt in het bijzonder voor organisaties die nationaal en internationaal lobbyen voor optimale informatievoorziening, preventie en zorg in het Zuiden.

Hivos heeft in 2004, net als het voorgaande jaar, veel partnerorganisaties gesteund die zich zowel richten op hiv/aids-preventie onder specifieke doelgroepen (zoals jeugd, vrouwen, seksuele minderheden en sekswerkers) als op lobby. Deze lobby is veelal toegespitst op toegang tot zorg en medicijnen voor mensen met hiv/aids en op naleving van de rechten van mensen met hiv/aids. Hivos ondersteunde ook zorgprogramma's van een aantal partnerorganisaties.

Tabel 5 Activiteiten op het gebied van AIDS 2004 *bedragen in duizenden euro's*

	Afrika	Azië	Latijns Amerika	Zuidoost Europa	Wereldwijd	Nederland	Totaal
Aantal projecten	37	11	24	1	4	6	83
Aantal organisaties	35	11	23	1	4	2	76
Uitgaven	2.439	639	1.336	108	172	201	4.895
Waarvan lastens MFP	2.064	515	1.006	0	160	201	3.946
AIDS als percentage van de totale regionale uitgaven	12%	4%	7%	3%	3%	10%	7%

CEJIS: STRIJD OM LAND EN ZEGGENSCHAP

“Gezien de omstandigheden waarin Bolivia zich nu bevindt, is dit meer dan ooit het moment om bij te dragen aan de totstandkoming van werkelijke democratie en rechtvaardigheid. Daar zijn wij van overtuigd.”

Carlos Romero Bonifaz (37), advocaat en directeur van CEJIS

Meer dan de helft van de Boliviaanse bevolking is van inheemse afkomst. Hoewel de inheemse groepen van oudsher land bezitten, hebben zij geen enkele zekerheid over hun eigendomsrecht. Zij zijn vaak uitgesloten van de politieke besluitvorming over deze kwesties. Het Centro de Estudios Jurídicos e Investigación Social (CEJIS) vindt deze situatie onaanvaardbaar. De organisatie heeft zich sinds haar oprichting in 1978 sterk ingezet voor mensenrechten en democratie. Dat bracht CEJIS vanaf het begin in botsing met gevestigde belangen en corrupte overheidsinstellingen.

Vijf jaar geleden begon CEJIS samen met inheemse organisaties aan de immense onderneming om de rechten van de inheemse bevolking in de oostelijke en noordelijke gebieden van Bolivia volledig erkend te krijgen. De organisatie lobbyde voor een nationale wet die de verdeling van gemeenschappelijk land onder de verschillende inheemse groepen zou regelen. In 2004 wist CEJIS met behulp van satellietfoto's overtuigend aan te tonen dat land door derden was bezet. Het ging hierbij vooral om grote veefokkers en andere bedrijven, die hun claims kracht probeerden bij te zetten door terreinen te ontbossen, met prikkeldraad te omheinen en hun vee daar te laten grazen. Satellietbeelden toonden echter aan dat deze praktijken van recente datum waren. Samen met inheemse organisaties stelde CEJIS in 2004 ook een voorstel op met betrekking tot de herziening van de Boliviaanse grondwet. CEJIS streeft naar participatie van de inheemse bevolking in het proces van constitutionele herziening.

Begin 2005 werd het CEJIS-kantoor in het noordelijke Amazonegebied aangevallen door gewapende personen, die verbonden waren met lokale commerciële en agrarische belangen. Deze aanval maakt duidelijk dat het werk van CEJIS voor de belangen van de inheemse bevolking in de toekomst niet eenvoudig zal zijn.

Hivos ondersteunt CEJIS met in totaal € 600.000, waarvan het grootste deel in het kader van financiering door de Europese Unie.

www.hri.ca/partners/cejis

Aids en werkomgeving

De zogenoemde 'mainstreaming' van aids stond ook in 2004 hoog op de Hivos-agenda voor Afrika. Zo heeft het Hivos-regiokantoor in Zuidelijk Afrika het afgelopen jaar opnieuw veel aandacht besteed aan de ontwikkeling van een preventiebeleid op de werkplek (workplace policies) bij partnerorganisaties uit alle sectoren. De workplace policy van het regiokantoor zelf fungeert daarbij als goed voorbeeld (best practice). Het afgelopen jaar vonden trainingen over dit onderwerp plaats in Zimbabwe en Zambia. Voor 2005 staan Mozambique en Malawi op de lijst. Hivos had zich ten doel gesteld dat 30% van de partnerorganisaties in Zimbabwe in 2004 een aidspreventiebeleid op de werkplek zou implementeren. Deze doelstelling is gehaald.

Aids en microfinanciering

De aidsepidemie legt vooral in Afrika een zware last op de economische ontwikkeling. Programma's op het gebied van microfinanciering die elders succesvol zijn, krijgen in Afrika te maken met het overlijden van een groot deel van de cliënten. Hivos streeft er daarom naar dat de microfinancieringsinstellingen (mfi's) die zij in Afrika steunt een specifiek aidsbeleid ontwikkelen. Niet zonder succes. In 2004 bleek meer dan 50% van de door Hivos gesteunde mfi's in Afrika een aidsbeleid in hun eigen beleid te hebben geïntegreerd. De doelstelling was 25%. Een goed voorbeeld is de Zuid-Afrikaanse mfi Small Enterprise Foundation (SEF), die in samenwerking met de Rural Aids and Development Action Research (RADAR) een programma ontwikkelde om de bewustwording over aids bij de vrouwelijke cliënten van SEF te vergroten. Het resultaat was dat de vrouwen openlijker konden praten over vraagstukken die gerelateerd zijn aan seks. Ze kwamen

bovendien in een betere positie om condoomgebruik en het testen op hiv-besmetting aan de orde te stellen. www.sef.co.za www.wits.ac.za/radar

Expert meeting

Hivos organiseerde in april samen met Universiteit Nijenrode en Share-net (het netwerk van Nederlandse organisaties die zich bezighouden met seksuele gezondheid en aids) een expert meeting over microfinanciering en aids. Doel van de discussiebijeenkomst was vooral het nader uitdiepen van de gevolgen die aids heeft op economische ontwikkeling. Bijzondere aandacht was er voor de voorwaarden waaronder microfinanciering bij een sterke verspreiding van aids toch effectief kan zijn. Als resultaat van deze bijeenkomst heeft Hivos zich verder op het onderwerp microverzekeringen geconcentreerd. Hierover zal in het voorjaar van 2005 een workshop voor partner-mfi's georganiseerd worden. www.share-net.nl

Geïntegreerde aanpak in Mozambique

Aidsbestrijding vormt ook één van de speerpunten van de Alliance2015, het Europese samenwerkingsverband van ontwikkelingsorganisaties waar Hivos deel van uitmaakt. In Mozambique voeren de Alliance2015 partners een gezamenlijk programma uit in de provincie Zambesi. Het gaat hierbij om een efficiënte en geïntegreerde aanpak op districtsniveau van voorlichting, onderwijs, voedselzekerheid en medische begeleiding op het gebied van hiv-besmetting van moeder op kind. Het programma is midden 2004 gestart. Als onderdeel van het programma doet Hivos onderzoek naar de impact van aids op vrouwen. Daarnaast zijn er aids-toolkits beschikbaar voor scholen en worden plaatselijke lobbygroepen van mensen die leven met hiv/aids ondersteund.

Azië een tijdbom?

In Azië vormt aids een groeiend probleem, dat echter minder zichtbaar is. Het percentage van de bevolking met een hiv-besmetting is namelijk laag in vergelijking met sommige Afrikaanse landen. In absolute aantallen gaat het echter om ongeveer vier miljoen mensen. Hivos heeft haar activiteiten met betrekking tot hiv/aids in India het afgelopen jaar dan ook sterk uitgebreid. Het gaat hierbij zowel om steun aan organisaties met een breed bereik onder de bevolking, zoals de drie nieuwe partnerorganisaties in de arme deelstaat Orissa, als om activiteiten die zijn gericht op groepen met een hoog risico. De nieuwe partnerorganisaties voeren vooral preventieactiviteiten uit, gericht op arme gemeenschappen en op homoseksuele, lesbische, bi- en transseksuele (GLBT) groepen.

Toegang tot medicijnen

Mensen met hiv/aids toegang verschaffen tot medicijnen. Dat is de doelstelling van Hivos-partnerorganisatie Treatment Action Campaign (TAC) in Zuid-Afrika. De afgelopen jaren heeft de organisatie, die duizenden leden telt en een nationaal bereik heeft, op dit vlak belangrijke successen geboekt. Zo kon TAC onder andere bewerkstelligen dat er goedkope medicijnen tegen aids beschikbaar kwamen.

In 2004 legde TAC de nadruk op het nauwlettend volgen van de overheid met betrekking tot de verspreiding van anti-retrovirale middelen. Inmiddels ontvangt TAC ook bijdragen van andere donoren. Hivos heeft samen met TAC donorbijeenkomsten georganiseerd om 'basket funding' te kunnen realiseren. www.tac.org.za

Hivos-partner Agua Buena voert in heel Latijns Amerika actie voor toegang tot medicijnen. De organisatie heeft haar actieradius in 2004 verder uitgebreid, mede dankzij samenwerking met de Alliance2015-partner Ibis. Agua Buena bereidde 2004 samen met Hivos-partner Vía Libre uit Peru een conferentie over het thema toegang tot medicijnen voor. Deze bijeenkomst staat gepland voor januari 2005. www.aguabuena.org

In Midden-Amerika werd in samenwerking met de Alliance2015-partners Ibis en DWHH een onderzoek uitgevoerd in Honduras, het land in de regio waar de epidemie het hardst heeft toegeslagen. Verschillende Hivos-partners in de regio deden verder met succes een beroep op het Global Fund to Fight Aids, Tuberculosis and Malaria.

Stop Aids Now!

Ook in 2004 heeft Hivos actief geparticipeerd in Stop Aids Now! (SAN!). Dit samenwerkingsverband van 4 mfo's en SOA-AidsFonds Nederland ijvert voor meer en betere Aidspreventie en -bestrijding in het Zuiden. De deelnemende organisaties hebben het afgelopen jaar drie terreinen gekozen waarop zij meer en vernieuwende inspanningen in de aanpak van aids zullen leveren. Het eerste daarvan is het integreren van aandacht voor aids onder personeel in het personeelsbeleid van partners in het Zuiden. Daarnaast gaat SAN! zich meer richten op de zorgwekkende toestand van aidswezen, die vooral in Afrika een snel groeiende groep vormen. Het derde aandachtspunt is gender en aids. Vrouwen en meisjes worden steeds vaker getroffen door Aids en hun aantal groeit sneller dan dat van jongens en mannen. Dit heeft onder meer te maken met de ongelijke machtsverhouding tussen de seksen. De werkgroep voor dit thema binnen SAN! wordt geleid door Hivos. www.stopaidsnow.nl

Onder de naam Dance4Life voerde SAN! actie om scholieren meer bewust te maken van de gevaren van aids en andere seksueel overdraagbare ziekten en tegelijkertijd geld bijeen te brengen voor aids-bestrijding in Afrika. In Nederland en Zuid-Afrika deden vele tienduizenden scholieren mee aan de campagne die uitmondde in een groot dansfestijn, dat gelijktijdig plaatsvond in Kaapstad en het Gelredome in Arnhem. De opbrengst in Nederland bedroeg 1 miljoen euro.

In Namibië werkt het Hivos regiokantoor in Harare met PharmAcces International in een project dat medicijnen en zorg voor aids-patiënten, vooral op het platteland, wil verbeteren. Naast het Rode Kruis nemen verschillende Namibische bedrijven deel. De financiering is afkomstig van de Nationale PostcodeLoterij.

Symposium Homosexualities and hiv/aids: more than a question of rights

Een hoogtepunt voor Hivos was de conferentie eind oktober in Amsterdam over *homosexualities and aids*. Van de ongeveer 300 deelnemers was een kwart afkomstig uit dertig verschillende landen, de rest kwam uit Nederland. Ze hadden zeer verschillende professionele achtergronden, van rechter tot filosoof en van arts tot musicus en aidsactivist. De bijeenkomst bracht een uniek netwerk samen, waarin de ervaringen van Hivos en haar partners bij ruim tien jaar ondersteuning van Gay, Lesbian, Bisexual and Transsexual (GLBT) organisaties die werken aan aidsbestrijding konden worden uitgewisseld. Het evenement kon op grote belangstelling rekenen van media die zich richten op homoseksuelen, lesbiennes, biseksuelen en transseksuelen. De conferentie was tevens de laatste grote activiteit bij Hivos van Frans Mom, senior beleidsmedewerker aids en GLBT en een pio-

nier op het gebied van hiv/aids en ontwikkelingssamenwerking. Hij is eind 2004 met pensioen gegaan.

Mannelijke sekswerkers in India

De Samabhavana Society in Mumbai, opgericht in 1999, wil de positie van mannelijke sekswerkers in India versterken. Dat gaat verder dan alleen bescherming tegen aids, aangezien de hoge besmettingsgraad bij deze groep niet los gezien kan worden van hun maatschappelijke positie. Die is zo marginaal dat uitbuiting veelvuldig voorkomt. Een belangrijke doelstelling is daarom ook de bestrijding van de mythes en taboes die homoseksualiteit en sekswerkers in India omgeven.

De Samabhavana Society richt zich op zowel lobby en bewustmaking als op praktische belangenbehartiging, zoals toegang tot gezondheidszorg. De organisatie houdt bijeenkomsten, heeft websites in dertien talen ontwikkeld en maakte documentaires over homoseksualiteit. Zij onderhoudt contact met een groot aantal nationale en internationale ngo's. De organisatie draagt niet alleen bij aan de Hivos-doelstelling aidsbestrijding, maar ook aan het beleid om homoseksuele, lesbische, bi- en transseksuele (GLBT) groepen in staat te stellen hun positie te versterken. Hivos steunde de Samabhavana Society in 2004 met een bedrag van 17.600 euro.

www.samabhavana.org

4.5. GENDER, VROUWEN EN ONTWIKKELING

Hivos steunt vrouwenorganisaties die zich inzetten voor de rechten van vrouwen en die deelname van vrouwen aan besluitvormingsprocessen willen vergroten. Hivos bevordert ook gendergelijkheid binnen de organisatie en programma's van partners en het integreren van gendergelijkheid in het beleid van de andere Hivos-sectoren (mainstreaming). Het VN-Vrouwenverdrag, het Cairo Actieprogramma en het Beijing Actieplan zijn voor partnerorganisaties de belangrijke leidraden.

Evaluatie Beijing Actieplan

Tijdens de Wereldvrouwenconferentie in Beijing (1995) werd een actieplan opgesteld om de positie van vrouwen op een groot aantal gebieden te verbeteren. In 2005 zullen de Verenigde Naties bezien wat dit actieplan na tien jaar heeft opgeleverd. Voorafgaand aan deze evaluatie namen Hivos-partnerorganisaties deel aan regionale ngo-conferenties over dit thema. De conclusie was dat de regeringen hun beloften niet zijn nagekomen. De nadruk op zogenoemde 'gendermainstreaming' (het integreren van gender

in het algehele beleid) heeft vooral geleid tot minder aandacht en middelen voor vrouwen en meisjes. Tegenover een zekere vooruitgang op het gebied van onderwijs en politieke participatie staan stilstand of achteruitgang op de terreinen gezondheid en hiv/aids, werk en inkomen en geweld tegen vrouwen.

Hivos ondersteunde de ontwikkeling van de African Gender Development Index, een innovatief instrument om de overheidsinspanningen met betrekking tot het Beijing Actieplan en andere internationale en Afrikaanse overeenkomsten te volgen en evalueren. De index werd gepresenteerd tijdens de Afrikaanse Beijing+10 conferentie voor ngo's in Addis Abeba. www.uneca.org/beijingplus10/index.htm www.eassi.org

In Azië financierde Hivos de deelname van vijftien vrouwen, van wie zes uit Iran, aan de Beijing+10 ngo-conferentie in Bangkok. Voor de Iraanse vrouwenorganisaties was deze bijeenkomst van meer dan 700 vrouwen belangrijk om het isolement waarin zij zich bevinden te doorbreken. Samen met Hivos namen ze vervolgens het initiatief voor een conferentie in Iran

Tabel 6 Activiteiten op het gebied van Gender, vrouwen en ontwikkeling 2004 *bedragen in duizenden euro's*

	Afrika	Azië	Latijns Amerika	Zuidoost Europa	Wereldwijd	Nederland	Totaal
Aantal projecten	47	50	57	5	9	6	228
Aantal organisaties	44	48	39	5	6	1	143
Uitgaven	2.976	2.519	2.209	390	534	56	8.684
Waarvan lastens MFP	2.167	2.519	2.199	390	534	56	7.865
GVO als percentage van de totale regionale uitgaven	15%	16%	12%	6%	8%	3%	13%

zelf, enkele maanden later. Twintig Iraanse vrouwenorganisaties deelden daar hun ervaringen met tien vrouwen met een lange staat van dienst in de vrouwenbewegingen van Azië, het Midden-Oosten of wereldwijd. De Iraanse vrouwenbeweging heeft door de conferentie haar internationale netwerk versterkt en in Iran is een dialoog gestart tussen seculiere en islamitische vrouwenorganisaties. Geweld tegen vrouwen werd benoemd tot actieprioriteit voor de toekomst (zie ook het kader 'Iran', 4.3).

www.apwld.org www.irancsos.net

Tijd voor actie!, Nederland Beijing+10

In Nederland was Hivos mede-initiatiefnemer van Tijd voor actie!, Nederland Beijing+10, een samenwerkingsverband van meer dan veertig organisaties. Dit samenwerkingsverband schreef de Nederlandse ngo-schaduwrapportage over de uitvoering van het Beijing Actieplan door de Nederlandse overheid. Het rapport werd tijdens een conferentie met meer dan 650 deelnemers gepresenteerd in Utrecht op 15 januari 2005.

www.beijing10.nl

Gender en economie

Microfinancieringsinstellingen zijn zich vaak onvoldoende bewust van de noodzaak om vrouwen specifieke producten en diensten aan te bieden. Naar aanleiding van een onderzoek hierover ontwikkelde de Zambiaanse microfinancieringsinstelling Pride een verzekering voor uitkering bij ziekte en overlijden, die speciaal gericht is op vrouwen. Vrouwen dragen vaak de zorg voor zieke familieleden. Ook andere partnerorganisaties hebben toegezegd een genderbeleid te ontwikkelen.

In India verstrekt de partnerorganisatie Spandana microkredieten aan ruim 240.000 vrouwen in Andhra Pradesh. Via Cashpor ontvingen ruim 54.000 vrouwen in Uttar Pradesh leningen. Een bijzonder initiatief is het project van de Co-operative Development Foundation (CDF). Deze partnerorganisatie heeft twee zuivelcoöperaties opgericht met - uniek voor India - alleen vrouwelijke leden. Ruim 8.500 vrouwen zijn nu georganiseerd in 67 coöperaties. De vrouwen hebben leningen ontvangen voor de aankoop van koeien en buffels. De melk daarvan wordt verwerkt in een gezamenlijk opgezette zuivelfabriek, die dagelijks 18.000 liter melk verwerkt.

In Latijns-Amerika heeft Hivos het afgelopen jaar met vier partnerorganisaties op het gebied van microfinanciering en duurzame bos- en landbouw afspraken gemaakt over verbetering van hun beleid op het gebied van gender. Zij zullen daarbij hulp van externe deskundigen krijgen.

Binnen de koffieproductie heeft Hivos gezocht naar mogelijkheden om de positie van vrouwen uitdrukkelijk mee te nemen bij de certificering voor keurmerken en bij het ontwikkelen van interne kwaliteitssystemen. Dat is onder meer nodig omdat vrouwen vaak tijdelijke arbeid verrichten. Hun arbeidsomstandigheden worden daardoor onvoldoende meegewogen bij inspecties voor keurmerken. Daarnaast hebben vrouwen te maken met specifieke problemen, die met de bestaande criteria niet worden geregistreerd, zoals bijvoorbeeld seksuele intimidatie. In 2004 begon Hivos daarom in samenwerking met deskundigen aan het opzetten van een trainingsprogramma. Deze trainingen, gericht op zowel koffieboeren als op de inspecteurs die de sociale standaarden moeten controleren, zullen in 2005 van start gaan binnen het Coffee Support Network (zie 4.1).

GENDER LINKS

"In Beijing erkenden we dat de kloof tussen de jure en de facto gelijkheid nergens zo in het oog springt als op het terrein van besluitvorming. We erkenden dat gelijke vertegenwoordiging van vrouwen in besluitvorming geen door God gegeven recht is. Het is intrinsiek aan goed bestuur."

Gertrude Mongella, secretaris-generaal van de Beijing conferentie, nu voorzitter van het parlement van de Afrikaanse Unie.

Gender Links (GL) streeft naar het bevorderen van gendergelijkheid in Zuidelijk Afrika door middel van zowel oude als nieuwe media. GL doet onderzoek naar de positie van vrouwen in de media en ontwikkelt daarnaast trainingsmateriaal voor (onder meer) opleidingscentra voor journalisten. Gender Links verspreidt ook kennis en informatie via een website en traint vrouwenactivisten en vrouwelijke politici in communicatie- en mediavaardigheden.

Met de Hivos-partner Media Institute of Southern Africa (MISA) heeft GL in 2004 onderzoek gedaan naar genderongelijkheid in de media. Na analyse van 25.000 nieuwsberichten in 12 landen bleken vrouwen slechts in 17% van de gevallen de nieuwsbron te zijn. De stem van mannen was dominant in 'hard' nieuws over economie, politiek, sport en zelfs geweld tegen vrouwen. Vrouwelijke politici kwamen minder aan het woord dan hun aandeel in het parlement zou rechtvaardigen. Samen met MISA organiseerde GL naar aanleiding van deze resultaten in 2004 de eerste Gender and Media Summit in Johannesburg, waar 184 deelnemers uit 19 landen aan deelnamen. De conferentie heeft geleid tot oprichting van het Gender and Media Southern Africa Network, dat onder andere een mediacampagne zal organiseren over geweld tegen vrouwen met hiv/aids.

Met het boek *Ring up the Changes* toonde Gender Links aan dat een groter aandeel van vrouwen in de politiek bijdraagt aan een beter bestuur in Zuidelijk Afrika. Vrouwelijke politici zijn katalysatoren voor maatschappelijke verandering én voor een veranderende opstelling van hun mannelijke collega's ten aanzien van emancipatie en gendervraagstukken.

Hivos steunt Gender Links sinds 2002 met een jaarlijkse bijdrage van 42.000 euro.

www.genderlinks.org.za www.misa.org

Reproductieve en seksuele rechten

In 2003 heeft Hivos een belangrijke bijdrage geleverd aan de oprichting van de Coalition of African Lesbians. Teneinde de organisatie te versterken, namen in 2004 vrouwen uit heel Afrika in Namibië deel aan een training georganiseerd door Hivos-partner Rainbow Project. Hivos bracht een uitwisseling met Aziatische lesbiënnes tot stand.

In India financierde Hivos onderzoek naar het urgente thema van seksegerelateerde abortussen en infanticide van meisjes. Twee bijeenkomsten voor de media leidden tot publicaties in toonaangevende kranten en televisieprogramma's.

In Latijns Amerika staan reproductieve en seksuele rechten van vrouwen onder druk vanwege de negatieve invloed van religieuze fundamentalistische groeperingen. Op initiatief van Hivos organiseerde partner Católicas por el Derecho a Decidir hierover een conferentie, waar 50 organisaties uit 15 landen aan deelnamen. Daarnaast draagt Hivos bij aan de campagne om te komen tot een conventie over reproductieve en seksuele rechten in Latijns-Amerika. Hieraan nemen 430 organisaties uit 21 landen deel. Politief nieuws was er uit Nicaragua. Daar slaagde een aantal Hivos-partners erin om een verslechtering van de abortuswetgeving tegen te houden. Ondanks aanzienlijke druk van de katholieke kerk is het uitvoeren van een abortus onder medische begeleiding daardoor nog steeds legaal.

www.catolicasporelderechoadecidir.org www.convencion.org.uy

Eveneens in Latijns-Amerika onderzocht Hivos hoe partnerorganisaties die zich richten op homo's en mensen met hiv/aids, zich opstellen ten aanzien van lesbische vrouwen. Deze organisaties richten zich vooral op mannen.

Een conferentie voor lesbische vrouwen in Midden-Amerika om hierin verandering te brengen, is in voorbereiding.

Geweld tegen vrouwen

Op verzoek van Hivos-partners in Kazachstan en Kirgizstan trainde de politie Haaglanden ruim veertig politiefunctarissen over de rol van de politie bij de bestrijding van geweld tegen vrouwen, bij de opvang van slachtoffers, bij de behandeling van daders en met betrekking tot de samenwerking met vrouwenorganisaties. In Kazachstan resulteerde dat in een proefproject met gezamenlijke teams voor professionele hulp aan slachtoffers, daders en kinderen. In Kirgizië is een vervolgbijeenkomst gepland.

www.diamond-association.org

Hivos heeft een onderzoek uitgevoerd naar vrouwenhandel in Zuidoost Europa en Azië. Hivos plaatst vrouwenhandel nadrukkelijk in een mensenrechtenperspectief, in tegenstelling tot een aantal Scandinavische en Noord-Amerikaanse donoren die zich eenzijdig richten op het uitbannen van prostitutie. Voor Hivos is dat laatste niet het doel.

In Nicaragua nam partnerorganisatie CEPREV het initiatief voor de oprichting van een breed samenwerkingsverband tegen huiselijk geweld. De campagne over dit thema leidde ertoe dat het Ministerie van Familiezaken en de nationale politie actieplannen ontwikkelden. Dit resulteerde in het opzetten van preventiemodellen en het afbakenen van de verantwoordelijkheden van de betrokken instanties. In Belize steunde Hivos de nieuwe partnerorganisatie WIN. Deze partner organiseerde op de internationale dag tegen geweld tegen vrouwen een grote manifestatie in de straten van Belize City.

Programma-evaluatie Vrouwenorganisaties en maatschappijbouw

In 2004 ronden Hivos, Cordaid en ICCO hun gezamenlijke programma-evaluatie af naar de rol van vrouwenorganisaties bij maatschappijbouw in Kenia, Zimbabwe en Zuid-Afrika. De evaluatie was positief over Hivos' expliciete genderbeleid, de financiële en niet-financiële ondersteuning van vrouwenorganisaties en het op peil houden van de interne genderdeskundigheid. De studie bevatte wel de aanbeveling om gendergelijkheid in de andere beleidssectoren te concretiseren. Ook zou de samenwerking, zowel tussen vrouwenorganisaties onderling als met andere organisaties, gestimuleerd moeten worden. In Kenia en Zimbabwe organiseerde Hivos naar aanleiding hiervan rondetafelgesprekken tussen vrouwenorganisaties en vrouwen uit mensenrechtenorganisaties. Alle partijen waren overtuigd van de noodzaak tot meer samenwerking, maar in de praktijk blijft dit een lastige zaak, die Hivos dan ook zal blijven agenderen.

Teneinde vast te kunnen stellen of partnerorganisaties de positie van vrouwen voldoende aandacht geven in hun werk, heeft Hivos zich voorgenomen om het partnerbestand te toetsen op 'genderkwaliteit'. In 2004 had de actuele stand van zaken vastgesteld zullen worden met behulp van het nieuwe systeem van projectadministratie (de zogenoemde 'nulmeting'). Die zou het uitgangspunt zijn voor het zoeken naar mogelijkheden voor verbetering. Deze nulmeting is echter uitgesteld tot 2005 wegens een vertraagde invoering van de nieuwe projectadministratie (zie hoofdstuk 6).

4.6. ICT

Hivos ondersteunt partners in het Zuiden, zodat zij de mogelijkheden van informatie- en communicatietechnologie (ICT) optimaal kunnen benutten. Het ICT-programma voor de periode 2000-2004 richt zich op toegang tot ICT, kennis en vaardigheden, internet content uit het Zuiden, gebruik van netwerkmogelijkheden, e-commerce en de lobby voor internetrechten.

In 2004 besteedde Hivos 8% van de middelen aan ICT. Twee procent was bestemd voor gespecialiseerde ICT-organisaties en netwerken. De overige 6% betrof ICT-activiteiten bij partners in de overige sectoren. Het aantal partners met toegang tot internet steeg van 84% naar 92%.

Organisatieversterking

Hivos werkt aan vergroting van de ICT-kennis en ICT-vaardigheden van partnerorganisaties door gerichte training en capaciteitsopbouw. Vaak gebeurt dat in samenwerking met strategische partners. Het OneWorld netwerk trainde vorig jaar bijvoorbeeld honderd deelnemers. Van hen was één derde vrouw, hetgeen overigens minder was dan de beoogde 50%. In Lusaka (Zambia) vond een tweedaagse regionale workshop plaats. Zo'n 25 Afrikaanse Hivos-partners wisselden daar kennis en ervaringen uit over de strategische inzet van ICT. Eén van de resultaten was dat de Zimbabweaanse deelnemers een belangrijk aandeel kregen in de ontwikkeling van een nationale ICT-strategie voor Zimbabwe. In samenwerking met het International Institute for Communication and Development (IICD) zijn in

Zambia en Ecuador nieuwe ICT-projecten opgestart. Ook financierde Hivos een onderzoek naar de wijze waarop vrouwen en vrouwenorganisaties in Zuidoost Europa en Centraal Azië effectiever gebruik kunnen maken van internet. www.oneworld.nl www.iicd.org

Content op internet

Van de 825 Hivos partners leveren er 46% via een eigen website content op internet. Inmiddels zijn, met actieve steun van Hivos, afzonderlijke

OneWorld centra opgericht in Afrika, Azië en Latijns Amerika. De totstandkoming van deze regionale takken van het netwerk heeft ertoe geleid dat het ledental gestegen is tot 966 organisaties. Hivos steunde ook andere netwerken die bijdragen aan de uitwisseling van informatie en lobby met betrekking tot specifieke thema's, zoals Baobabconnections (2.200 leden uit 116 landen) en Behind the Mask, een Afrikaans netwerk dat met een webplatform effectief opkomt voor homorechten.

www.baobabconnections.org www.mask.org.za

Tabel 7 Activiteiten op het gebied van ICT 2004 *bedragen in duizenden euro's*

	Afrika	Azië	Latijns Amerika	Zuidoost Europa	Wereldwijd	Nederland	Totaal
Aantal projecten	24	30	25	4	21	10	90
Aantal organisaties	24	25	24	4	16	4	73
Uitgaven	1.224	1.068	943	407	1.412	360	5.414
waarvan MF	1.224	978	940	407	1.138	360	5.047
Uitgaven aan zuivere ICT organisaties	311	78	35	0	447	91	962
ICT als percentage van de totale regionale uitgaven	6%	7%	5%	13%	21%	18%	8%
Type activiteiten							
Duurzame economische ontwikkeling	23%	40%	38%	27%	36%	28%	33%
Cultuur & ontwikkeling	10%	23%	23%	0%	3%	0%	12%
Gender, vrouwen & ontwikkeling	29%	9%	12%	16%	25%	0%	21%
Mensenrechten en AIDS	2%	7%	11%	57%	4%	0%	7%
ICT specifiek	29%	3%	8%	0%	32%	25%	20%
overig	7%	17%	8%	0%	1%	47%	7%
Totaal	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%

E-commerce en transparantie productieketens

De toename van elektronisch winkelen biedt ook mogelijkheden voor eerlijke handel. Producenten in het Zuiden kunnen via het internet gemakkelijker in contact komen met kopers in het Noorden. Peoplink, een non-profit webwinkel en e-marktplaats voor producten uit ontwikkelingslanden, trainde het afgelopen jaar 200 mensen in het gebruik van software (Catgen) waarmee zij zelf hun producten on-line kunnen etaleren. Commercieel gezien lijkt deze toepassing vooralsnog minder succesvol. In 2005 zal Hivos ook bijdragen aan de ontwikkeling van track-and-trace software. Producenten en consumenten kunnen daarmee inzicht krijgen in de sociale en milieukwaliteit van producten. www.peoplink.org

Open source software

Open source software is goedkoop en gemakkelijk aan te passen aan lokale vereisten. Bovendien betekent het een stimulans voor de lokale ICT-sector. De kennis en het gebruik van open source software onder Hivos-partners is toegenomen door onder andere de activiteiten van de Free and Open Source Foundation for Africa (FOSSFA), die in 2004 160 nieuwe leden wist te werven. In Belgrado werden activisten van vrouwenorganisaties in een workshop vertrouwd gemaakt met het toepassen van open source in de praktijk. Hivos ondersteunde ook de uitgave van een themanummer over open source van het Indiase blad I4D (Information for Development) dat een internationale verspreiding kent. www.fossfa.net www.I4Donline.net

Internetrechten en WSIS

In 2005 vindt in Tunis de World Summit on the Information Society (WSIS) plaats. In de aanloop naar de WSIS heeft Hivos in 2004 een lobby gevoerd om de digitale vrijheid van meningsuiting en de ongelijke toegang tot informatie hoog op de agenda te plaatsen. www.wsis-online.net

In Nederland voerde Hivos samen met IICD en OneWorld Nederland de campagne Fill the Gap. In dat kader werd in november de bijeenkomst Champions of ICT georganiseerd. Doel van de publieksdag was jongeren te interesseren voor de rol die ICT kan spelen bij internationale samenwerking. Op de bijeenkomst lieten partnerorganisaties uit onder meer Kenia en Belize zien hoe zij ICT gebruiken bij het vergroten van de bewustwording met betrekking tot aids en bij het verspreiden van muziek, als onderdeel van het behoud van het cultureel erfgoed.

Dgroup webplatform

Dgroups, ofwel Development through Dialogue, is een platform dat digitale werkplekken voor thema- of werkgroepen faciliteert. Ze zijn snel en op maat aan te maken voor de betreffende groep, organisatie of virtuele gemeenschap. Deelnemers kunnen via hun eigen (open of gesloten) Dgroup e-mailen, discussies organiseren, documenten uitwisselen en een gezamenlijke agenda voeren. Hivos is sinds begin 2004 lid van de internationale groep die de Dgroups beheert. De overige leden zijn Bellanet, DFID, ICA, IICD, OneWorld, UNAIDS en de Wereldbank. Hivos heeft zelf zeven Dgroups in gebruik. Voor Hivos-partners zijn dertien groepen operationeel gemaakt. www.dgroups.org

Women of Uganda Network

Women of Uganda Network (WOUGNET) bevordert en ondersteunt het gebruik van informatie- en communicatietechnologie (ICT) door vrouwen en vrouwenorganisaties. In Oeganda wordt de toegang van vrouwen tot ICT beperkt door armoede, analfabetisme, traditionele rolpatronen en de beperkte telecommunicatie-infrastructuur, vooral op het platteland. WOUGNET wil vrouwen in staat stellen om via e-mail en websites samen te werken en informatie over ICT uit te wisselen. Bij WOUGNET zijn 21 Oegandese vrouwenorganisaties aangesloten. De organisatie is ook betrokken bij het World Summit on the Information Society (WSIS) proces, de Council of the Free and Open Source Software Foundation for Africa en de Association for Progressive Communication Women's Networking Support Programme.

De WOUGNET-website biedt een overzicht van Oegandese vrouwenorganisaties en hun activiteiten, hun deelname aan het Gender Evaluation Monitoring project en twee online forumconferenties. De website won de Media Award van de African Information Society Initiative (AISI). WOUGNET geeft ook trainingen met efficiënt gebruik van ICT in ondernemerschap voor vrouwen.

www.uneca.org/aisi

De afgelopen twee jaar is WOUGNET een programma begonnen om haar dienstverlening te verbeteren. In dat kader werd in 2004 een serie workshops georganiseerd voor leden die actief zijn in de gezondheidszorg of op het gebied van ondernemerschap. Daarnaast creëerde WOUGNET een vrijwilligerspool om haar leden te helpen bij het ontwerpen van websites en bij andere technische onderwerpen.

Evaluatie ICT-programma

Hivos heeft in 2004 een externe evaluatie laten uitvoeren naar de resultaten van haar ICT-programma. Uit de evaluatie, die onder leiding stond van professor Gerd Junne van de Universiteit van Amsterdam, bleek dat Hivos duidelijk bijdraagt aan betere toegang van partners tot internet, aan versterking van organisaties in het Zuiden en aan toename van internet content uit het Zuiden. Het programma heeft netwerken gestimuleerd en bijgedragen aan bewustwording van de mogelijkheden om ICT in te zetten voor armoedebestrijding. Minder succesvol zijn de activiteiten op het

terrein van e-commerce. Deels ligt dat aan het ontbreken van een commerciële benadering bij veel Hivos-partners. Maar een doorbraak van e-commerce is ook meer in het algemeen uitgebleven.

Vanaf 2005 zal een nieuw ICT-programma zich meer richten op het strategisch gebruik van ICT, op training en opleiding en op het gebruikmaken van ICT voor kennisdelen.

ONTWIKKELINGEN PER CONTINENT

AFRIKA

Hivos steunt partnerorganisaties in ruim dertig landen in Afrika, Latijns Amerika, Azië en Zuidoost Europa. In Afrika concentreert Hivos zich op activiteiten in Oost- en Zuidelijk Afrika. In 2004 bedroegen de uitgaven bijna 20 miljoen euro. Dit bedrag ging naar 277 organisaties, waaronder 29 nieuwe partners.

Kerngetallen Afrika *bedragen in duizenden euro's*

	2003	2004
Uitgaven	20.801	20.000
waarvan lastens MFP	19.744	18.480
Aantal partnerorganisaties	293	277
Aantal projecten	402	303

Hivos-uitgaven naar regio: 30%

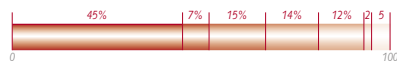
Hivos-partnerorganisaties naar regio: 33%

Hivos steunt organisaties in:

Oost-Afrika, Kenia, Tanzania, Uganda, Zuidelijk Afrika, Botswana, Malawi, Mozambique, Namibië, Zambia, Zimbabwe, Zuid-Afrika

Uitgaven Afrika naar sector:

■ Duurzame Economische ontwikkeling	45%
■ Kunst en cultuur	7%
■ Gender, vrouwen en ontwikkeling	15%
■ Mensenrechten	14%
■ AIDS	12%
■ CT	2%
■ Niet Sector specifiek	5%

LATIJS AMERIKA

Hivos ondersteunt in Latijns Amerika vooral activiteiten gericht op duurzame economische ontwikkeling, democratisering en de rechten van gemarginaliseerde groepen zoals de inheemse bevolking. In 2004 besteedde Hivos circa 18,5 miljoen euro aan de activiteiten van 244 partnerorganisaties, 35 minder dan in 2003. Daaronder waren 17 nieuwe partners. Van de fondsen ging 59% naar de sector duurzame economische ontwikkeling.

Kerngetallen Latijns Amerika *bedragen in duizenden euro's*

	2003	2004		
Uitgaven	19.753	18.531	<i>Hivos-uitgaven naar regio:</i>	29%
waarvan lastens MFP	18.313	16.807		
Aantal partnerorganisaties	279	244	<i>Hivos-partnerorganisaties naar regio:</i>	30%
Aantal projecten	387	305		

Hivos steunt organisaties in:

Midden-Amerika	Belize, Costa Rica, El Salvador, Guatemala, Honduras, Nicaragua
Caribisch gebied	Cuba
Zuid-Amerika	Bolivia, Chili, Ecuador, Peru, Suriname

Uitgaven Latijns Amerika naar sector:

■ Duurzame Economische ontwikkeling	59%
■ Kunst en cultuur	5%
■ Gender, vrouwen en ontwikkeling	12%
■ Mensenrechten	12%
■ AIDS	7%
■ ICT	1%
■ Niet Sector specifiek	4%

AZIË

Het Hivos-programma in Azië kent sterke regionale verschillen. In India staan rechten van specifieke groepen als Dalits centraal. In de armere gebieden Indonesië en Sri Lanka ligt de nadruk op duurzame economische ontwikkeling. In Centraal Azië werkt Hivos voornamelijk aan versterking van maatschappelijke organisaties en democratisering. Nieuw in 2004 was het programma in Iran, waar Hivos de ontluikende kritisch progressieve civil society steunt. Ook in Irak werden voor het eerstkele ngo's ondersteund. Het programma in Azië bedroeg in totaal 15,6 miljoen euro. Hivos vernieuwde haar programma met 49 organisaties en beëindigde de relatie met 35 partners.

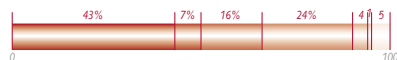
Kerngetallen Azië *bedragen in duizenden euro's*

	2003	2004	Hivos-uitgaven naar regio: 24%
Uitgaven	15.452	15.627	
waarvan lastens MFP	14.038	14.257	
Aantal partnerorganisaties	208	222	
Aantal projecten	340	266	

Hivos steunt organisaties in:

India, Kazakstan, Kirgizië, Sri Lanka, Indonesië, Timor Lorosae

Uitgaven Azië naar sector:

■ Duurzame Economische ontwikkeling	43%
■ Kunst en cultuur	7%
■ Gender, vrouwen en ontwikkeling	16%
■ Mensenrechten	24%
■ AIDS	4%
■ ICT	1%
■ Niet Sector specifiek	5%

ZUIDOOST EUROPA

De uitgaven in Zuidoost-Europa stegen van 2,8 miljoen euro in 2003 naar 3,1 miljoen euro in 2004. De middelen gingen naar 17 organisaties. Met IKV voert Hivos een vijf-jarig regionaal programma uit voor maatschappijopbouw in Zuidoost Europa.

Kerngetallen Zuidoost Europa *bedragen in duizenden euro's*

	2003	2004
Uitgaven	2.751	3.142
waarvan lastens MFP	2.651	2.674
Aantal partnerorganisaties	16	17
Aantal projecten	24	18

Hivos-uitgaven naar regio: 5%

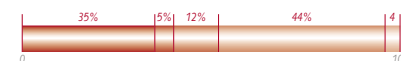
Hivos-partnerorganisaties naar regio: 2%

Hivos steunt organisaties in:

Albanië, Bosnië-Herzegovina, Kosovo, Macedonië, Montenegro, Moldavië, Servië

Uitgaven Zuidoost Europa naar sector:

Duurzame Economische ontwikkeling	35%
Kunst en cultuur	5%
Gender, vrouwen en ontwikkeling	12%
Mensenrechten	44%
AIDS	4%
ICT	0%
Niet Sector specifiek	0%

WERELDWIJD

Naast programma's en projecten in de regio's besteedde Hivos in 2004 ruim 10% van haar budget aan wereldwijde activiteiten.

Kerngetallen Wereldwijd *bedragen in duizenden euro's*

	2003	2004
Uitgaven	7.164	6.768
waarvan lastens MFP	5.888	3.528
Aantal partnerorganisaties	59	51
Aantal projecten	87	71

Hivos-uitgaven naar regio: 10%

Hivos-partnerorganisaties naar regio: 6%

Uitgaven Wereldwijd naar sector:

Duurzame Economische ontwikkeling	59%
Kunst en cultuur	4%
Gender, vrouwen en ontwikkeling	8%
Mensenrechten	13%
AIDS	3%
ICT	7%
Niet Sector specifiek	6%

5. ACTIVITEITEN IN HET NOORDEN

Hivos werkt in Nederland en in Europa veelvuldig samen met collega-ontwikkelingsorganisaties én met andere maatschappelijke organisaties. In de visie van Hivos is internationale samenwerking meer dan ontwikkelingssamenwerking. Hivos kiest haar (maatschappelijke) partners mede op basis van hun deskundigheid en positie op de belangrijkste beleidsterreinen van Hivos. Samenwerking op deze manier verbreedt het draagvlak in eigen land en maakt lobby en educatie effectief. Voor Hivos speelt samenwerking in Europees verband een steeds belangrijker rol.

5.1. SAMENWERKING IN EUROPA

5.1.1. ALLIANCE2015

Alliance2015 ontleent haar naam aan de VN Millenniumdoelen voor ontwikkeling (MDGs, zie 3.2). Belangrijkste doel is om in 2015 het aantal mensen dat in absolute armoede leeft te halveren. Lidorganisaties van Alliance2015 zijn vanaf de oprichting in november 2000 Concern (Ierland), Deutsche Welthungerhilfe (DWHH, Duitsland), Ibis (Denemarken) en Hivos (Nederland). In 2002 en 2003 traden achtereenvolgens Cesvi (Italië) en People In Need (PIN, Tsjechië) toe.

Alliance2015 is voor Hivos het belangrijkste strategische samenwerkingsverband met collega-organisaties in Europa. De samenwerking richt zich zowel op afstemming van activiteiten in Europa als op samenwerking in het Zuiden. In het Zuiden zijn de organisaties van Alliance2015 zowel actief op het terrein van structurele hulp als op het gebied van humanitaire hulp.

Hoewel de lidorganisaties dezelfde (seculiere) uitgangspunten en waarden delen, verschillen hun sterke kanten en strategieën. Het streven van Alliance2015 is daarom nadrukkelijk gericht op het elkaar aanvullen vanuit de kracht van diversiteit. www.alliance2015.org www.concern.ie
www.welthungerhilfe.de www.ibis.dk www.peopleinneed.cz
www.cesvi.org

2015 Watch

De Alliance2015 organisaties doen gezamenlijk onderzoek naar de bijdrage van de Europese Unie en de afzonderlijke lidstaten aan de verwezenlijking van de Millenniumdoelstellingen. In juni 2004 presenteerde de Alliance het eerste 2015 Watch rapport aan Europese beleidsmakers en publieke media in Brussel. In het rapport lag de nadruk op de doelstelling om hiv/aids te bestrijden. Het 2015 Watch rapport beschrijft een methode om de EU bijdrage aan de verschillende Millennium Doelstellingen te meten. De opstellers concludeerden dat de EU ondanks mooie intentieverklaringen ernstig tekortschiet als het gaat om de financiering van maatregelen die de Millenniumdoelstellingen dichterbij kunnen brengen. De Europese Commissie nam het rapport in ontvangst en toonde grote interesse in de gebruikte methodologie om de EU-bijdrage aan de MDG's vast te stellen. Ook besteedden de in Brussel gevestigde Europese media veel aandacht aan 2015 Watch. Als vervolg op het eerste rapport zal Alliance 2015 in 2005 de inspanningen van de afzonderlijke lidstaten onder de loep nemen.

Stop kinderarbeid

De in 2003 gestarte campagne Stop Child Labour, school is the best place to work is het eerste omvangrijke gezamenlijke lobby- en educatieproject

van Alliance2015. In 2004 organiseerden de lidorganisaties een toenemend aantal activiteiten in zowel in Europa als het Zuiden. De campagne streeft, in navolging van zuidelijke partnerorganisaties zoals Hivos-partner MVF in India, naar een beleid dat is gericht op totale afschaffing van kinderarbeid en volwaardig onderwijs voor alle kinderen tot 15 jaar (zie verder 4.3).

www.schoolisthebestplacetowork.org

Campagne hiv/aids: Act now, or pay later

Op het gebied van hiv/aids hebben de Alliance2015-partners in 2004 een gezamenlijke strategie geformuleerd. Na gezamenlijke deelname aan de Wereldaidsconferentie in Bangkok vond in juni 2004, bij de afsluiting van het Ierse EU-voorzitterschap, in Dublin een conferentie over hiv/aids plaats. Hieraan namen ook zuidelijke partners van Hivos deel. De bijeenkomst vormde de opmaat voor een voorstel voor een nieuwe Europese lobby- en educatiecampagne onder de titel Act now, or pay later. De campagne zal zich richten op jongeren. Doelstellingen zijn het bevorderen van preventie en het ruimer beschikbaar maken van aidsremmers. Dit laatste sluit aan op initiatieven in het Zuiden, zoals van Hivos-partner Treatment Action Campaign in Zuid-Afrika. www.tac.org.za

Samenwerking in het Zuiden

Bij samenwerking van de Alliance-partners in het Zuiden fungeert steeds één van hen als leidende organisatie (het lead agency principe). Deze donororganisatie coördineert dan de samenwerking met de zuidelijke partnerorganisatie. Dit voorkomt onnodige administratieve overlap. In 2004 leidde de afstemming tot toenemende samenwerking in consortia om externe financiering van gezamenlijke projecten te verkrijgen. Ook is een gezamen-

lijk databestand van partners en hun activiteiten opgezet. Alliance2015 heeft daarnaast een Noodhulpgroep gevormd, waarvan ook Hivos lid is. De tsunamiramp van december 2004 vormt een belangrijke test voor de samenwerking in de getroffen gebieden in Zuid-Azië.

Alliance2015

Alliance 2015 is een pragmatisch samenwerkingsverband tussen Concern (Ierland), Ibis (Denemarken), Deutsche Welthungerhilfe (Duitsland), Cesvi (Italië), People in Need (Tsjechie) en Hivos.

Gezamenlijke bestedingen in 2003: 278 miljoen euro.

Daarvan bedroeg 59% uitgaven aan de MDGs, 21% aan noodhulp en 20% aan overige doeleinden.

Bestedingen in: Afrika 51%, Azië 24%, Latijns Amerika 14%, Europa 5% en overige gebieden 6%

Inkomsten: 62% uit publieke middelen, 38% uit particuliere middelen.

5.1.2. EUROSTEP

Eurostep is een netwerk van Europese ontwikkelingsorganisaties met een seculiere achtergrond. Hivos en Novib zijn de Nederlandse lidorganisaties. Het netwerk richt zich vooral op beïnvloeding van het Europese beleid voor ontwikkelingssamenwerking en daaraan gerelateerde thema's. In 2004 presenteerde Eurostep naar aanleiding van de totstandkoming van de

Europese Grondwet en de Europese verkiezingen het document Vision for a Responsible Europe aan het Europees Parlement. In dit document stelde Eurostep onder andere voor om een aparte eurocommissaris voor ontwikkelingssamenwerking te benoemen, hetgeen in de nieuwe Commissie overigens ook gebeurde. Ook zou het budget voor ontwikkelingssamenwerking, in overeenstemming met de Millenniumdoelen, uitdrukkelijk gericht moeten zijn op armoedebestrijding.

Andere specifieke projecten van Eurostep, zoals het monitoren van de relaties die de Europese Unie heeft met bepaalde regio's, werden met project-subsidies van lidorganisaties uitgevoerd. www.eurostep.org

Lobby EU en Azië

Hivos is binnen Eurostep initiatiefnemer van het EU-Azië lobbyproject, dat wordt uitgevoerd in samenwerking met de South Asian Alliance for Poverty Eradication (SAAPE). Het SAAPE-netwerk richt zich op monitoring van de armoedesituatie in de regio en het beïnvloeden van het beleid van zowel regeringen als internationale instituties. In maart 2004 presenteerde een delegatie van SAAPE het eerste South Asian Poverty Report aan beleidsmakers in Brussel. Het rapport pleit voor meer specifieke aandacht voor armoedebestrijding in Azië, onder meer in het budget voor de Europese relaties met Azië. De lobby droeg ertoe bij dat dit budget voor 2005 werd verhoogd. Ook brachten SAAPE-vertegenwoordigers bezoeken aan een aantal EU-landen, waaronder enkele nieuwe lidstaten. De reacties verschilden sterk per land. Nederland en het Verenigd Koninkrijk stonden het meest positief tegenover het verzoek om meer steun voor Azië. www.saape.org

Nieuwe lidstaten

In het kader van het Nederlandse EU-voorzitterschap heeft Hivos de Nederlandse regering gevraagd een bijdrage te leveren aan een NGO Fonds voor Nieuwe Lidstaten. Dit Eurostep-initiatief heeft als doel organisaties in de nieuwe lidstaten te versterken die zich bezighouden met educatie en lobbyactiviteiten om het publieke en politieke draagvlak voor ontwikkelingssamenwerking te vergroten.

Mede naar aanleiding van de toetreding van de nieuwe lidstaten steunde Hivos ook een lobby voor verhoging van het Europese budget voor medefinanciering. Een briefing paper over dit onderwerp is onder meer verspreid onder de leden van het Europees Parlement. Dit heeft niet het beoogde resultaat opgeleverd. Niettemin leverde de Eurostep-lobby wel een bijdrage aan het voorkomen van een verlaging van het budget.

5.1.3. OVERIGE NETWERKEN

NGO EU Netwerk

Hivos maakt deel uit van het bestuur van het NGO EU Netwerk, waaraan veertig Nederlandse ontwikkelingsorganisaties deelnemen. Het NGO EU Netwerk maakt zelf weer deel uit van Confederation for Co-operation of Relief and Development NGOs (Concord), waarbij 900 ontwikkelingsorganisaties uit heel Europa zijn aangesloten. Concord is begin 2003 opgericht als opvolger van het NGO EU Liaison Committee.

www.europaindewereld.nl www.concordeurope.org

In 2004 stonden de activiteiten in het teken van het Nederlandse voorzitterschap van de Europese Unie. Het NGO EU Netwerk organiseerde negen debatten, waarbij de deelnemende organisaties afwisselend het voortouw namen. Tijdens de openingsconferentie over mensenrechten in maart in Maastricht organiseerde Hivos een goed bezochte werkgroep over kinderarbeid. Hieraan nam ook partnerorganisatie MVF uit India deel. In oktober vond een discussiebijeenkomst plaats met minister Van Ardenne en haar Ierse en Luxemburgse collega's over de beleidsprioriteiten van het Nederlandse voorzitterschap. Hivos leverde in samenwerking met de World Population Foundation een bijdrage aan de discussie over reproductieve rechten en hiv/aids. Op diezelfde bijeenkomst hield Richard Stern van de Hivos-partnerorganisatie Agua Buena uit Costa Rica een krachtig pleidooi voor een groter budget om aan mensen met hiv/aids in ontwikkelingslanden meer en sneller aidsremmers ter beschikking te stellen. Samen met Plan Nederland was Hivos vervolgens organisator van het slotdebat in december in Den Haag, dat speciale aandacht besteedde aan de rechten van kinderen. Hivos organiseerde het debat over de campagne 'Stop Kinderarbeid', waar parlementariërs, vertegenwoordigers van ngo's en de directeur van het programma van de International Labour Organization (ILO) aan deelnamen.

Eurodad

Hivos is bestuurslid en een actieve lidorganisatie van het European Network on Debt and Development (Eurodad). Aan dit Europese netwerk nemen 48 ontwikkelingsorganisatie deel. In Nederland telt Eurodad tien lidorganisaties, die onder meer actief zijn in campagnes voor schuldenverlichting. Eurodad houdt zich ook bezig met strategieën op het gebied van

armoedebestrijding, onder meer met betrekking tot de Poverty Reduction Strategy Papers (PRSPs, zie hoofdstuk 3.2). Het Eurodad-secretariaat fungeert als informatieknoppunt, monitort wereldwijde ontwikkelingen op gebieden als schuldenverlichting, armoedebestrijding en PRSPs en ontwikkelt beleid ter ondersteuning van de leden. In 2004 was de lobby onder meer gericht op de Wereldbank, het Internationaal Monetair Fonds en de Europese Unie. www.eurodad.org

IHEU

Als humanistische organisatie maakt Hivos deel uit van het netwerk International Humanist and Ethical Union (IHEU). Hivos steunt eveneens het IHEU Networking Fund, dat steun geeft aan humanistisch georiënteerde organisaties in het Zuiden die zich teweer stellen tegen religieuze intolerantie en culturele discriminatie. www.iheu.org

5.2. SAMENWERKING IN NEDERLAND

5.2.1. CAMPAGNE EN LOBBY

In lijn met het beleidsdocument Civil Voices on a Global Stage richt Hivos zich de laatste jaren meer op lobbyactiviteiten in Nederland en Europa. Hivos kiest voor een bepaald thema op verzoek van partnerorganisaties in het Zuiden en op grond van de doelstellingen van Hivos binnen een bepaalde sector. In Nederland werkte Hivos in 2004 aan de volgende campagnes:

Maak het waar

De campagne Maak het waar! Armoede de wereld uit over de Millenniumdoelen (Millennium Development Goals, MDGs) kwam in 2004 van de grond. Uitvoerder van de campagne is het Nederlandse Platform Millenniumdoelen, waarvan Hivos een van de initiatiefnemers (en medefinancier) is. Als onderdeel van de wereldwijde actie *Global call to action against poverty* legt de campagne de nadruk op activiteiten in 2005, het jaar waarin de Verenigde Naties de voortgang van het behalen van de Millenniumdoelen inventariseren (zie 3.2).

Koffiecampagne

Aan de koffiecampagne neemt Hivos deel als lid van de Koffiecoalitie, een samenwerkingsverband met onder meer de Zuid-Noord Federatie, de vakbonden, de Landelijke Vereniging van Wereldwinkels en Novib. Inzet zijn eerlijker prijzen en betere sociale omstandigheden voor koffiewerkers. In 2004 wist de campagne te bereiken dat een aantal grote koffiebedrijven meer koffie inkochten die is gecertificeerd met het Utz Kapeh-keurmerk. Bij Douwe Egberts/Sara Lee was dit 4%, bij de Ahold Coffee Company 100% (zie 4.1.2).

WTO: handen van mijn bord!

Samen met Milieudefensie steunde Hivos de campagne WTO: handen van mijn bord! tegen het toelaten van genetisch gemanipuleerde voedingsmiddelen. Het beleid van de Wereldhandelsorganisatie (WTO) heeft grote gevolgen voor ontwikkelingslanden (zie 4.1.3). In 2004 werden 36.500 handtekeningen opgehaald en vond een informatie- en actietournee langs zeven steden plaats.

Culturele diversiteit

De diversiteit van culturele en artistieke uitingen wordt steeds meer bedreigd door de invloed van grote mediaconglomeraten. Samen met de kunstbond FNV-Kiem voerde Hivos voerde daarom een op ambtenaren en politici gerichte lobbycampagne met betrekking tot de komende Conventie voor Culturele Diversiteit van de UNESCO (zie 4.2).

Mensenrechtenactivisten

Sinds 2003 voert Hivos samen met Amnesty International een campagne voor de bescherming van activisten op het gebied van de mensenrechten. Naast de activiteiten gericht op de Europese Unie (zie 4.3) richt de campagne zich ook op Nederland. Hivos gaf onder meer bekendheid aan de campagne door samenwerking met The Body Shop. In vijftien filialen van deze keten kwamen posters te hangen van vier mensenrechtenactivisten van Hivos-partnerorganisaties.

Stop Kinderarbeid

In 2003 startte Hivos, op verzoek van Hivos-partner MVF uit India, de lobbycampagne Stop kinderarbeid, school is de beste werkplaats. In deze campagne, die wordt uitgevoerd samen met de Algemene Onderwijsbond, FNV en Landelijke India Werkgroep, treedt Hivos op als coördinator. Advertenties van het fictieve Kinderuitzendbureau Klein Duimpje, waarin kinderen van vijf tot en met veertien jaar gevraagd werd zich aan te melden voor werk, zorgden voor veel publieke aandacht. Eind 2004 hadden 38.000 mensen de petitie tegen kinderarbeid ondertekend (zie 4.3.3).

Fill the gap

Net als in 2003 voerde Hivos samen met IICD en OneWorld Nederland de campagne Fill the Gap. Onder de titel Champions of ICT werd in november 2004 een publieksdag georganiseerd. Zo'n 130 jongeren bogen zich over de vraag hoe informatie- en communicatietechnologie ingezet kan worden voor ontwikkeling. Het benutten en creëren van de mogelijkheden die nieuwe technologieën bieden, is bij uitstek het domein van jongeren. Partnerorganisaties uit onder meer Kenia en Belize lieten zien hoe zij ICT gebruiken bij het vergroten van de bewustwording met betrekking tot aids en bij het verspreiden van muziek (zie 4.6).

Uitgaven in Nederland *bedragen in duizenden euro's*

	Voorlichting	Campagne en lobby	KMA-loket	Totaal
Totale uitgaven MF middelen	1.028	321	664	2.072
Aantal organisaties	25	6	76	106

5.2.2. VOORLICHTING EN EDUCATIE

Humanistische beweging

Samen met de Humanistische Alliantie organiseerde Hivos op 19 juni de Wereldhumanismedag. Het thema was Een humanere wereld hier en daar. Ruim 200 bezoekers en deelnemers uit binnen- en buitenland woonden de dag bij. De voornaamste spreekster was de bekende Afrikaanse feministe Amina Mama. Daarna gaven Harry Kunneman, rector van de Universiteit

voor Humanistiek, en Manuela Monteiro, algemeen directeur van Hivos, het startsein voor de oprichting van Kosmopolis, een nieuw internationaal instituut voor mensenrechten en wereldburgerschap. Kosmopolis organiseerde een summer school, waar 18 deelnemers uit Nederland, India en Afrika colleges volgden en ervaringen uitwisselden. Met Humanitas organiseerde Hivos in 2004 drie denktanks over respectievelijk migratie en ontwikkeling, hiv/aids en levensloopbestendig wonen. www.human.nl
www.uvh.nl www.humanitas.nl

Achterban en professionals van strategische partners

Hivos intensiveerde de samenwerking met Oneworld, het grootste Nederlandse webinformatiepunt over internationale samenwerking. Gezamenlijk werden weblogs, onder andere over het World Social Forum, webdiscussies en nieuwsuitwisselingen opgezet. www.oneworld.nl

Migranten en vluchtelingen

Migranten en vluchtelingen kunnen een brug vormen met hun landen van herkomst. Hivos werkt met hen samen om de bewustwording over de situatie in deze landen te vergroten. In 2004 lag de nadruk op initiatieven met de Iraanse gemeenschap. Samen met Iran Future organiseerde Hivos een drietal bijeenkomsten over de maatschappelijke en politieke ontwikkelingen in Iran. Niet alleen werd de balans opgemaakt van 25 jaar Iraanse Revolutie, ook kwamen de perspectieven voor de rol van onafhankelijke burgerorganisaties aan de orde. Een internationaal symposium over mensenrechten en sociale bewegingen vormde de afsluiting van de activiteiten voor 2004.

Eutopia, podium voor politiek, cultuur en kunst, organiseerde eveneens een aantal lezingen over Iran en bracht met een bijdrage van Hivos een themanummer over Iran van het gelijknamige tijdschrift uit.

Ook financierde Hivos een aantal workshops van de Afrikaanse netwerkorganisatie Afroneth rondom het thema geldovermakingen van Afrikaanse migranten in Nederland naar hun landen van herkomst. De activiteiten rondom de economische rol van migranten zullen in de komende jaren verder worden versterkt door de samenwerkingsovereenkomst die Hivos met de stichting Intent afsloot (zie 3.2). www.eutopia.nl www.afroneth.nl

Jonge mensen

Jongeren (van 18 tot 30 jaar) vormen voor Hivos een belangrijke doelgroep. Hivos heeft ook in 2004 activiteiten ondernomen die bijdroegen aan een kritische reflectie en discussie onder deze groep over internationale samenwerking en verwante thema's. Het accent lag op de thema's ICT en cultuur, bijvoorbeeld op de publieksdag van Fill the Gap. Ook leverde Hivos een bijdrage aan debatten van jongeren met politici, zoals de discussiebijeenkomst op het Lowlandsfestival in samenwerking met Coolpolitics en De Volkskrant. Nieuw was de opening van Hivos Radio. Op deze website kunnen middelbare scholieren met behulp van geavanceerde techniek radio-programma's (beter gezegd: multi-media producties) maken over ontwikkelingssamenwerking. Jongeren vormen ook een belangrijke doelgroep voor de Afrikadag van de Evert Vermeer Stichting. Dit jaar organiseerde Hivos daar twee goedbezochte workshops over biodiversiteit en mensenrechtenactivisten. De Afrikadag trok meer dan duizend bezoekers.

www.hivosradio.nl www.coolpolitics.nl www.afrikadag.nl

5.2.3. FONDSENWERVING

Institutionele fondsenwerving

Een belangrijk deel van de particuliere fondsen die Hivos werft, komt van schenkingen van andere particuliere organisaties. In 2004 droeg deze institutionele fondsenwerving 1.201.993 euro bij aan de financiering van specifieke activiteiten van Hivos-partners. Aanmerkelijke bijdragen kwamen van Simavi en de Alliance2015-lidorganisaties DWHH en Concern. Een bijzonder onderdeel van Hivos' institutionele fondsenwerving is Stop Aids Now! (SAN!). Dit is een samenwerkingsverband tussen het Aids Fonds en vier ontwikkelingsorganisaties, waaronder Hivos. Van SAN! ontving Hivos 924.450 euro ten behoeve van haar partnerorganisaties.

www.simavi.org www.stopaidsnow.nl

Stop Aids Now!

Stop Aids Now!: een initiatief van het Aids Fonds in samenwerking met Cordaid, ICCO, Hivos en Novib, gericht op (preventieve en curatieve) bestrijding van aids in ontwikkelingslanden.

Netto inkomsten beschikbaar voor partners in 2004: 5 miljoen euro.

SANI uitgaven 2004 via Hivos: 924.450 euro ten behoeve van 20 organisaties.

Waarvan 46% in Afrika, 21% in Azië, 16% in Latijns Amerika, 16% in Zuidoost Europa en 1% wereldwijd.

Noord-Zuid Plan

De samenwerking met Triodos Bank is voor Hivos een schoolvoorbeeld van publiek-private samenwerking. Door het openen van een Noord-Zuid Spaarrekening maken particuliere spaarders de kredietverlening aan economische activiteiten in het Zuiden door het Hivos Triodos Fonds mogelijk (zie 4.1.1). De campagne Stuur je spaargeld op reis bracht het Noord-Zuid Plan onder de aandacht van een breed publiek. Potentiële spaarders konden deelnemen aan een prijsvraag met als hoofdprijs een reis naar Tanzania, inclusief een bezoek aan een instelling voor microfinanciering.

Naast ruim 1250 enthousiaste reacties resulteerde de campagne in een sterk stijgende inleg van spaargelden. In 2004 stelden de Noord-Zuid-spaarders ruim 17,2 miljoen euro ter beschikking, tegen 12,5 miljoen euro in 2003. Het totaalbedrag aan Noord-Zuid Borgstellingen nam eveneens sterk toe, van zo'n 960.000 euro naar ruim 1,5 miljoen euro. Borgstellingen zijn bedoeld ter compensatie van eventuele verliezen van HTF. In 2004 hoefden ze niet te worden aangesproken. Wel was wederom sprake van een verlies ten gevolge van wisselkoersverschillen, zij het minder dan in voorgaande jaren. www.triodos.nl

Particuliere giften

Hivos ontving in 2004 voor 442.859 euro aan giften van particuliere donateurs en groepen uit de (humanistische) achterban. Hiervan bestond 100.300 euro uit bestemde rente van spaarders bij de Triodos Bank. Veel donateurs kozen voor 'Gericht Geven' aan specifieke Hivos-partners in het Zuiden. Het ging hierbij om een totaal van 201.532 euro. Hiervan was

26.863 euro bestemd voor het Hivos Cultuur Fonds. Van de particuliere giften verdient de Achterhoekse band Boh Foi Toch samen met de Lionsclub Haaksbergen een bijzondere vermelding. Evenals in voorgaande jaren leverden zij ook in 2004 een aanzienlijke bijdrage van 33.000 euro voor de kinderrechtenorganisatie Kuleana in Tanzania. Voor de Stop kinderarbeid, school de beste werkplaats campagne kwam een totaalbedrag van 52.262 euro binnen. Dit bedrag was bestemd voor organisaties als MVF in India, die opkomen voor de rechten van kinderen en kindarbeiders een toekomst op school geven. Het Oosterlicht College in Vianen en Nieuwegein haalde hiervoor een bedrag van 14.000 euro op, Samen Verder in Eindhoven 15.000 euro en het Hivos-comité Barneveld zamelde 3.800 euro in met de verkoop van tweedehands boeken. www.bohfoitoch.nl

Hivos mocht dit jaar 10% meer nieuwe donateurs verwelkomen, een verdubbeling ten opzichte van 2003. In oktober organiseerde Hivos een drukbezochte donateursmiddag in het Moluks Museum in Utrecht.

5.2.4. KLEINE MAATSCHAPPELIJKE ACTIVITEITEN (LINKIS)

In 2004 werd het gezamenlijke virtuele loket voor kleine maatschappelijke activiteiten (kma) van de Nederlandse medefinancieringsorganisaties (mfo's) en NCDO operationeel onder de naam linkis.nl. Met dit gezamenlijke loket willen de mfo's hun ondersteuning verbeteren aan laagdrempelige en relatief kleinschalige particuliere initiatieven en debatten op het

gebied van ontwikkelingssamenwerking, die als doel hebben het draagvlak voor internationale samenwerking te vergroten. Linkis sluit aan bij de maatschappelijke trend dat burgers zelf activiteiten op het gebied van internationale samenwerking willen ondernemen. Hivos ondersteunt deze initiatieven met vier fondsen (zie kader). Het gaat hierbij zowel om activiteiten in het Zuiden als om bewustwordingsactiviteiten in Nederland. In vergelijking met de andere Linkis-deelnemers financiert Hivos veel relatief kleine, experimentele projecten, die om die reden veel arbeidsintensiever zijn. Een aantal voorbeelden ter illustratie. www.linkis.nl

First8

Hivos ondersteunde vanuit het Experimentenfonds de stichting Different Colours met hun project First8. Dit project bestond uit een website en het fotoboekje Miss Sarajevo. Op deze manier werd aangevraagd voor de millenniumdoelen. Wereldwijd kregen meer dan 25.000 beleidsmakers (ministers, staatshoofden, et cetera), journalisten en televisiemaatschappijen in meer dan 190 landen het boekje toegestuurd. Daarnaast werd het in Nederland onder meer dan 1,6 miljoen mensen verspreid. www.first8.org

Q-ba festival

Hivos ondersteunde ook het vijfdaagse festival Q-ba, dat van 6 tot en met 17 oktober plaatsvond in theaters in verschillende steden. Doel van het festivals was om de eenzijdige beeldvorming over Cuba te doorbreken en een ander, hedendaags gezicht van de Cubaanse cultuur te laten zien. Tegelijkertijd vormde het festival een platform voor jonge getalenteerde kunstenaars uit zowel Cuba als de diaspora.

Schone Handafdruk

De Schone Handafdruk is een vragenlijst op internet met twintig onderwerpen, die inzichtelijk maakt in hoeverre de respondent bijdraagt aan vrede dan wel aan conflicten. De vragen gaan onder meer in op koopgedrag, het gebruik van transportmiddelen en het stemgedrag bij de verkiezingen. De vragenlijst is verspreid onder de achterban van diverse Nederlandse maatschappelijke organisaties en via internet. De Schone Handafdruk ontving steun van Hivos vanwege het experimentele karakter van het project.

www.eurosvoorvrede.nl/schonehandafdruk/detest/vragen.php

Nabuur

Nabuur.com is een platform op internet voor 'virtuele dorpen' over de gehele wereld. Via de website kan iedereen burens worden van deze dorpen en bijdragen aan de oplossing van praktische problemen. Ongeveer 1500 'burens' en vijftig dorpen, van Cambodja tot Guatemala, nemen aan het project deel. Via Nabuur kan het Nederlands publiek op een gemakkelijke wijze in contact komen met andere wereldburgers en daarmee met thema's die spelen binnen internationale samenwerking. Bovendien kunnen deelnemers direct een praktische bijdrage aan ontwikkeling leveren.

Daarmee is Nabuur in feite een virtueel Linkis-programma in zichzelf.

www.nabuur.com

EO Wereldjournaal

Met NCDO en ICCO leverde Hivos een bijdrage aan de productie van het EO Wereldjournaal. Dit is het enige programma op de Nederlandse televisie waar ontwikkelingssamenwerking centraal staat.

Linkis: ondersteuning van kleine maatschappelijke activiteiten

Hivos ondersteunt particuliere initiatieven op het gebied van internationale samenwerking via het loket kleine maatschappelijke activiteiten, het Hivos-deel van Linkis. Dit loket, dat bereikbaar is via het virtuele kantoor (www.hivos.org) kent vier fondsen:

- Wereldburgerfonds
- Diversiteitsfonds
- Fonds Levensbeschouwing en Internationale Samenwerking
- Experimentenfonds

In 2004 deed Hivos 76 toekenningen aan kleine maatschappelijke activiteiten.

	Aantal Aanvragen	Aantal Goedkeuringen	%
2002	128	31	24%
2003	211	48	23%
2004	325	76	23%

5.2.5. MBN, PARTOS EN ZNF

Medefinanciering Breed Netwerk

Hivos was in 2004 voorzitter van het Medefinanciering Breed Netwerk (MBN). De voorzittershamer werd in 2005 aan Cordaid overgedragen. Evenals het voormalige Gemeenschappelijk Overleg Medefinanciering

(GOM) vormt MBN het platform voor overleg van medefinancieringsorganisaties op het gebied van ontwikkelingssamenwerking over gemeenschappelijke thema's en mogelijke samenwerking. Ook zijn de MBN-organisaties gezamenlijk verantwoordelijk voor programma-evaluaties (zie hoofdstuk 6).

In 2004 waren de MBN-organisaties actief betrokken bij de beleidsdialog die de Minister van Ontwikkelingssamenwerking voerde met maatschappelijke organisaties over het nieuwe beleidskader voor medefinanciering. Na afloop van deze brede consultatieronde deed MBN een aantal voorstellen over de inhoud van het beleidskader.

Gezamenlijk streven de MBN-organisaties naar verbetering van de kwaliteit van hun werkzaamheden en hun organisatie. Daartoe hebben zij een zogenoemd 'kwaliteitshuis' in het leven geroepen. In het kader van dit kwaliteitshuis organiseren de deelnemende mfo's jaarlijks één of twee visitaties rondom een bepaald thema. In 2003 was dat goed donorschap, in 2004 resultaatmeting. Dit laatste onderwerp hebben de organisaties nog maar betrekkelijk kort geleden ter hand genomen. Een gemeenschappelijke praktijk aan de hand waarvan de mfo's elkaar kunnen beoordelen, moet nog ontwikkeld worden. Daarom heeft deze visitatie vooral in het teken gestaan van informatie-uitwisseling en het leren van elkaars systemen en dilemma's.

Eén van die dilemma's is hoe ontwikkelingsorganisaties moeten omgaan met cijfers die het bereik van activiteiten aangeven. Bereikcijfers hebben de charme van meetbaarheid, maar het gevaar is dat de discussie zich verengt tot een vergelijking van aantallen. De kwaliteit achter de cijfers verdwijnt

dan uit beeld. De politieke nadruk op resultaatmeting kan leiden tot een onevenredige fixatie op bereikcijfers. Mfo's en partnerorganisaties moeten onder deze druk niet gaan kiezen voor de gemakkelijk bereikbare doelstellingen. Ook betekent het behalen van een zo groot mogelijk bereik niet hetzelfde als het behalen van een zo goed mogelijk resultaat op lange termijn. Van deze risico's zijn de mfo's zich terdege bewust.

Toch hebben zij naar aanleiding van de visitatie en op basis van praktijkvoorbeelden besloten om met ingang van 2005 cijfers te publiceren over het directe bereik van de partnerorganisaties en hun activiteiten die zich richten op directe armoedebestrijding. Op het gebied van maatschappijopbouw daarentegen zijn cijfers over indirect bereik en over activiteiten zelfs met uitgebreide toelichting niet goed onderling te vergelijken, laat staan op te tellen. Deze blijven daarom buiten deze afspraak. Een positief stemmende conclusie van de visitatie is dat alle mfo's inmiddels afspraken maken met hun partners over resultaten en indicatoren. Daarmee is aan één van de belangrijkste voorwaarden voor een goed functionerend systeem van resultaatmeting voldaan.

Partos

In 2004 werd Partos opgericht, waarvan behalve de mfo's ook de thematische en andere ontwikkelingsorganisaties deel uitmaken. In totaal telt Partos nu 65 leden. De oprichting van een gezamenlijke belangenorganisatie is mede door MBN bevorderd. Naar verwachting zal binnen het voorgenomen nieuwe beleidskader de betekenis van MBN als apart orgaan afnemen, waardoor dit overleg in Partos zal opgaan. Mede op grond van de eerdere ervaringen binnen MBN zal Partos veel aandacht besteden aan het thema kwaliteit. www.partos.nl

Zuid-Noord Federatie

De Zuid-Noord Federatie is een coalitie van veertien maatschappelijke organisaties in Nederland, die werken aan internationale samenwerking, eerlijke handel, mensenrechten, gezondheidszorg en internationaal economisch onderzoek. In februari 2004 nam Hivos deel aan pogingen om de samenwerking nieuw leven in te blazen. Dat gebeurde onder meer met een studie naar mogelijke samenwerkingsprojecten tussen leden van de Zuid-Noord Federatie en andere organisaties op het snijvlak van maatschappelijk verantwoord ondernemen en internationale handelsrelaties.

De ZNF Federatieraad heeft inmiddels met dit voorstel ingestemd. De Zuid-Noord Federatie bood in 2004 onderdak aan de Koffiecoalitie (zie 4.1.2) en het vanuit TMF-fondsen gefinancierde project Globalising Trade Justice over de Wereldhandelsorganisatie, waarin vijf lidorganisaties samenwerken. Ook is ZNF via de Koffiecoalitie actief binnen het Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen (MVO) Platform, een netwerk van Nederlandse ngo's op dit terrein. www.mvo-platform.nl

6. MONITORING, EVALUATIE EN INSPECTIE

In 2003 en 2004 vernieuwde Hivos haar systeem van monitoring en evaluatie. Hoewel nog niet alle voorgenomen doelen en activiteiten volledig gerealiseerd zijn, was 2004 een succesvol jaar voor dit verbetertraject. Vooral de partnerconsultaties over resultaatmeting zijn zeer bevredigend verlopen. Als gevolg van 'kinderziekten' in het nieuw ontwikkelde projectadministratiesysteem liep een aantal vervolgactiviteiten vertraging op. Verder legde het grote aantal uitgevoerde evaluaties in 2004 een groot beslag op de beschikbare capaciteit voor monitoring en evaluatie.

Betere instrumenten voor monitoring

Het nieuwe projectadministratiesysteem is in de loop van 2004 operationeel geworden en het Hivos-personeel is getraind in het gebruik ervan. Door de aanloopproblemen is het waarderingssysteem later in werking getreden dan voorzien, waardoor nog niet alle jaarverslagen van de partnerorganisaties over 2003 volgens de nieuwe systematiek zijn beoordeeld.

Hivos organiseerde vijf succesvolle regionale partnerconsultaties (in India, Zuid-Afrika, Costa Rica, Indonesië en Ecuador) om met partnerorganisaties van gedachten te wisselen over de door Hivos voorgestelde nieuwe procedure voor resultaatgerichte planning en monitoring. Deze procedure houdt in dat Hivos en de partner bij het afsluiten van een contract concrete afspraken maken over de te verwachten resultaten en de wijze waarop deze zullen worden vastgesteld. In deze opzet doen partnerorganisaties zelf voorstellen voor de indicatoren die zij willen gebruiken.

De meeste partners waren positief over de bijeenkomsten, omdat Hivos niet van bovenaf een uniform model oplegt en de benadering ruimte laat voor diversiteit en flexibiliteit. Wel vroegen zij zich af hoe de - vaak moei-

lijk meetbare - resultaten van sociale verandering in indicatoren zijn te 'vangen'. Hivos erkent deze problemen en stimuleert het uitwisselen van ervaringen en kennis tussen Hivos en partners en tussen partners onderling (knowledge sharing) om tot creatieve oplossingen te komen.

De uitkomsten van de partnerconsultaties zijn vervat in het document *Hivos Policy Framework for improved result orientation and result assessment*, dat partners en Hivos-medewerkers achtergronden en richtlijnen biedt om de nieuwe benadering in de praktijk te brengen.

In afwijking van het Jaarplan 2004 is het nieuwe beleidsdocument Evaluatie nog niet goedgekeurd. Wel hebben de medefinancieringsorganisaties gezamenlijk belangrijke vooruitgang geboekt in het ontwikkelen van kwaliteitscriteria voor (programma)evaluaties.

Capaciteitsopbouw

Zowel op het hoofdkantoor als op de regiokantoren hebben alle programamedewerkers in 2004 een training gevolgd op het gebied van resultaatgerichte planning en monitoring en de communicatie met partners daarover. De - vaak weerbarstige - praktijk zal uitwijzen hoe succesvol de training is. In 2005 zal Hivos hierop voortbouwen.

De partnerconsultaties hebben veel informatie opgeleverd over de behoeften aan capaciteitsopbouw op het gebied van monitoring en evaluatie. Daarnaast hield Hivos een enquête over dit onderwerp. Uit beide blijkt dat er grote verschillen in capaciteit bestaan en dat een gedifferentieerde benadering noodzakelijk is. Met partners die onvoldoende in staat blijken om resultaatgericht te rapporteren, zal Hivos afspraken maken om daarin verbetering te brengen en zondig financiële ondersteuning bieden. Voor partnerorganisaties is de toegankelijkheid van informatie over resultaat-

meting verbeterd door de uitbreiding van links naar relevante documenten en bruikbare websites in het Hivos Virtueel Kantoor.

Programma-evaluaties

In de periode 2003-2006 voert Hivos een aantal programma-evaluaties uit, waarvan sommige in samenwerking met andere medefinancieringsorganisaties. Deze evaluaties doen een uitspraak over de effecten van de activiteiten van de mfo's binnen een thema, sector of regio die na ongeveer 5 jaar bereikt zijn. De Inspectie Ontwikkelingssamenwerking en Beleids-evaluatie (IOB) van het Ministerie van Buitenlandse Zaken beoordeelt de kwaliteit van deze studies en voert ook zelf programma-evaluaties uit. Alle evaluaties worden door externe onderzoekers uitgevoerd.

MBN programma-evaluaties

De programma-evaluatie over de strategische rol van vrouwenorganisaties in Zuidelijk Afrika en Kenia bevestigde het belang van deze organisaties voor maatschappijopbouw, maar was kritisch over de binding met andere ngo's en met de achterban. Hivos heeft daarom in Kenia gesprekken georganiseerd tussen mensenrechtenorganisaties en vrouwenorganisaties, die duidelijk maakten dat het aangaan van banden met andere civil society organisaties niet vanzelfsprekend is. Hivos zal het onderwerp daarom aan de orde blijven stellen. De evaluatoren spraken verder lovende woorden over het feit dat Hivos het genderbeleid duidelijk verwoordt en investeert in het op peil houden van de deskundigheid op het gebied van gender binnen de eigen organisatie. Hivos ziet hierin een aanmoediging om op de ingeslagen weg door te gaan. Hivos zal deze conclusies verwerken in de herziening van haar genderbeleid (zie ook 4.3).

Binnen MBN coördineert Hivos de programma-evaluatie Civil Society Participation, waaraan ook Cordaid, Novib en Plan deelnemen. De methodologie en de deskstudies werden in 2004 voltooid. Na afronding van het veldwerk in Oeganda, Sri Lanka, Guatemala, Colombia en Guinee (Conakry) wordt in juni 2005 het concepteindrapport verwacht. De conceptueel innovatieve opzet van deze evaluatie zal waarschijnlijk een belangrijke bijdrage leveren aan het programma van kennisdelen over maatschappijopbouw, één van de belangrijkste overkoepelende thema's binnen Hivos. Tevens zijn de voorbereidingen getroffen voor een MBN evaluatie over hiv/aids, die in 2005 zal plaatsvinden.

IOB programma-evaluaties

In 2004 zijn in het kader van de IOB evaluatie *Monitoring capacity for result-based management in the Co-financing programme* de deelrapporten over Tanzania, Peru en India opgesteld. Hivos zal de conclusies gebruiken om de capaciteitsversterking van partnerorganisaties op het gebied van resultaatgericht werken te verbeteren.

Hivos programma-evaluaties

In 2004 liet Hivos haar ICT actie- en beleidsprogramma *Access for all* evalueren. De uitkomst was positief. De aanbeveling om meer nadruk te leggen op het strategisch gebruik van ICT door partners zal in het nieuwe beleid worden overgenomen.

Het evaluatierapport over de filmsector in Azië bood Hivos veel inzicht in individuele partnerorganisaties, maar leverde weinig nieuwe strategische ideeën op voor het kunst- en cultuurbeleid. De geplande evaluatie over

GLBT-beleid is naar 2005 verplaatst omdat de voorbereiding voor de MBN evaluatie Hiv/Aids eerder zijn begonnen dan voorzien.

Inspecties en financiële verantwoording

Hivos vraagt van haar partners naast een inhoudelijk verslag ook een gedege (door een externe accountant gecontroleerde) financiële verantwoording. Alleen partners met een eenmalig, kortlopend contract of met een bijdrage van minder dan € 15.000 zijn van deze eis uitgezonderd. De jaarrekening moet inzage geven in de financiële situatie van de gehele organisatie en mag zich niet beperken tot de bijdrage van Hivos. Zodoende krijgt Hivos niet alleen inzicht in de rechtmatigheid van de bestedingen, maar ook in de eventuele behoefte aan professioneel advies om de kwaliteit van het financieel beheer van partners te vergroten. Hivos beoordeelt onder meer de redelijkheid van de financiële reserves, de mate waarin de uitgaven in lijn zijn met de begroting en of partners voldoende inkomsten uit andere bronnen halen.

De voor 2004 geplande financiële inspecties hebben wegens ziekte geen doorgang kunnen vinden. Wel is het regiokantoor in Harare bezocht; de conclusie van die inspectie was positief. Het regiokantoor Harare heeft een aantal externe inspecties laten doen bij partners waar twijfels waren gerezen over het financiële management. Deze inspecties toonden verschillende tekortkomingen en gevallen van nalatigheid aan, maar geen gevallen van fraude. In 2005 zal Hivos een extra inspanning leveren om het aantal inspecties weer op peil te brengen.

Controle door externe accountants kan fraude niet uitsluiten, maar wel de kans vergroten dat het boven water komt. Hoewel er in 2004 geen fraudegevallen zijn geconstateerd, heeft Hivos naar aanleiding van eerdere ervaringen wel besloten om voortaan haar partnerorganisaties ook om de management letter te vragen. Dit is een toelichting van de accountant op het gevoerde beleid en de gehanteerde systemen. Deze maatregel biedt een nog beter zicht op de sterke en zwakke kanten van de financieel-administratieve organisatie van partners, waardoor Hivos eerder kan ingrijpen.

7. INTERNE ORGANISATIE

Bestuursorganen

De huidige bestuurlijke organisatie van Hivos functioneert sinds 1997. De directie oefent in juridische zin het bestuur uit van de stichting en bestaat uit de algemeen directeur, de directeur programma's en projecten en de directeur externe relaties. De gezamenlijke beloning bedroeg in 2004 246.071 euro bruto, inclusief werkgevers- en pensioenkosten. De Raad van Toezicht (zie hoofdstuk 1) houdt toezicht op het handelen van de directie en het functioneren van Hivos als organisatie. Een College van (individuele) Adviseurs vervult de maatschappelijke adviesfunctie op het gebied van de speerpunten van het Hivos-beleid. Sinds 2004 bestaat het College uit afzonderlijke commissies die per thema georganiseerd zijn. Ook trad een aantal nieuwe leden toe.

Daarnaast doet Hivos voor advies, overleg en consultatie een beroep op de belangrijkste 'stakeholders' met betrekking tot haar activiteiten. De partnerconsultaties in het Zuiden en het overleg met partners in Nederland zijn daarvoor de belangrijkste kanalen.

Werkorganisatie

Kern van de organisatie zijn de drie continentale bureaus voor Afrika, Azië en Zuidoost Europa, en Latijns Amerika. Deze bureaus zijn verantwoordelijk voor de goede uitvoering van het Hivos-programma in het Zuiden en vormen het hoofdonderdeel van de afdeling Programma's en Projecten. In 2004 startte Hivos met de uitwerking van plannen om te komen tot een organisatie gebaseerd op een sectorale, in plaats van continentale, indeling. De voorbereiding van deze plannen was in handen van een interne stuurgroep. In december bracht deze stuurgroep advies uit aan de directie in de vorm van een conceptplan voor een nieuwe werkorganisatie. De di-

rectie stemde met het overgrote deel van dat plan in. De reorganisatie zal medio 2005 zijn geïmplementeerd (zie hoofdstuk 2).

De regiokantoren zijn verantwoordelijk voor de uitvoering van het Hivos-programma en de relaties met partners in specifieke (sub)regio's. Ze zijn gevestigd in Bangalore (India), Harare (Zimbabwe, verantwoordelijk voor zuidelijk Afrika), San José (Costa Rica, voor Midden-Amerika) en Jakarta (Indonesië, tevens verantwoordelijk voor Oost-Timor). Het laatste regiokantoor werd in 2004 geopend en speelde in december een actieve rol bij de hulpinspanningen in Aceh na de tsunami. De regiokantoren hebben grotendeels dezelfde structuur als de continentale bureaus, maar spelen ook een eigen rol in de lokale civil society.

Hivos' senior sectormedewerkers ontwikkelen en voeren beleid uit van de sectoren waarvoor zij verantwoordelijk zijn. Dit gebeurt in afstemming met de sectorwerkgroepen, die bestaan uit medewerkers binnen alle continentale bureaus.

Het ICT-bureau Hivos.com werkt nauw samen met de continentale bureaus. Bureau Internationale Relaties is verantwoordelijk voor de voordracht en behandeling van financieringsaanvragen bij de Europese Unie (zie 5.1). Bureau Interne Zaken bestaat uit financiële zaken, personeelszaken, automatisering en de huishoudelijke dienst. Interne en externe communicatie en Hivos' activiteiten op het gebied van fondsenwerving, lobby en educatie zijn het domein van Bureau Communicatie (zie 5.2). Toezicht op de juiste besteding van de projectgelden, de werking en het gebruik van de projectadministratie en de administratieve organisatie als geheel zijn de verantwoordelijkheid van Bureau Toetsing, Evaluatie en Controle (TEC). Ook ontwikkelt en bewaakt dit bureau het monitoring- en evaluatiebeleid

(zie hoofdstuk 6). De werkorganisatie is zo opgezet dat steeds ruimte bestaat voor het werken op projectbasis aan relatief grote en vernieuwende projecten zoals het Biodiversiteitsfonds, Stop Aids Now!, het Hivos-NCDO Cultuurfonds en de samenwerking met Intent.

ISO-certificering

De gehele afdeling Programma's en Projecten is gecertificeerd volgens de ISO 9001-norm. Het hoofdkantoor in Den Haag ontving de oorspronkelijke certificering (ISO 9001:1994) in december 2000. De regiokantoren volgden in 2001. In 2003 volgde de succesvolle hercertificering onder ISO 9001:2000. In de aanloop naar certificering van het gehele bedrijf in 2005 zijn ook het Bureau Communicatie en het bureau Hivos.com ISO-waardig bevonden.

Nieuwe procedures en projectadministratie

In 2004 is een nieuw systeem voor projectadministratie in gebruik genomen dat enerzijds een aantal administratieve processen vereenvoudigt en anderzijds de mogelijkheden voor resultaatmeting aanzienlijk uitbreidt (zie hoofdstuk 6). De aanloopproblemen met het systeem zijn echter groter dan verwacht. Wederom moest de nulmeting voor partnerorganisaties op het gebied van gender, vrouwen en ontwikkeling worden uitgesteld.

Gebleden is dat Hivos deze problemen onderschat heeft. Duidelijk werd dat een langere periode van proefdraaien nodig was en dat dit meer externe technische expertise vereiste.

Personeel

Het aantal formatieplaatsen bleef in het verslagjaar nagenoeg constant. Eind 2004 telde het hoofdkantoor 73 vte en de regiokantoren 43 vte, inclusief 3 expatriates en 22 ondersteunende krachten. Eind 2004 werkten bij Hivos 137 mensen (2003: 132), waarvan 94 (in 2003: 94) op het hoofdkantoor. Daarvan is 66 procent vrouw. In de hogere functies is dit 30 procent.

Het personeel op de regiokantoren - met uitzondering van de expatriate directie - werkt onder lokale arbeidsovereenkomsten en is afkomstig uit de betreffende regio's. In totaal heeft 33 procent van de Hivos-staf een andere nationaliteit dan de Nederlandse.

Het hoofdkantoor kent een Ondernemingsraad (OR) naar Nederlands recht. De regiokantoren hebben elk een eigen werknemersraad. In 2004 vergaderde de OR 19 keer, waarvan 6 keer met de directie en eenmaal met de Raad van Toezicht. Veel aandacht ging uit naar het proces dat moet leiden tot reorganisatie. Daarnaast vonden twee achterbanconsultaties plaats. De OR publiceert een eigen jaarverslag.

Audit doelmatigheid

Conform de afspraken in het huidige beleidskader voor medefinanciering gaf de minister eind 2004 aan KPMG de opdracht om een doelmatigheidsaudit te houden. Het doel van de audit was om vast te stellen of de mfo's over goed functionerende systemen beschikten om hun eigen doelmatigheid te bewaken. Ook moest de audit leiden tot een advies over de rol van de apparaatskostenvergoeding binnen het nieuwe medefinancieringsstelsel.

De algemene conclusie van de audit was duidelijk positief. De auditors stelden vast dat alle mfo's op professionele wijze aan kwaliteitsbewaking doen en een sterk kostenbewustzijn hebben. Het rapport beveelt de mfo's aan om verder te gaan met het implementeren van het INK-kwaliteitsmodel. KPMG adviseert de minister om het systeem van een vast percentage voor apparaatskostenvergoeding los te laten. In plaats daarvan zou één subsidie kunnen worden verstrekt die zowel programmakosten als beheerskosten omvat. Hivos ziet de voordelen van dit systeem, maar heeft niettemin gepleit voor het maken van afspraken over de maximale hoogte van beheerskosten.

Daarnaast doet KPMG de aanbeveling om in de kwaliteitssystemen nog meer aandacht te schenken aan de eigen doelmatigheid en daarvoor indicatoren op te stellen. Hivos zal zich dat advies ter harte nemen en met de andere mfo's overleggen over de ontwikkeling van dergelijke indicatoren.

Virtueel Kantoor

Hivos hecht grote waarde aan goed donorschap in de relatie met partnerorganisaties. Een belangrijke voorwaarde daarvoor is dat bestaande partners en nieuwe aanvragers van ondersteuning een goed inzicht krijgen in de procedures die Hivos volgt. In 2003 werd daarom een virtueel kantoor opgezet, waar aanvragers informatie kunnen vinden over de voorwaarden die Hivos voor een financiële bijdrage hanteert en de beoordelingscriteria voor projecten. Vanaf 2005 zal ook de behandeling van een aanvraag via het virtuele kantoor zijn na te gaan. www.hivos.org

8. JAARREKENING

Op deze en volgende pagina's zijn de Balans per 31 december 2004 en de Rekening van Baten en Lasten over 2004 weergegeven, gevolgd door de gangbare toelichtingen.

8.1. Balans per 31 december 2004	79
8.2. Rekening van Baten en lasten	80
8.3. Algemene toelichting	81
8.4. Toelichting op de balans	82
8.5. Toelichting op de rekening van baten en lasten	85

8.1. BALANS PER 31 DECEMBER 2004 *bedragen in euro's*

Activa	31-12-2004	31-12-2003	Passiva	31-12-2004	31-12-2003
Materiële vaste activa			Eigen vermogen		
Bedrijfsmiddelen/gebouwen	535.835	558.534	<i>Vrij besteedbaar vermogen</i>		
Idem, direct in gebruik voor de doelstelling	62.570	62.521	Algemene reserve	-208.127	-459.023
Bedrijfsmiddelen/inventaris	462.011	399.044	Bestemmingsreserves bedrijfsvoering	385.256	284.350
	1.060.416	1.020.099	Bestemmingsreserves AKV	5.101.821	5.093.848
Financiële vaste activa				<u>5.278.950</u>	<u>4.919.175</u>
Gereserveerde kasmiddelen	17.576.377	13.382.381	<i>Vastgelegd vermogen</i>		
Participaties	1	1	Fonds activa doelstelling	62.570	62.521
	17.576.378	13.382.382	Fonds activa bedrijfsvoering	997.846	957.577
Vordering overheden langlopend				<u>1.060.416</u>	<u>1.020.098</u>
Overheid, medefinanciering	19.104.211	17.651.107		6.339.366	5.939.273
Additionele overheidsfondsen	535.003	1.047.823	Vorzieningen	0	50.000
EU-fondsen	2.434.282	2.389.014	Schulden op middellange termijn		
	22.073.496	21.087.944	Algemeen leningenfonds o/g	86.944	86.712
Vordering overheden kortlopend			Deelname Noord-Zuid Plan	732.539	724.461
Overheid, medefinanciering	31.038.177	34.017.840	(Afgegeven) borgstellingen	14.999.433	12.606.552
Additionele overheidsfondsen	1.479.953	1.620.910		15.818.916	13.417.724
EU-fondsen	3.438.196	4.881.002	Projectverplichtingen langlopend		
	35.956.327	40.519.752	Medefinancieringsprogramma	19.104.211	17.651.107
Vorderingen			Additionele projecten	535.003	1.047.823
Hivos projectenfonds	2.150.504	712.918	EU-projecten	2.434.282	2.389.014
R/C gereserveerde kasmiddelen	2.208.702	2.326.114	Hivos-projectenfonds	762.921	50.000
Overlopende activa	1.516.063	747.774		22.836.417	21.137.944
	5.875.269	3.786.806	Projectverplichtingen kortlopend		
Liquide middelen			Medefinancieringsprogramma	27.381.482	28.738.508
Deposito's	37.389	36.366	Additionele projecten	618.280	1.966.485
Bank, giro	576.551	1.744.998	EU-projecten	1.580.621	3.017.576
Bank inzake hergebruik medefinanciering	950.477	1.200.782	Hivos-projectenfonds	1.156.173	760.666
Bank inzake medefinanciering	-257.697	-4.501.030		30.736.556	34.483.235
Bank inzake additionele fondsen	-1.710.432	1.583.048	Schulden op korte termijn		
Bank inzake Europese unie fondsen	-2.176.764	-1.191.089	Te besteden uit vrijgekomen middelen	1.145.571	1.135.633
	-2.580.479	-1.126.924	Rekening-courant t.b.v. regiokantoren	21.119	58.695
	79.961.408	78.670.059	Overlopende passiva	3.063.463	2.447.555
				4.230.153	3.641.883
				79.961.408	78.670.059

8.2. REKENING VAN BATEN EN LASTEN bedragen in duizenden euro's

	2004	2003	Begroting 2004	Begroting 2005
<i>Beschikbaar voor doelstelling</i>				
Baten uit eigen fondsenwerving				
- inzake giften en donaties	545	288	450	463
- nalatenschappen	22	75	50	50
	567	363	500	513
Kosten eigen fondsenwerving				
- (in)directe verwervingskosten	63	28	85	100
- uitvoeringskosten eigen organisatie	58	49	40	25
	121	77	125	125
In % van baten uit eigen fondswerving	21,3%	21,2%	25,0%	24,4%
Beschikbaar uit fondsenwerving	446	286	375	388
Subsidies overheden en anderen				
Bijdragen overheden	67.735	77.108	70.126	75.741
Institutionele fondsen	2.875	831	1.000	1.000
	70.610	77.939	71.126	76.741
Resultaat beleggingen/interest	387	214	100	450
Overige baten	401	383	416	200
Totaal beschikbaar voor doelstelling	71.844	78.822	72.017	77.779
<i>Besteed aan doelstelling</i>				
Overhead centraal	1.311	1.329	1.418	1.630
Voorlichting				
- (in)directe kosten	312	270	206	200
- uitvoeringskosten eigen organisatie	298	469	337	500
	610	739	543	700
Organisatievernieuwing	128	137	163	216
Programma evaluaties	133	208	200	300
Programma vernieuwing	784	2.322	940	550
Programmacommitteringen	63.497	69.086	63.908	69.290
Programma ondersteuning	935	715	770	876
Programma beheer	4.046	4.081	3.975	4.108
Totaal besteed aan de doelstelling	71.444	78.617	71.917	77.670
Resultaat voor reservering	400	205	100	109
Toegevoegd/onttrokken aan:				
- Bestemmingsreserve AKV	- 8	-451	pm	-274
- Bestemmingsreserve bedrijfsvoering	- 101	-30	pm	50
Exploitatie resultaat	291	-274	100	-115

8.3. ALGEMENE TOELICHTING

Deze jaarrekening is opgesteld conform de Richtlijn Verslaggeving Fondsenwervende Instellingen en met inachtnemen van het Financieel Reglement MFP van het ministerie van Buitenlandse Zaken/Ontwikkelingssamenwerking.

Alle bedragen in de toelichting zijn in euros.

1. Aard van de bedrijfsactiviteiten

De Stichting heeft statutair tot doel hulpverlening in de meest uitgebreide zin aan ontwikkelingslanden op humanistische grondslag.

2. Grondslagen voor de waardering en presentatie van activa en passiva

In het verslagjaar goedgekeurde projecten worden als lasten verantwoord. De daarmee samenhangende subsidies worden, inclusief de apparaatskostenvergoeding (AKV), als baten verantwoord op basis van goedgekeurde projectbedragen. De nog niet gerealiseerde AKV wordt ondergebracht in de Bestemmingsreserves AKV.

Materiële vaste activa zijn gewaardeerd tegen aanschaffingswaarde, verminderd met lineair berekende afschrijvingen, gebaseerd op economische levensduur.

Financiële vaste activa

Gereserveerde kasmiddelen betreffen kasmiddelen ter zekerheid van verplichtingen, conform de richtlijn van het Ministerie van Buitenlandse Zaken/Ontwikkelingssamenwerking inzake leningen en garanties. Participaties worden gewaardeerd op 1 euro.

Vorderingen overheden betreffen vorderingen op overheidsinstanties, voortkomend uit verplichtingen die de Stichting conform daartoe strekkende overeenkomsten is aangegaan in het kader van haar programma. Inclusief de daarmee samenhangende apparaatskostenvergoeding.

Overige vorderingen en liquide middelen zijn, voorzover niet anders vermeld, opgenomen tegen nominale waarde in euro's. Activa in vreemde valuta zijn omgerekend tegen de officiële koersen per balansdatum. Eventuele koersverschillen zijn verwerkt in de rekening van baten en lasten.

Voorzieningen worden gevormd voor verplichtingen en risico's, die samenhangen met de bedrijfsvoering. Zij hebben geen betrekking op specifieke activa.

Schulden zijn, voorzover niet anders vermeld, opgenomen tegen nominale waarde in euro's. Schulden in vreemde valuta zijn omgerekend tegen de officiële koersen per balansdatum. Eventuele koersverschillen zijn verwerkt in de rekening van baten en lasten.

Projectverplichtingen betreffen alle verplichtingen die de Stichting kent uit hoofde van financieringsovereenkomsten die met partnerorganisaties zijn afgesloten.

3. Grondslagen voor bepaling en presentatie van het resultaat

Baten en lasten worden verantwoord in het jaar waarop zij betrekking hebben.

Nalatenschappen worden verantwoord in het jaar waarin de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Subsidiebaten, inclusief de apparaatskostenvergoeding, worden verantwoord in het jaar waarin de aanspraak definitief wordt.

Vervallen subsidiebedragen worden in mindering gebracht op de subsidiebaten in het jaar waarin de subsidie is komen te vervallen.

Projectbestedingen worden verantwoord in het jaar waarop de verplichting definitief wordt en worden toegerekend aan het betreffende continentale bureau.

Alle kosten, met uitzondering van buitengewone lasten, worden volgens bedrijfseconomische criteria toegerekend aan te onderscheiden activiteiten als volgt:

- De directe kosten van fondsenwerving en van voorlichting, educatie en lobby (beide bureau Communicatie) zijn volledig toegerekend.
- De uitvoeringskosten, waaronder programmabeheer, zijn direct toegerekend en vermeerderd met decentrale overhead naar rato van de personele kosten.

8.4. TOELICHTING OP DE BALANS *bedragen in euro's*

Materiële vaste activa

De geaccumuleerde aanschafwaarden en afschrijvingen van de vaste activa per 31 december zijn:

	aanschaffingswaarden		afschrijvingen		boekwaarden	
	2004	2003	2004	2003	2004	2003
1)	829.652	846.076	293.817	287.542	535.835	558.534
2)	2.006.831	1.763.552	1.544.818	1.364.508	462.013	399.043
3)	105.765	76.245	43.195	13.724	62.570	62.521
	2.942.248	2.685.872	1.881.830	1.665.774	1.060.418	1.020.098
Bedrijfsvoering:	1) gebouwen (10 - 50 jaar)					
	2) inventaris (3 - 10 jaar)					
Doelstelling:	3) gebouwen Harare (50 jaar)					
	De mutaties in totalen:				2004	2003
	Boekwaarde per 1 januari				1.020.099	895.789
	Investeringen:					
		verbouwing		13.096		
		inventaris		243.279		
					256.375	368.288
					1.276.475	1.264.077
		Afschrijvingen			-216.057	-243.978
		Boekwaarde per 31 december			1.060.418	1.020.099

ad. 1) De kantoorpanden met erf en tuin te 's-Gravenhage aan de Raamweg 15 en 16 kadastraal bekend gemeente s-Gravenhage, sectie X, nummer 472, groot 5 are en 55 ca en nummer 522, groot 5 are en 55 ca, zijn in 1987 aangekocht voor 635.292.

ad. 2) Bedrijfsmiddelen en inventaris

ad. 3) Het kantoorpand te Harare, stand 2956 Salisbury Township, groot 2855 ca, is eind 1994 aangekocht voor 76.245. Bij verkoop van dit kantoorpand zal boekwinst ten goede komen aan het programma in Zuidelijk Afrika, verlies zal ten laste van de Stichting gebracht worden.

Financiële vaste activa

- Gereserveerde kasmiddelen

	2004	2003
Noord-Zuid Plan rekeningen Hivos	740.079	720.656
Kasreservering Medefinanciering 1)	19.045.001	14.987.839
Totaal gereserveerde kasgelden	19.785.080	15.708.495
Te verrekenen per 31 december	-2.208.702	-2.326.114
	17.576.378	13.382.381

Deze middelen staan borg voor de portefeuille van het Hivos-Triadoss Fonds, van het Fair Share Fonds en van het Solar Investment Fonds.

1) Naar de wens van het Ministerie van Buitenlandse Zaken/Ontwikkelingssamenwerking wordt tegenover deze risico's een kasdekking ter zekerstelling aangehouden. De op deze kasdekking ontvangen interest (199.411 in 2004) werd aangewend voor de dekking van kosten voor het programma voor leningen en garanties.

- Participaties

1

1

Het betreft deelnemingen in lokale kredietinstellingen in het Zuiden ad. 6.269.329 (2003: 5.104.744), waarvan 5.58.666s middels een achtergestelde lening aan het Hivos Triados Fonds, 379.880 in FTCCS en 340.783 in CDF. Zij zijn gewaardeerd op 1 euro.

Projectverplichtingen verloop

	31-12-2004			2004			01-01-2004		
	R/C Subsidie	verplichtingen	reservering AKV	goed-gekeurd	ontvangen subsidie	akv	over-gemaakt	R/C Subsidie	verplichtingen (jr03)
Medefinanciering	-376	46.486	4.507	55.742	56.838	5.348	55.645	-1.758	46.390
Overige Overheidsfondsen	-517	1.153	94	1.255	1.915	79	3.117	691	3.015
EU fondsen	-1.365	4.014	292	1.748	3.058	204	3.140 1)	-1.277	5.406
Stop Aids Now	-73	503	56	879	849	76	683	-239	307
Hivos Projectenfonds		1.417	152	2.214	690	114	939	0	141 2)
	-2.331	53.573	5.101	61.838	63.350	5.821	63.524	-2.583	55.259
Beschikbaar uit vrijgekomen middelen	1.146	-	-	3.510	3.520	-	3.510	1.136	-
	-1.185	53.573	5.101	65.348	66.870	5.821	67.034 3)	-1.447	55.259
Contractverplichtingen langlopend		22.837							19.640 4)
Contractverplichtingen kortlopend		30.736							35.619
		53.573							55.259

1) Voor de EU fondsen is een separate verslaggeving inclusief accountantsverklaring opgemaakt ten behoeve van de EU.

Dit verslag sluit aan op bovenstaand overzicht v.w.b. de kolom overgemaakt.

2) Vorig jaar was hier 503 vermeld, het verschil ad 362 is gecorrigeerd omdat het het deel van het Hivos Projectenfonds betrof dat nog te bestemmen was waar nog geen verplichting voor was aangegaan.

3) Dit bedrag is inclusief 935 aan programma ondersteuning. Exclusief deze post bedragen de overmakingen 66.099. Dit is het bedrag wat overgemaakt is aan de counterparts.

4) Het verschil met vorig jaar ad 21.138 is een gevolg van de correctie van 362 (zie hierboven) in combinatie met de eveneens om dezelfde reden betere plaatsing van het saldo beschikbaar vrijgekomen middelen ad 1.136 in de kolom R/C subsidie.

Liquide middelen

Het negatieve saldo van de liquide middelen wordt veroorzaakt door een vrij hoog niveau aan vooruitbetaling bij met name de EU-fondsen.

In de loop van 2005 wordt de vooruitbetaling weer ingelopen, eventuele risico's worden afgedekt uit medefinancieringsmiddelen.

Passiva

Eigen vermogen

Vrij besteedbaar vermogen

Dit vermogen staat borg voor continuïteit in de bedrijfsvoering op de korte en middellange termijn.

	Alg. Reserve	Best. reserve Bedrijfsvoering	Best.reserve AKV	Totaal
Stand per 1 januari 2004	-459.023	284.350	5.093.848	4.919.175
Toevoeging	291.216 1)	100.906	5.772.624 3)	6.164.746
Herwaardering	0	0	55.409 4)	55.409
Onttrekking	40.318 2)	0	5.820.060 5)	5.860.378
Totaal mutaties:	250.898	100.906	7.973	359.777
Stand per 31 december 2004	-208.125	385.256	5.101.821	5.278.952

- 1) Exploitatie resultaat na bestemming
- 2) Mutatie vastgelegd vermogen
- 3) Goedgekeurde AKV (gerelateerd aan committeringen)
- 4) Herwaardering van de nog te realiseren AKV op het percentage van 2005
- 5) Gerealiseerde AKV (gerelateerd aan kasuitgaven)

In 2004 is voor 65,3 miljoen aan nieuwe committeringen afgesloten. Hieraan gerelateerd is voor 5,8 miljoen aan AKV gedoteerd aan de bestemmingsreserves AKV. In 2004 is tevens voor 66,1 miljoen overgemaakt naar counterparts, hieraan gerelateerd is voor 5,8 miljoen AKV aan de reserve onttrokken en als bate in de rekening van baten en lasten verantwoord. Op basis van de uitstaande verplichtingen (ultimo 2003 53,6 miljoen) is de gereserveerde AKV per fonds geherwaardeerd tegen het AKV-percentage 2005, per saldo 0,05 miljoen.

Bestemmingsreserves bedrijfsvoering	2004	Toevoeging tlv Resultaat	Onttrekking tgv Resultaat	2003
Automatisering	40.000	0	0	40.000
Externe mobiliteit	100.000	0	0	100.000
Reorganisatie	50.505	0	0	50.505
Continental bureaus	93.845	0	0	93.845
Scholing	25.906	25.906	0	0
Onderhoud panden	75.000	75.000	0	0
Saldo per 31 december	385.256	100.906	0	284.350
Vastgelegd vermogen	2004	Toegevoegd	Onttrokken	2003
Fonds activa doelstelling	62.570	29.520	29.471	62.521
Fonds activa bedrijfsvoering	997.846	226.855	186.586	957.577
	1.060.416	256.375	216.057	1.020.098
Voorzieningen	2004	Toevoeging tlv Exploitatie	Onttrekking tgv Exploitatie	2003
	0	0	50.000	50.000

Deze voorziening is omgezet in een bestemmingsreserve en verhoogd met 25.000.

Niet uit de balans blijvende verplichtingen

Het Hivos Triodos Fonds (HTF) heeft in 2004 een koersverlies geleden. Het aandeel in dit koersverlies voor Hivos over 2004 Bedraagt 123.168.

Dit koersverlies 2004 wordt in de jaarrekening 2005 verwerkt onder de projectgelden.

8.5. TOELICHTING OP DE REKENING VAN BATEN EN LASTEN bedragen in duizenden euro's

Specificatie uitvoeringskosten eigen organisatie/programma beheer

Doelstelling	Algemene kosten	Centrale diensten directie	Personeels kosten direct	Reis verblijf programma	Regio kantoren	Totaal	Begroot
Overhead centraal	139	1.172	0	0	0	1.311	1.418
Fondsenwerving	11	7	39	0	0	57	40
Voorlichting	52	38	208	0	0	298	337
Afrika	46	142	597	45	407	1.238	1.400
Azië	18	135	554	42	282	1.031	928
Latijns Amerika/Caraïben	102	155	570	44	246	1.116	1.070
Zuidoost Europa	14	29	110	8	0	162	159
Overige gebieden/wereldwijd	15	6	191	13	0	225	280
Nederland	54	34	187	0	0	275	137
Totaal 2004	451	1.718	2.457	153	935	5.713	5.769
Totaal 2003	924	1.627	2.547	117	712	5.927	

Specificatie per regio

	2004	2003	begroting 2004	begroting 2005
Afrika				
Programmabestedingen	18.258	18.895	22.511	18.119
Programma ondersteuning	377	233	284	285
Programma beheer	1.238	1.224	1.400	1.232
	19.873	20.352	24.195	19.636
Azië				
Programmabestedingen	15.541	16.166	14.914	14.389
Programma ondersteuning	323	217	252	266
Programma beheer	1.031	1.089	928	1.096
	16.895	17.472	16.094	15.751
Latijns Amerika en de Caraïben				
Programmabestedingen	18.037	18.730	17.212	13.589
Programma ondersteuning	203	235	226	288
Programma beheer	1.116	1.261	1.070	1.269
	19.355	20.227	18.508	15.146
Zuidoost Europa				
Programmabestedingen	1.849	6.992	2.563	2.398
Programma ondersteuning	15	9	8	11
Programma beheer	162	179	159	180
	2.026	7.180	2.730	2.589
Overige gebieden/wereldwijd				
Programmabestedingen	8.287	6.077	4.503	3.464
Programma ondersteuning	17	21	0	26
Programma beheer	225	231	280	233
	8.529	6.328	4.783	3.723
Nederland				
Programmabestedingen	1.524	2.226	2.206	2.146
Programma beheer	275	97	137	98
	1.798	2.323	2.343	2.244
Totalen				
- Programmabestedingen	63.497	69.086	63.908	54.105
- Programma ondersteuning	935	715	770	876
- Programma beheer	4.046	4.082	3.974	4.108

Specificatie resultaat

Het operationeel resultaat is de resultante van de gerealiseerde AKV (overmakingen), plus overige baten, en de operationele kosten. Het volgende overzicht geeft de opbouw van het operationeel resultaat weer en de aansluiting met het exploitatieresultaat van de rekening van baten en lasten.

	2004	2003	begroting 2004	begroting 2005
Inkomsten				
Realisatie AKV	5.820	5.601	5.687	5.964
Overige baten	788	598	641	650
	6.608	6.199	6.328	6.614
Operationele kosten				
Salarissen (inclusief sociale lasten)	3.582	3.385	3.664	3.947
Overhead	1.509	1.609	1.538	1.370
Regiokantoren	935	711	801	929
Afschrijvingen	216	243	225	233
	6.242	5.948	6.228	6.479
Operationeel resultaat	367	251	100	135
Doteringen voorzieningen/reserveringen				
Automatisering (bestemmingsreserve)	0	30		
Onderhoud panden (bestemmingsreserve)	75			50
Scholing (bestemmingsreserve)	26			
Reorganisatie (bestemmingsreserve)				-50
Groot onderhoud (voorziening)	-50	50		
Operatie full swing				250
Verlofschuld	24	364		
Correctie AKV IF/PF (alleen 2003)		81		
	75	525	0	250
Exploitatieresultaat 2004	291	-274	100	-115
Reconciliatie operationele kosten met de uitvoeringskosten van de eigen organisatie				
Operationele kosten	6.242			
Fondswerving en voorlichting direct	-375			
Organisatievernieuwing	-128			
Dotatie voorzieningen/verlofschuld	-26			
Totaal uitvoeringskosten eigen org.	5.713			

Bestuurskosten

De bezoldiging van de drie bestuurders (2,5 vte), tevens directie bedroeg 246.071 euro (2003: 234.534 euro).

Dit bedrag bestaat uit de bruto salarissen, inclusief werkgeverslasten en de pensioenlasten. De kosten voor de Raad van Toezicht bedroegen 1.687 euro (2003: 12.103 euro).

Realisatie versus begroting

Zowel bij de totale baten (beschikbaar voor de doelstelling), als bij de totale lasten (besteed aan de doelstelling) is het verschil tussen begroting en realisatie niet substantieel.

Substantiële afwijkingen (meer dan 15%) tussen realisatie en begroting worden hieronder per post kort toegelicht.

Baten

1. Beschikbaar uit fondsenwerving (+19%)

Dit wordt veroorzaakt door een stelselwijziging. Met ingang van 2004 wordt de rente die particuliere Triodosspaarders bestemmen voor Hivos hieraan toegevoegd.

2. Resultaat beleggingen/interest en overige baten (+53%)

Deze posten zijn per saldo te laag begroot.

Lasten

1. Organisatievernieuwing (-21%)

Vanwege het vertraagd opleveren van de projectadministratie is een belangrijk deel van de voorziene uitgaven niet gedaan.

2. Programma evaluaties (-33%)

Enkele evaluaties zijn niet doorgedaan of uitgesteld. Bovendien vielen in een enkel geval de kosten mee.

3. Programmavernieuwing (- 17%)

Op de experimentenfondsen is slechts in beperkte mate een beroep gedaan.

4. Programmaondersteuning (+21%)

De totale kosten van de Regiokantoren waren te laag ingeschat.

Aan het bestuur van de
Stichting Hivos
Raamweg 16
2596 HL Den Haag

PricewaterhouseCoopers N.V.

Accountants
Oostduinlaan 2
2596 JM Den Haag
Postbus 30715
2500 GS Den Haag
Telnr. (070) 342 61 11
Faxnr. (070) 342 64 00
Directe fax (070)3426400

ACCOUNTANTSVERKLARING

Opdracht

Wij hebben de in dit verslag opgenomen jaarrekening 2004 van Stichting Hivos te Den Haag gecontroleerd. De jaarrekening is opgesteld onder verantwoordelijkheid van het bestuur van de stichting. Het is onze verantwoordelijkheid een accountantsverklaring inzake de jaarrekening te verstrekken.

Werkzaamheden

Onze controle is verricht overeenkomstig in Nederland algemeen aanvaarde richtlijnen met betrekking tot controleopdrachten. Volgens deze richtlijnen dient onze controle zodanig te worden gepland en uitgevoerd, dat een redelijke mate van zekerheid wordt verkregen dat de jaarrekening geen onjuistheden van materieel belang bevat. Bij de uitvoering van de controle zijn de aandachtspunten, zoals genoemd in het financieel reglement bij de subsidiebeschikking Medefinancieringsprogramma, meegenomen. Een controle omvat onder meer een onderzoek door middel van deelwaarnemingen van informatie ter onderbouwing van de bedragen en de toelichtingen in de jaarrekening. Tevens omvat een controle een beoordeling van de grondslagen voor financiële verslaggeving die bij het opmaken van de jaarrekening zijn toegepast en van belangrijke schattingen die het bestuur van de stichting daarbij heeft gemaakt, alsmede een evaluatie van het algehele beeld van de jaarrekening. Wij zijn van mening dat onze controle een deugdelijke grondslag vormt voor ons oordeel.

Oordeel

Wij zijn van oordeel dat deze jaarrekening een getrouw beeld geeft van de grootte en de samenstelling van het vermogen op 31 december 2004 en van het resultaat over 2004 in overeenstemming met in Nederland algemeen aanvaarde grondslagen voor financiële verslaggeving, is opgesteld met inachtneming van de 'Richtlijn Verslaggeving Fondsenwervende Instellingen', voldoet aan de wettelijke bepalingen inzake de jaarrekening als opgenomen in Titel 9 Boek 2 BW en in overeenstemming is met het financieel reglement bij de subsidiebeschikking Medefinancieringsprogramma.

23 maart 2005

9. BIJLAGEN

9.1. Organogram	91
9.2. Bestuurlijke organisatie	92
9.3. Uitgaven per land	94
9.4. Externe evaluaties	96
9.5. Overige statistische gegevens	98
9.6. Afkortingenlijst	99
9.7. Netwerken en strategische samenwerking	100

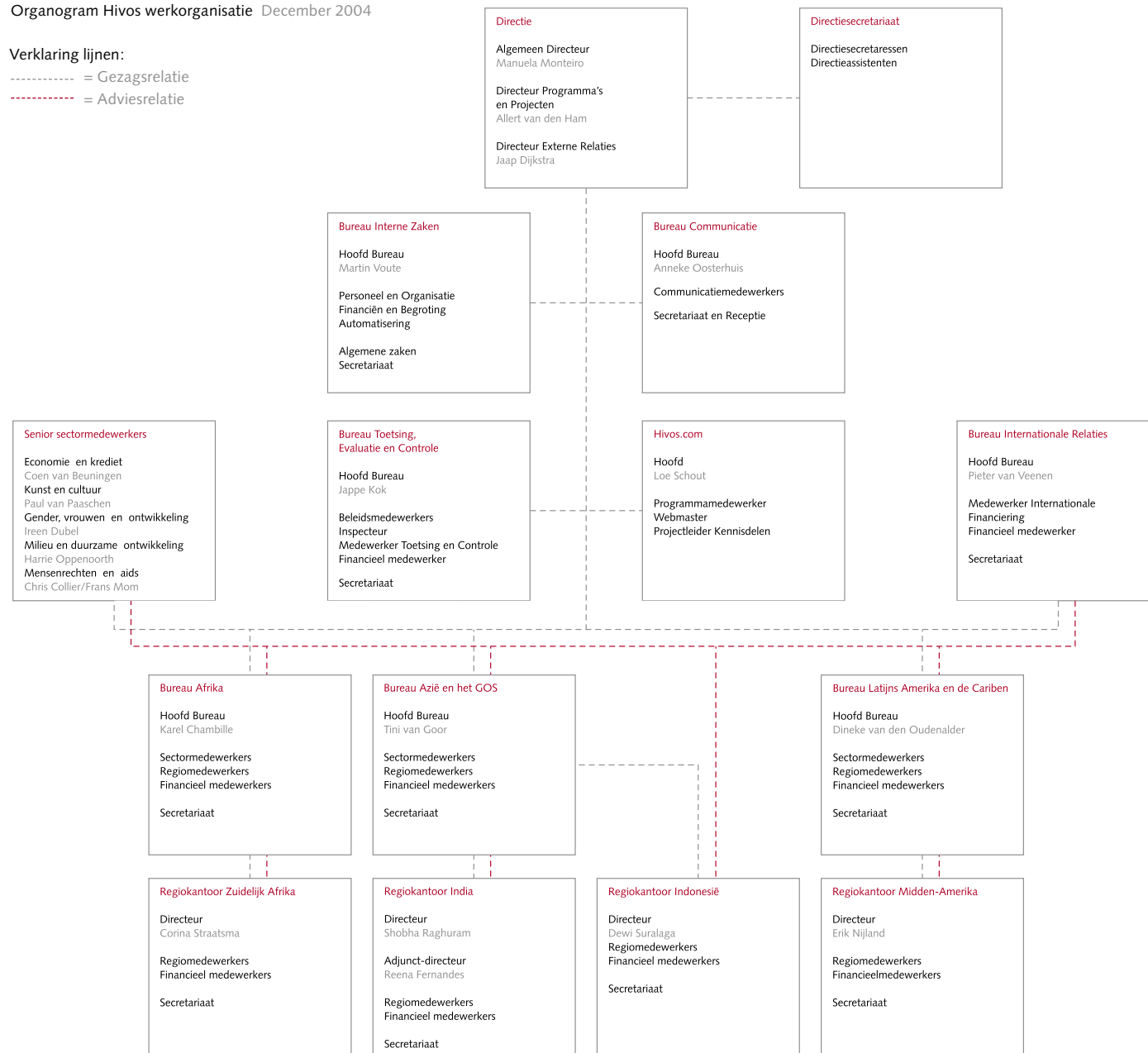
9.1. BIJLAGEN

Organogram Hivos werkorganisatie December 2004

Verklaring lijnen:

----- = Gezagsrelatie

- - - - - = Adviesrelatie

9.2. BESTUURLIJKE ORGANISATIE – SAMENSTELLING PER 31/12/04

Raad van Toezicht

Mw. F.Ch. Giskes (Voormalig lid van de Tweede Kamer voor D66) *voorzitter*

H.F. Hoekzema (Directeur Euroformation Projectmanagement) *vice-voorzitter*

H.J. Schoenmaker (Voormalig directielid KPMG / voormalig penningmeester Humanitas) *portefeuillehouder financiën*

Mw. H.M. Brouwers (Senior lecturer Institute of Social Studies, Den Haag)

G.W. Eveleens (Voormalig partner KPMG) (tot 14 mei 2004)

J.P. de Jong (Adviseur strategie- en organisatieontwikkeling)

Mw. A.M. Jongerius (Vice-voorzitter FNV)

C. Vogel (Voormalig Hoofd Radio/Televisie Humanistisch Omroep)

Mw. M.R. Winter (Universiteit van Amsterdam en Technische Universiteit Delft)

Mw. M.H.A. Kortekaas *ambtelijk secretaris*

Per 24-02-05 is de vacante functie ontstaan door het vertrek van de heer Eveleens opgevuld door de heer W.J. de Haan

Bestuur/directie

Mw. M.M. Monteiro *voorzitter*

A.P. van den Ham

J.J. Dijkstra

Ondernemingsraad

Mw. C.M.L. van der Wees *voorzitter*

Mw. I.E. Dubel

H.P. de Groot

Mw. A. de Jongh

Mw. M.C. Lempers

T.H.F.J. van der Schoot

Mw. P.M. Donker *ambtelijk secretaris*

Raad van Toezicht Hivos Triodos Fonds

P.G.A. van den Kerkhoff (vanaf 11-03-03) *voorzitter*

Ph.R. de Haan

M.M. Monteiro

H.J. Schoenmaker

M.J. Woltering

Per 24-02-05 is mevrouw P.J.E. Bieringa toegevoegd aan de RvT HTF

College van Adviseurs per 20-04-2004

Mw. G. Hesseling *voorzitter*

Commissie Duurzame economische ontwikkeling

P. Cornelisse

Mw. G. Crijns

M.J.A. Nypels

W.P. Wiertsema

Commissie Gender, Vrouwen en Ontwikkeling

Mw. M. Botman

Mw. A. Chhachhi

Mw. N. Tabbers

Commissie Mensenrechten

R. Buitenweg

J. Handmaker

Mw. G. Hesseling

Commissie Aids

P.L. Janssen

R. Kerkhoven

Mw. M. Nicolai

Commissie Kunst en Cultuur

P. Faber

Mw. C. Habbema

Mw. A. Laan

Commissie Communicatie en lobby

H.C. Morel

K. Veefkind

Mw. I. de Zaaijer

9.3. UITGAVEN PER LAND

Land	MF middelen	niet MF middelen	Totaal
Afrika			
Kenia	942.854	121.126	1.063.980
Tanzania	1.718.080	895.020	2.613.100
Oeganda	2.569.606	23.558	2.593.164
Oost-Afrika	322.000	63.000	385.000
Afrika breed*	2.434.209	104.499	2.538.708
Botswana	378.625	0	378.625
Malawi	709.045	25.000	734.045
Mozambique	1.002.686	96.130	1.098.816
Namibië	873.049	62.650	935.699
Zuid-Afrika	2.695.947	10.390	2.706.337
Zambia	768.423	0	768.423
Zimbabwe	1.668.754	50.000	1.718.754
Regionaal Zuidelijk Afrika*	2.396.304	68.963	2.465.267
Totaal	18.479.582	1.520.336	19.999.918
Azië			
India	6.747.862	1.201.437	7.949.299
Indonesië	1.692.433	43.307	1.735.740
Irak	306.400	0	306.400
Iran	242.526	0	242.526
Kazachstan	731.023	0	731.023
Kirgizië	632.775	0	632.775
Regionaal Azië*	1.891.108	115.000	2.006.108
Sri Lanka	1.568.100	765	1.568.865
Timor Lorosae	411.027	9.450	420.477
Totaal	14.223.254	1.369.959	15.593.213

Land	MF middelen	niet MF middelen	Totaal
Latijns Amerika			
Chili	508.600	0	508.600
Peru	3.113.208	202.368	3.315.576
Bolivia	1.020.669	544.524	1.565.194
Ecuador	1.549.196	250.000	1.799.196
Cuba	404.021	0	404.021
Caraïben	236.756	188.170	424.926
Suriname	70.000	0	70.000
Regionaal Zuid-Amerika*	1.666.288	25.034	1.691.322
Guatemala	1.414.399	28	1.414.427
Belize	302.800	0	302.800
El Salvador	1.241.500	350.926	1.592.426
Costa Rica	663.000	0	663.000
Honduras	1.133.722	2.778	1.136.500
Nicaragua	2.139.673	109.797	2.249.470
Regionaal Midden Amerika*	1.343.070	50.545	1.393.615
Totaal	16.806.902	1.724.170	18.531.072
Zuidoost Europa	2.674.437	468.000	3.142.437
Wereldwijd	4.062.162	2.738.622	6.800.784
Nederland	1.974.702	57.533	2.032.235
TOTAAL HIVOS	58.221.040	7.878.619	66.099.659

*Inclusief fondsen voor evaluaties, consultancies en workshops en microfondsen

9.4. EXTERNE EVALUATIES 2004

Organisatie	Naam	Sector
Afrika		
MZ00604	MULEIDE, Association de Mulher na Lei e no Desenvo, Mozambique	C
MZ04201	Kindlimuka, Mozambique	E
MZ04701	Nivenyee, Mozambique	E
MZ03301	CJE, Coligacao Para a Justica Economica, Mozambique	A
NA02201	OMBETJA, Ombetja Yehinga Organisation, Namibië	E
NA02001	UTN, Urban Trust of Namibia, Namibië	A
SA05901	Delta, Zuid-Afrika	C
SA00704	Agenda Collective, Zuid-Afrika	C
SA01502	CEED, Centre For Education And Enterprise Development, Zuid-Afrika	A
ZI02803	FDT, Farmers Development Trust, Zimbabwe	A
RA02501	Rooftop Productions, Zimbabwe	B
ZI06701	ITDG, Intermediate Technology Development Group, Zimbabwe	A
ZI04702	ZAMFI, Zimbabwe Associaton of Microfinance Institutions, Zimbabwe	A
RC05001	ACODE, Advocates Coalition for Development and Environment, Afrika Regionaal	A
TA04302	WOWAP, Women Wake Up, Tanzania	C
UG01304	DETREC, Development Training and Research Centre, Oeganda	A
UG02003	Femrite, Uganda Women Writers' Association, Oeganda	C
Azië		
KZ02005	Milieukontakt Oost-europa, Kazachstan	A
KZ01904	Ecomuseum, Kazachstan	A
KZ02502	Musaget foundation, Kazachstan	B
KI00202	Erayim, Kirgizië	C
KZ02702	KIBHR, Kazakhstan International Bureau for Human Rights, Kazachstan	D
ID04402	KPI, Indonesian Women's Coalition for Justice, Indonesië	C
LK03402	VAFA, Vibhavi Academy of Fine Arts, Sri Lanka	B
TL00501	La'o Hamatuk, Timor Lorosae	A

Organisatie	Naam	Sector
IN09502	MSSN, Mahila Shram Sewa Nyas, Madhya Pradesh, India	C
IN05303	CWS-JWDP, Centre for World Solidarity, Jharkhand, India	A
IN05004	FEDCOT, Federation of Consumer Organisations, Tamil Nadu, India	D
IN11003	CWM, Centre for Workers Management, New Delhi, India	A
IN04207	MVF, M. Venkatarangiah Foundation, Andhra Pradesh, India	D
IN12601	STEPS, Women's Development Organisation, Tamil Nadu, India	C

Latijns Amerika

BZ01002	WIN, Women's Issues Network, Belize	C
CR05302	APREFLOFAS, Asociación Preservacionista de Flora y Fauna SIVESTRE, Costa Rica	A
NI02404	FORESTAN, Forestadores Asociados de Nicaragua, Nicaragua	A
RM02304	FLO-CA, Fair Trade Labelling Organisation—Central America, El Salvador	A
GU05102	AFEDOG, Asociación Femenina para el Desarrollo del Occidente de Guatemala	A
HN02304	MUA, Mujeres en las Artes, Honduras	B
NI01305	Fundación Xochiquetzal, Nicaragua	D/E
HN02105	CODDEFFAGOLF, Comité para la Defensa y Desarrollo de la Flora y Fauna del Golfo de Fonseca, Honduras	A
RL02502	CLADEM, Peru	C
PE01005	CEDIA, Centro para el Desarrollo del Indígena Amazónico, Peru	D
BO01509	CEJIS, Centro de Estudios Jurídicos e Investigación, Bolivia	D

Sectoren

- A Duurzame Economische Ontwikkeling
- B Kunst en cultuur
- C Gender, vrouwen en ontwikkeling
- D Mensenrechten
- E Aids
- F Niet sector specifiek

9.5. OVERIGE STATISTISCHE GEGEVENS

Partners naar type organisatie en regio

	Afrika		Azië		Latijns Amerika		Zuidoost Europa		Wereldwijd		Totaal	
	Plan	Reëel	Plan	Reëel	Plan	Reëel	Plan	Reëel	Plan	Reëel	Plan	Reëel
Basisorganisatie	5	5	7	4	10	10	0	5	0	1	7	6
Lidmaatschapsorganisatie	25	22	37	10	13	11	24	10	8	19	24	15
Sociale beweging		6		21		1		0		7		9
Intermediaire ontwikkelingsorganisatie	5	10	13	16	9	16	12	5	6	6	9	13
Dienstverlenende organisatie (non-profit)	35	36	24	29	43	37	47	70	29	34	34	35
Dienstverlenende organisatie (for profit)	12	8	7	6	12	14	6	5	2	6	10	9
Netwerkorganisatie	12	10	11	11	11	10	0	5	48	23	13	11
Overig	5	3	2	3	1	1	12	0	6	4	3	2
Totaal	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Gemiddelde MF uitgaven per project

	Aantal projecten	Gemiddelde in euro's
1999	878	46.286
2000	995	47.057
2001	936	51.884
2002	960	51.404
2003	1120	55.012
2004	910	63.249

Redenen van afwijzingen (percentueel)

	Afrika	Azië en Zuidoost Europa	Latijns Amerika	Wereldwijd	Nederland	Totaal 2004	Totaal 2003
	Geografische beperking	287	237	161	3	56	744
Thematische beleidsbeperking	226	321	158	9	123	837	775
Mandaatbeperking	83	47	11	1	0	142	141
Financiële beperking	222	111	66	17	0	416	259
Overig	50	27	113	6	67	263	227
Totaal 2004	868	743	509	36	246	2.402	
Totaal 2003	873	795	372	28	157		2.225

9.6. AFKORTINGENLIJST

Lijst van meest gebruikte afkortingen

AKV	Apparaatskostenvergoeding	HV	Humanistisch Verbond	PSO	Personele Samenwerking Ontwikkelingslanden
BBO	Bureau Beleidsvorming Ontwikkelingssamenwerking	ICA	Institute for Connectivity in the Americas	SAAPE	South Asian Alliance for Poverty Eradication
BDF	Biodiversiteitsfonds	ICCO	Interkerkelijke Organisatie voor Ontwikkelingssamenwerking	SADC	Southern Africa Development Community
CBF	Centraal Bureau Fondswerving	ICT	Informatie- en Communicatietechnologie	SAN!	Stop Aids Now!
COC	Federatie van Nederlandse Verenigingen tot Integratie van Homoseksualiteit COC Nederland	IHEU	International Humanist and Ethical Union	SHO	Samenwerkende Hulporganisaties
Concord	Confederation of Relief and Development NGOs	ILO	International Labour Organisation	SNV	Dutch Development Organisation
DAC	Development Assistance Committee	INK	Instituut Nederlandse Kwaliteit	TMF	Thematische Medefinancieringsprogramma
DFID	Department for International Development (UK)	IOB	Inspectie Ontwikkelingssamenwerking en Beleidsevaluatie	UNAIDS	Joint United Nations Programme on HIV/AIDS
DGIS/DML	Directoraat-Generaal Internationale Samenwerking/ Directie Milieu en Ontwikkeling	ISO	International Organization for Standardization	UNESCO	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organisation
DWHH	Deutsche Welthungerhilfe	ISS	Institute of Social Studies	UvH	Universiteit voor Humanistiek
EU	Europese Unie	KMA	Kleine Maatschappelijke Activiteiten	VN	Verenigde Naties
Eurodad	European Network on Debt and Development	MBN	Medefinanciering Breed Netwerk	VROM	Ministerie voor Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieu
Eurostep	European Solidarity Towards Equal Participation of People	MDG	Millennium Development Goal	VS	Verenigde Staten van Amerika
EO	Evangelische Omroep	Mfi	Microfinancieringsinstelling	Vte	Voltijdsequivalent
FNV	Federatie Nederlandse Vakbeweging	Mfo	Medefinancieringsorganisatie	WSIS	World Summit on the Information Society
FSC	Forest Stewardship Council	MFP	Medefinancieringsprogramma	WTO	World Trade Organization
Ggo	Genetisch gemodificeerd organisme	MFS	Medefinancieringsstelsel	ZNF	Zuid-Noord Federatie
GLBT	Gay, Lesbian, Bisexual, Transgender	MVO	Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen		
GOM	Gemeenschappelijk Overleg Medefinanciering	NCDO	Nationale Commissie voor internationale samenwerking en Duurzame Ontwikkeling		
HCF	Hivos Cultuur Fonds	Ngo	Niet-gouvernementele organisatie		
Hivos	Humanistisch Instituut voor Ontwikkelingssamenwerking	NiZA	Nederlands instituut voor Zuidelijk Afrika		
HTF	Hivos Triodos Fonds	Novib	Nederlandse organisatie voor internationale bijstand		
		OR	Ondernemingsraad		
		OS	Ontwikkelingssamenwerking		De afkortingen van de partnerorganisaties van Hivos zijn terug te vinden in het tegelijk met dit jaarverslag verschenen overzichtsboek 'Partnerorganisaties 2004'.
		PIN	People In Need		
		PRSP	Poverty Reduction Strategy Paper		

9.7. NETWERKEN EN STRATEGISCHE ALLIANTIES 2004

Type relatie

Naam organisatie

Partnerschappen en samenwerking met Nederlandse organisaties

Amnesty International Nederland, Avalon, Both Ends, COC Nederland, Fair Trade Assistance, Institute of Social Studies (ISS), IntEnt, Internationaal Film Festival Rotterdam/Hubert Bals Fonds, Internationaal Informatiecentrum en Archief voor de Vrouwenbeweging (IIAV), International Institute for Communication and Development (IICD), Interkerkelijk Vredesberaad (IKV), Landelijke Vereniging Wereld Winkels (LVWW), Mama Cash, Milieudefensie, Milieukontakt Oost-Europa, Nabuur, Nederlandse Commissie voor Internationale Samenwerking en Duurzame Ontwikkeling (NCDO), Nederlands Centrum voor Inheemse Volken (NCIV), Nederlands Instituut voor Zuidelijk Afrika (NIZA), OneWorld Nederland, Poetry International, Sad-Schorerstichting, Share-net (KIT/Aids Coördinatiegroep), SNV, Stichting Natuur en Milieu, Stichting Onderzoek Multinationale Ondernemingen (SOMO), Triodos Bank, Utz Kapeh, Wereld Muziektheater Festival, Women on Waves, World Wide Video Festival

Financiering van internationale organisaties in het kader van sectorale samenwerking

Association for Progressive Communications (APC), Association for Women's Rights in Development (AWID), Development Alternatives with Women for a new era (DAWN), Fair Trade Labelling Organisation (FLO), Friends of the Earth International (FoEI), Gender at Work (GAW), Global Network of People living with hiv/aids (GNP+), International Association for the Study of Sexuality, Culture and Society (IASSCS), International Federation For Alternative Trade (IFAT), International Federation of Organic Agriculture Movements (IFOAM), International Freedom of Expression Exchange (IFEX), International Gender and Trade Network (IGTN), International Lesbian and Gay Association (ILGA), International Social and Environmental Accreditation and Labelling Alliance (ISEAL), Oneworld International, Pesticides Action Network (PAN), Third World Network (TWN), Urgent Action Fund (UAF), Women's Global Network for Reproductive Rights (WGNRR), World Organisation against Torture (OMCT)

(Institutionele) particuliere fondsen

Deutsche Welt Hunger Hilfe (DWHH), Kledinginzameling Charitatieve Instellingen KICI, People in Need Foundation (PIN), Simavi, Stop Aids Now! (SAN!)

Allianties in Nederland

Breed Mensenrechtenoverleg (BMO), Solidaridad / Coffee Support Network, Koffiecoalitie, Medefinanciering Breed Netwerk (MBN), MVO Platform, Nederlands Platform Millenniumdoelen, Dutch Microfinance Platform, Personele Samenwerking met Ontwikkelingslanden (PSO), Partos, Uganda Platform, Zimbabwe Watch, Zuid Noord Federatie (ZNF)

Samenwerking met Humanistische Organisaties

Humanistische Alliantie, Humanistische Omroep, Humanistisch Overleg Mensenrechten (HOM), Humanistisch Vormingonderwijs, Humanitas, Humanistisch Verbond, International Humanist and Ethical Union (IHEU), Universiteit voor Humanistiek, Weezenkas

Europese Netwerken

Alliance 2015, Eurodad, Eurostep, Concord, Women in Development Europe (WIDE)

Colofon

Omslagfoto	Per-Anders Petterson
Pagina 8	Sibbinc Images
Pagina 12	Corbis
Pagina 14	Getty
Pagina 22	Bruno de Hogues
Pagina 58	Eric Miller
Pagina 70	Zefa
Pagina 74	David Leite
Productie	Cygnus X-3
Technische realisatie	Proforza
Hivos – april 2005.	